

Nini Roll Anker

Lil-Anna og andre

bokselskap.no/OsloMet
i samarbeid med Nasjonalbiblioteket
Oslo 2022

bokselskap.no/OsloMet/Nasjonalbiblioteket, Oslo 2022

Nini Roll Anker: *Lil-Anna og andre*

Teksten i bokselskap.no følger 1. utgave, 1906 (Kristiania/Aschehoug).

Digitaliseringen er basert på fil mottatt fra Nasjonalbiblioteket (nb.no).

Korrekturlest og tilrettelagt av OsloMet-studentene Dag Rune Henriksen Nordhus, Janne Førland Vikse og Nelly Delia Lanz Ramirez, høsten 2021.

Teksten er lastet ned fra bokselskap.no

Fia

[3] Brugsbyen laa i en kløft, ærlig talt. Dybt nede brød elven sig frem, strid i løbet og med tre fald, som sang op om sine hestekræfter og tog al anden lyd. Og ved hvert fald laa et brug.

Fra elven steg fjeldet tilveirs paa begge sider, klædt af huse, smaa haver, indgjærdinger og granskog. Husene sad som paa huk og keg over til hverandre, de havde alle sit eget ansigt, ligesom de leved sit eget liv. Om morgenen blinkede og lo det i alle vinduer i vestsiden af aasen – naar det var blankt veir da – og de røde husvægge gotted sig over al den graa skygge, som laa og krøb i Østaasen. Men naar kvelden kom, tog ruderne i hvert eneste hus i Østaasen paa at tindre, og folket paa den anden side gik ud foran husvæggen, skjærmed sig for øinene og sa: det er svært saa han brænder i Østaasen i kveld. Hver holdt paa sin sol, som ret var – og var de unge piger fra den anden side over i Vestaasen en søndag, fik de som en uro over sig, [4] naar kveldsolen legede i ruderne derhjemme. Og naar solen om vaaren ret flød over Vestaasen, ved den tid folk dér gik til arbeide, da tog jenterne hverandre under armen, svingede med madspandene og mente, det vel blev snøt nok de kom sig op i retten tid de der over i mørket.

Men øverst oppe, hvor aasryggene sprikede fra hverandre og gled henimod storskogen, der laa kirken og præstegaarden; og der gik solen rundt hele dagen og skinned idel velsignelse over den nye kirke og den nye præst.

Det var først i det allersidste Brugsbyen havde faat de standspersoner, som kunde hævde den i udenverdenens øine som det, den forlængst i egne var: et samfund. Det kunde være bra nok som det havde været – Brugsbyen havde forlængst sin folkevalgte øvrighed blandt de gamle arbeidere – der var mænd blandt dem, som kunde huske, da sagen ved Midtfossen blev bygget; – men gammel sæd og skik i ære saa er det alligevel rart med det indviede præsteøie; det har som en slags kraft til at lyse en befolkning i kuld og kjøn. Og de gamle arbeidere stod tilside i veien og blotted hodet, naar den nye præst med præstefruen passerte dem.

Det var en aften i begyndelsen af mai, og solen stod lavt mellem træstammerne oppe i [5] randen af Vestaasen. Paa stien, som bar opover, gik to folk, en gut og en pige. Kveldsolens rødlige skin laa over de meget unge ansigter, og til hendes haar bragte den strimer og striber af guld, hver gang hun kom ud af træskyggen. Han bar bøsse, og de gik hurtig uden at tale sammen; naar hun imellem blev staaende kortpustet med hænderne i siden og ansigtet vendt mod dalen, skyndede han paa.

«Naa faar du komme, Fia, det lir med tiden.»

Oppe paa aasranden stansede han og ventede paa hende, og da hun kom op til ham, lagde han sin ledige arm om hendes hals og pegte med bøszen:

«Der ser du posten – den store stenen, den største bortenom træstubben.»

Hun lagde hodet bagover mod hans arm, og aandedrættet gik hurtig over de halvaabne læber; han bøiede sig og kyssede dem.

«Naa faar vi gaa,»sa han og blev staaende og kyssede hende.

Hun slog pludselig hænderne for ansigtet.

«End om præstefruen saa mig, Anton –»

Han tog armen til sig og saa uvillig paa hende.

«Jeg tror, du er blet tomsete, siden du kom til præstens –»

Men da han begyndte at gaa foran hende, hang hun sig om hans hals bagfra og hviskede:

[6] «Inte vær vild paa mig, Anton, inte vær vild paa mig sidste kvelden.»

Da de kom frem til stenen, som var stor og mosgroet og sprukken med en tust af en furu, som stred for livet i sprækken, svang han sig op og sa:

«Akkurat der du staar naa, Fia, stod jeg ifjor, det var endda den søndagskvelden vi var blet usams for den konjakkens skyld du huser, og som jeg staar og venter, kommer e' rugde som et lyn fra himlen, og etter den kom det e' til, og begge saa slaar dem ner borte ved stubben der, før jeg faar samlet mig; og der blev dem liggende, og vingerne spraked, og dem slog med nebbet og gjorde et pistrande, som

var likt til ingenting, og dem var saa yre, at dem la mærke til ingenting, før dem var skjødne. Jeg stod akkurat der du staar naa –»

«Du skjønner, det var paring,» lagde han til.

«Du skulde ikke ha skjødte dem, Anton,» sa hun, «det var synd.»

«Synd,» han sprang ned af stenen – «jeg fik fire kroner for dem i byen. Du er e' jaale, Fia.»

Saa sa han, at det kunde ikke nytte at begynde at vente rugden, før solen var nede, men da mente hun, at han kunde ladet hende gaa i fred i bratteste bakken, naar det ingen hast havde. De satte sig ned med ryggen til stenen, trættest og kyssed hverandre.

[7] «Du er 'nte saa vakker, Fia, men du er saa litten og fin og spæd og ligesom af et andet slag, og derfor er det bra du er kommet til præsten.»

Fia svarte ikke, men hun sad med hodet mod hans skulder og saa uden afladelse op i det fregnede unggutansigt.

«Men du maa 'nte glemme mig, Fia, du maa love du inte vil glemme mig –»

Han trykked hende ind til sig med armen, som laa om hendes liv, og hun loved og loved.

«Aldrig, nei aldrig i verden, Anton.»

Og hun fik taarer i øinene ved tanken, og hun gjemte sig ind til ham. Han holdt hende tæt og beskyttende, og han lagde hodet ned mod hendes og svor i sit sind paa, at hun var litten og fin og spæd og skulde ikke komme til noget ondt.

Men solen gik ned, og maaltrosten sang, saa det var et under den ikke tumled ned af granspiret, og Antons kind kom alt nærmere Fias, og Antons mund kom helt ind til Fias og blev der.

Den første rugde trak over skogbrynet, lydløs som en skygge gled dens flugt over de to, og dens kaldende «grr, grr, pst, pst» lød og blev borte over aasranden.

«Vil du inte gi mig pantet paa din kjærlighed, Fia – ikveld det er sidste kvelden?»

Han holdt fast om hende. Men hun stemte begge hænder mod hans bryst, kom løs og lagde sig overende i lyngen og graat.

[8] «Aa fy dig, Anton – aa fy dig!» – hun graat stærkere og famled efter lommen.

Anton svælged, satte huen, som var faldt af, paa, og reiste sig.

«Nei-nei, jeg mente bare som saa, at du holdte af mig, men jeg skal inte gaa dig for nær hverken nu eller siden – du blir snart nok kvit mig, Fia –»

Han var tyk i mælet og kunde ikke straks faa tag i bøssen, som laa paa stenen.

Hele Fias legeme, som ikke var meget, skalv nu af graat, og haanden rev efter lommen, den ikke kunde finde.

Anton stilled sig op paa den anden side af stenen, han holdt bøssen parat, og han stirred op i luften med lyse, uklare øine. Han skulde fan hakke mig gjøre ved den første fjær, som viste sig paa himlen. –

Men eftersom han stod, blev øinene klarere, hjertet hamred mindre overlydt og der kom ingen rugde; maaltrosten blev søvning i afbrudte pip og stilned af. Fias graat var tilslut alene om al lyd, den hiksted i tunge hup og fyldte den vide verden.
–

Anton slængte bøssen i lyngen og gik hen til hende.

«Fia», hvisked han og kasted sig ned ved siden af hende. «Fia, se paa mig da vel.»

Fia gjorde det, og graaten tog af.

«Har jeg nogenstid gjort dig noget vondt [9] da, Fia, sig om jeg nogenstid har gjort dig noget vondt – jeg *spørte* jo bare jo –»

Hun overvældedes af hans mandsrøst og hans alvor og af erindringen om svundne dages velgjerninger, og hun maatte atter ind til ham med gjemt ansigt.

«Du har aldrig gjort mig andet end godt, du Anton – alt det gode jeg har havt, siden dem døde, det er vel du som har gjort mig det, Anton – og jeg kan aldrig engang forstaa, aasdan det skal gaa mig, naar du er vække, Anton –»

Anton kunde heller ikke forstaa det. Men han fortalte hende, hvordan det skulde blive, naar han havde far't og tjent penge og kom hjem, og Fia blev blank i

øinene og sad i hans fang med armene om hans hals.

Rugden kom tilbage over aasranden, lydløst gled dens skygge over de to, og den kaldte paa hunnen, sænked sig over skogbrynet og blev borte.

«Da skal du faa ring, Fia, og da er du min, Fia –»

Hun lo og gysed og tænkte paa præstefruen og blev kold og varm igjen og tog tættere tag om hans hals.

«Bare du kommer igjen, Anton,» sagde hun, men hun tvilte ikke. For de vidste begge, at det var ikke andet end døden, som kunde komme mellem dem.

[10] Men da de gik nedover stien med armene om hverandre, sad der ligevel som et nag inde i guttens sind; – det gnaved sig til et saar i hans mandsfølelse; for Fia var hans første kjæreste.

*

Fia tjente hos præstefolket i seksten aar. Og i al den tid tænkte hun ikke andet, end at det var for det snare hun tjente hos præstens.

Det kom af, at Fias sind var af denslags, som ikke lader sig forvandle tilbunds; inde bag det tætknappede sorte kjoleliv sad pligtfølelsen og ærgjerrigheden og viljen til det rette; og disse tre formed Fia til en ulastelig tjenerinde i seksten aar. Men indenfor pligtfølelsen og ærgjerrigheden sad haabet. I vaagen tilstand vilde Fia ikke have noget med det at gjøre; men om natten sov hun i dets arme, og om vaaren maatte hun kjæmpe med det, naar hun trilled barnevogn ned gjennem Vestaasen og mødte brugets gutter, som hun ikke mer kjendte.

Da hun havde tjent hos præstens i to aar, misted hun Anton; alt i det første aar holdt brevene op, og i det andet omkom han ikke paa sjøen og døde ikke paa hospital i Rio, men gifted sig med en pige fra Vestlandet. Netop som han gjorde det, og Fia fik vished for det og blev som tummelumsk i hodet og nede i benene, fødte præstefruen tvillinger. Fia og præsten maatte stelle med hende og dem nat [11] og dag i ugevis, og tilslut spiste Fia sammen med præsten inde ved bordet – af idel nattevaag og forstyrrelse var det som de glemte, at de var husbond og tjener. – Og skjønt der hele tiden sad som en svie inde i Fias bryst over det, som var hændt, saa var der ogsaa plads til selvfølelse derinde; for Fia var i en betroet stilling, og hun havde mistet Anton, men hun havde bevaret sin dyd. Dette gik alt stærkere op for hende.

Desuden havde hun i disse første aar et lidet anneks, hvor hun virked paa egen haand, og hvor hun omsatte alt, det hun hørte og lærte i præstegaarden. –

I det halve aar før Fia kom til præstens, havde Olga tjent der; og Olga var Fias søskendebarn, saa Fia havde præstefruens samtykke til at besøge hende; præstefruen tænkte, at det var muligt, at Fias stille væsen kunde virke paa den faldne pige; men paa gjenbesøg i præstegaarden maatte Olga ikke komme, det kunde Fia nok indse, at hun ikke maatte – efter hvad hun havde bragt over præstefolket. I det lille nymalede pigekammers i den nye feltseng havde hun født barnet; – præstefruen græd endnu af harme ved tanken; kunde hun ikke gaat de par skridt over til klokkerens, som havde skaffet hende tjenesten? –

Hver frisøndag gik Fia til Olga og talte om religion og ægteskab og kjærlighed og hvad [12] hun ellers forstod sig paa; ogsaa om sin sorg. – Og med Olgas begreber forøvrigt bar hun over og berigtigede dem mildt og sa: nei, kjærligheden er ikke *saan*, Olga; men naar Olga snakkede om det, *hun* forstod sig paa – om barnestel og arbeidet paa sagen og teaterstykker, da lyttede Fia; for der var noget oprørsk og stærkt og tænkende over Olga, som det lille haab, der sad allerinderst i Fias bryst, imellem henfaldt til og tog næring af. Naar det gjaldt teaterstykkerne, som Olga gik veien, saa lang den var, til byen for at se om lørdagsaftenerne, saa sad Fia og stræbte imod – indvendig, og sa til sig selv – indvendig: jeg kan altid høre paa, men jeg bryr mig ikke om 'et. Men naar Olga satte ungen fra sig i Fias fang for at have armene fri mod slutten af stykket, da gysede og grøssede Fia, og det lille haab blaffede mod den tid, det skulde se skuespil.

Indtil der hændte noget, som gjorde slut paa venskabet og præstefruens samtykke; ikke saa, at ikke Fia gik til Olga ogsaa i de aar, som nu kom, naar hun blev buden – til kaffe den femtende marts, som var guttens fødselsdag (det var nu ingen dag at feire, men stakkars Olga), og til kaffe den tyvende september, som var Olgas. Men hun gik did bare som en almindelig besøgende og talte ikke uden om ting i sin almindelighed ud fra den afstand, der var mellem præstegaarden og Olgas kvist.

[13] Dette var det, som hændte:

Præsten havde ikke ladet hvile sidde paa sig, før han havde faat overbevist ham, som var far til barnet, at han skulde ægte Olga; Fia vidste bedst, hvad præsten havde gjort, fem gange havde gutten været paa kontoret hos ham og fru. Og da tre aar var gaat, kom præsten med ham til Olga og sa, at nu var han villig. Men Olga. Hun reiste sig mod præsten og sa: «Det blev daarlig affær for mig at gifte mig

med en, som tjener snøt saa meget som jeg sjel. Naa har jeg strid over det værste alene, og naa har jeg berget ungen for fattigvæsenet og andet ondt, og naa gir jeg skidt med kanel paa 'n.»

Ord til andet havde hun svaret præsten saa, det var hvad han fik igjen for sit stræv. – Fia gryssed og grøssed, da præstefruen fortalte det, og næste frisøndag sad Fia i bedehuset om aftenen; for naar en falden pige kan blive gift kone og ikke vil, da faar det være slut.

Men fra nu af gik Fia for alvor ombord til præstefolket. Det begyndte med, at hun fortalte præstefruen om Anton og det; og præstefruen blev rørt og græd med hende og betroed hende, at hun skulde have smaa til jul. Ja, alt i huset delte Fia nu med præstefruen undtagen barselsengene. Dem delte hun med præsten.

[14] Der kom en stor gut til jul – julen derefter kom der atter en stor gut, men næste høst kom der en liden pige. Da sad præsten ude i køkkenet hos Fia, mens det stod paa, og glemte, at de var husbond og tjener. Han spurgte Fia, hvad Vorherre kunde mene med alle disse børn; han maatte jo vide, at han, præsten, ikke kunde forsørge dem. Og han fortalte Fia om sine indkomster og sine veksler og sin sorger, indtil Fia maatte trøste ham og give ham et glas melk. – Men under denne fortrolighed retted Fia sig og blev præstelig over haar og ansigt.

Efter aftensbordet og opvasken sad hun imellem inde med sit hekletøi og hørte paa høitlæsning, og efter læsningen blev der tilslut flere ting, hun og præstens ikke kunde forstaa sammen – hvorfor de aldrig blev forflyttet for eksempel – hvorfor den rette kjærlighed var saa sjelden i Brugsbyen, og hvorfor der dansedes i afholdslokalet. – Stille og værdigt udtalte Fia sig, naar hun blev spurgt – hun havde mistet Anton, men hun havde beholdt sin dyd, og den var hendes væsens pille; og det lille haab krøb meget langt ind i disse aar og sovned.

Fia blev medlem af præstefruens egen kvindemission, og hun førte bog paa den aarlige basar i bedehuset. Men i missionen og paa bedehuset traf Fia mange bedrestillede [15] kvinder, som hun trygt kunde tale med; og dem fortalte hun, hvor vanskeligt det mangen gang er for en fattig pige at bevare sig. Fia mente sig selv, men hun sa ikke «jeg», hun sa: «jeg har kjendt en pige,» og saa fortalte hun om Anton og hans troløshed, mens hun blev tør i struben og hed i kinderne. Og hvis der skede nogen forandring med Fia i disse aar, som ikke kom fra præstens, saa var det denne, at hun altid oftere maatte fortælle om pigen, som hun havde kjendt, og at historien altid blev sørgeligere og kinderne hedere, eftersom tiden led. –

Da Fia havde tjent hos præsten i seksten aar, reiste præstefruen til Kristiania og kom hjem igjen. Fia bar hendes kuffert paa loftet, og paa bunden af den øverste skuf fandt hun et teaterprogram. Det var ikke meget i sig selv: et stykke papir med teatrets navn og stykkets navn og de spillendes navne. Fia havde set mange af den slags i Olgas kommode. Men alligevel blev Fia nu tummelumsk i hodet og nede i benene som engang for mange aar siden, da hun misted det, hun dengang havde.

Hun satte sig paa gulvet ved siden af kufferten og bredte papiret udover sit fang; længe sad hun og stirred dumt paa det med de blaa øine som havde faat smaa rynker om sig; hun blev rødplettet i ansigtet og sved inde i hænderne, og hun følte, at skibet, hun var gaat ^[16] ombord i, var ved at synke. Det usle papiret gjorde det. For nu vidste hun, at af alle var hun, Fia, den eneste, som livet ikke havde undt saameget som en teaterbillet hidtils.

Noget inde i brystet hvæved paa sig; det var det lille haab, som kom foran, og alt det andet som stupte bagover.

Da Fia kom nedaf loftstrappen og mødte præstefruen, saa hun hende ikke i øinene, og da præstefruen sa en munter ting, lo hun ikke.

Nogle dage efter dette blev Fia buden i konfirmation til Olga og gik. Olgas gut blev konfirmeret og svarte godt for sig paa gulvet; og da Fia kom til Olgas logi, var flere mennesker samlet der. Olga gik selv stor og sved om og skjænkede kaffe, og gutten sad i stive klæder midt mellem to gamle overøvrigheder fra bruget og førte koppen til munden med røde, skjælvende hænder. Hvergang Olga gik forbi bag stolen hans, kom hun nær ham som af vanvare, snart ved nakken, snart skulderen; og naar gutten vred paa sig, lo hun; for han var ikke saa voksen, som klæderne var store til. Og de gamle nikkede billigende og lukkede øinene og begrov det, som havde været, og aabned øinene og saa paa Olga og lod hende vederfares retfærdighed som det arbejdsmenneske hun var – som folkevalgt øvrigheds skik er i den slags sager.

Da Fia kom, blev hun placeret ved bordet; ^[17] men hun førte ikke ordet, som hun pleied det, i al eftertrykkelig beskedenhed; hun forsynte sig ikke engang med sukker.

«Det er svært saa bortkommen du er idag, Fia,» sagde Olga – «du faar tage dig frem selv, den som inte tar sig tilrette, han faar ingenting her i verden – jeg vil se paa den, som gir 'n nogenting.»

Efter denne udtalelse blev det værre med Fia, og hun havde ondt for at svælge kaffen; men eftersom hun sad og tænkte paa, at hun aldrig kunde tænkt sig, at det var andet end for det snare, hun tjente hos præsten, og at hun aldrig kunde tænkt sig, at hun var fyldte fem og tredive aar, flytted hun sig nærmere ind til Olga, som nu sad glad og rød og drak meget kaffe. Og Olga lagde sin haand paa Fias knæ, for hun var af dem, som var let at slippe og let at tage igjen.

Da kaffen var drukket og kanden tom, flytted selskabet hen til vinduet, hvor de kunde se over i Østaasen. – En af konerne bad Fia spille guitar og synge – det gjorde hun ofte i embeds medfør, naar hun var ude til kaffe – og Olga tog guitaren ned fra skabet, og Olgas gut stilled sig opad væggen og aabned munden for at høre bedre; hans alvorlige, konfirmerte øine hang ved Fias lille skikkelse, og der gik et ryk gjennem de sorte klæder, da den spæde stemme begyndte sin sang:

[18] Naar igjennem ødemarken
tungt henslæbes dine fjed,
da som duen søgte arken,
søger tanken kjendte sted – –
barndomshjem, elskte barndomshjem,
aldrig jeg forglemmer dig,
elskte barndomshjem!

Fias stemme gik langt ud i sidste tone, skalv og blev borte, og Fias læber skalv, og hun sang ikke mer.

Over i Østaasen begyndte vinduerne at tindre som i brand, ud af fjeldet sprang saa det ene og saa det andet røde glimt i solnedgangen, og snart laa de der hus ved hus og ikke et eneste havde skygge og blev glemt. – Da Fia reiste sig og vilde gaa, før laget var slut, forundred de sig, men sa ingenting; Olga fulgte hende til udenfor huset, skjærmed med haanden for øinene og sa:

«Se saa solen brænder i Østaasen i kveld, Fia – jeg er glad jeg fik leve denne dagen.»

Fia gik. Søndagsgutterne, som hun mødte i veien og ikke kjendte, steg tilside for hende og tog mundspillet væk fra læberne, mens hun passerte – de vidste, det var Præste-Fia; og fabrikkpigerne, som drev nedefter veiene arm i arm i lange rækker, nikked, men stansed hende ikke. – Hun husked, hvor stien tog af opover i Vestaasen, og hun gik den hurtig og blev ikke kortpusten som dengang, for nu var

legemet [19] blet stærkt i arbeide. Da hun kom frem til stenen, var hun alligevel blet varm, og hun tog hatten af sig og lagde den ved siden af sig. Og hun læned sig op mod stenen og stod ganske stille.

Over hende sad i den høieste trætop en maaltrost og sang; den gabte og dirred, saa grankvisten skalv, og naar den høie tone kom, dirred brystet stærkere og granspiret svang. Saa tied den, lagde hodet paa skakke og lytted; og lidt efter lidt tied den mer og sang den mindre, indtil den saa ret tilveirs, tog en lyd, som ikke var tone, og fløi. Da var solen helt nede.

Og da havde Fia tænkt alt igjennem fra begyndelsen af indtil nu og kunde ikke huske, at livet havde havt et ord at sige hende, siden hun sidst stod ved stenen – for seksten aar siden i mai. Alt hun havde tænkt og gjort og sagt i barnekammer og kjøkken, i stue og i bedehus, hos Olga og hos andre, drog forbi hendes hjerte, og det vilde ikke kjendes ved noget af det. Det er præstens, sa hjertet, det er præstefruens – og det er Olgas, sa kanske hjertet. Men intet er mit undtagen et lidet haab.

Fia strøg haaret fra panden og taarer fra øinene og tog hatten og vilde gaa lige hjem og sige dem det – for saa fattig var hun ikke, at hun ikke havde et haab og turde staa ved [20] det. – Da kom som en skygge af en levende bevægelse mellem hende og den sidste solrødme i vest; hun saa op med rædde øine – lige mod hende, lige over hendes hode, lige ind i skogtykket bag hende gled en fugl, lynsnart, og stilt og som høit over dens vinger lød dens egen kalden – lyst bedende og dybt bedrøvet, som rugdens røst er.

Det er rugden – sa Fia; hun folded hænderne og saa efter den; og ved siden af alt det andet begyndte hun at gruble over, at der skulde være rugder nu og ingen for seksten aar siden.

Lil-Anna

[23] Der er mennesker, som gaar ind i døden med øine, der har set meget og villet meget, øine, som til det sidste ser tilbage og altid tindrer i nye minder. For dem har livet bruset som en stærk flod, der har baaret dem, fra tanken spired og indtil der ikke længer var kraft til dens mange skud – en flod i brus og bølge, med seier og stærke glæder, med sorg og med savn, altid med bevægelse.

Der er andre, og det er de mange, som naar frem ad de jevne veie; mennesker, som har arbeidet, men ogsaa hvilet, som har længtet, men ogsaa faat. Som resignerer og tager døden med sænket blik.

Men der er kvinder og mænd, hvis øine endnu i døden bærer forventningens undren mod det, som livet skulde give. Og disse er de fleste.

*

[24] Lil-Anna skulde dø. Alle vidste det undtagen Lil-Anna selv.

Mor Lisa gav sig god tid, hvergang hun var nede ved vandposten for at fylde bøtterne, og nye mennesker mødte stadig op for at høre hende fortælle det fra begyndelsen af.

– – Doktoren havde sagt, at det var slut med hjertevirksomheden – det kunde ske idag og det kunde ske imorgen, men det kunde ogsaa vare til over søndagen. Og hvis det varte til over søndagen, da blev der anledning for dem, som vilde det, til at bede farvel med Lil-Anna. – –

Mor Lisa holdt hodet høit og havde faat som en slags farve i de skrumpne kinder, – naar hun nævnte Lil-Annas navn, var der ærefrygt i stemmen, og ligesom Lil-Anna i legemet var flyttet fra sengbænken ind i himmelsengen, saa var hun for mor Lisas tanker ogsaa aandelig ophøiet.

– – Lil-Anna laa i himmelsengen – hun havde løftet hende did ind alene; ikke saa at det var noget løft at regne: krop var det, som havde manglet Lil-Anna alle

dage; «havde hun havt krop, som hun havde godvilje, saa var det blet meget til menneske af jentungen,» sa mor Lisa og saa sig om paa dem, som lytted med tunge øienlaag; – «men se jeg bar for mangen tung bør den tid jeg gik med hende – slidet tog kraften af hende Lil-Anna, før hun blev født.»

[25] Mor Lisa stod endnu lidt, da hun havde talt ud – og idet hun tog de fyldte bøtter og seg rundrygget sammen under tyngden, sa hun: «Men pent skal hun komme i jorden, om saa den sidste spareskillingen efter han Olaves skal gaa» – og hun snudde paa hodet og nikked stolt til dem, som stod – og hun saa, at der kom som et flygtigt glimt af fryd under de tunge øienlaag. –

Paa bænken bag huset sad Peder-Lisas. Naar mor Lisa var i køkkenet, spikked han ivrig, – han kunde skimte hendes skikkelse, hvergang hun kom det lille vindu nær: ærmene havde hun brettet op, og skurebørsten hvæsed langs køkkenbænken; men naar hun stod udenfor døren i snak med nogen, som gik forbi, sank han sammen. Da virred han med hodet, saa brillerne faldt ned over næsen, og skjægget om læberne skalv.

Mor Lisa havde sagt, at han skulde sige hende det. «Det er din forretning, far,» havde hun sagt, «og hus' paa ikke at glemme, at hun skal faa et nyt legem hisset, om der er nogen retfærdighed i styrelsen,» havde hun sagt. Gamle Peder-Lisas nakke smaaskalv. Nei, *det* havde han aldrig tænkt sig, at Lil-Anna skulde dø fra ham. Hun havde nok været ussel mangan gang – men saasandt hun kunde kræke, havde hun været paa væveriet, og naar hun havde ligget hjemme i sengebænken [26] for gigten, havde hun set paa ham spikke. Hun havde stor forstand paa skeer. Ja, han maatte sige sig selv i denne stund, at end ikke mor Lisa kunde dømme trævirke som Lil-Anna. – –

Han tog brillerne af og pudsed dem. Det var stille i køkkenet, og han hørte mor Lisas stemme, som talte dæmpet inde i kammerset. Han stak haanden ind paa brystet og tog frem en liden, rund træske og et stykke tæt foldet papir. Han aabned seddelen, som var slidt i kanten af megen haandtering, og han holdt den i armslængde fra sig, mens han læste de fem kjære linjer:

2 Skeer, Bjerk,
3 Skeer, støre, Ditto,
1 Slev udaf Peretræ (Laurisens have),
2 mindre Det samre
1 Skee, Rod.

Han nikked – det var maanedens produktion, og alt var solgt saanær som skeen, forfærdiget af birkerod. Den havde han ikke faat kraft til at skille sig ved endnu; han bar den med sig, hvor han gik. Og han havde sidst vist den frem for ikke mindre end fem personer paa brugets kontor. Det havde taget ham tre dage at spikke den og mer end halvanden at skrabe den fin; for roden var haard som flint; men skeen var blet penere at se til end nogen træske hidindtils, og alle, han viste skeen, var af samme mening – skeen var enestaaende, [27] den. Den var rødlet af farve, fed og blank som æbleskind, og den var prikket over skaftet som en fugleunge – – Han strøg den kjærtegnende med to fingre, tog et rødruddet lommetørklæde frem og vikled det forsigtig om.

Mor Lisa aabned kjøkkenvinduet og vinked – da han stod lige ind under væggen, lagde hun en tung haand paa hans skulder.

«Er du et fruentimmer, Peder?»

Peder-Lisas²¹ rysted paa hodet.

«Vil du, at jentungen skal dø uforvarendes?»

«Nei, Lisa – nu gaar jeg, nu gaar jeg. – Herren giver mig kraft,» mumled han og holdt den lille pakke tæt ind til sig.

*

Det dufted stærkt pebermynte og geranium i det lavloftede rum. I de to smaarudede vinduer laa de saftige grønne blade tæt op til glasset og stred om plads, og mellem alt det grønne lued røde blomsterklaser, som strøg sig overmætte op til hinanden. Langs de brunplettede pottes gled solstrimerne ind i værelset, henover kommoden, hvor en stilfærdig samling hunde og katte af krustøi omringed en buste af præsten Wexels i ornat, – og videre til bordet, som stod midt i værelset. Det var dækket af en rød, sortblomstret dug og som den eneste prydding stod under hængelampen et lykønskingskort paa et lidet staffeli. Det bar [28] en krans af pressede, blege blomster og indskriften: Med Glædelig Jul til Fader og Moder ifra Anna Marie Olsen. – Men ved fodenden af den store seng stansed solstraalerne.

Hun laa ganske stille med hænderne under tæppet og lukkede øine; og den gamle mand listed sig paa taa langs filletæppet, som danned vei fra døren til sofaen og fra sofaen til kommoden. – Han satte sig besværlig og langsomt med sprikende ben – og lænet forover paa albuerne, med hænderne foldet om skeen og tørklædet, saa han hen paa hende, som var hans barn og som skulde dø.

Hun laa ganske stille. Hendes læber var skilte over de uregelmæssige tænder, og de skalv for hvert nyt, kort aandedrag – og paa begge sider af hodet gled hendes lyse, tynde haar udover puden. Kinderne havde en fin jevn rødme op mod de gullige tindinger.

Gamle Peder-Lisasⁿ² fik nogle nye tanker, mens han sad og vogted Lil-Annas ansigt. Og de gjorde ham godt, saa han blev roligere ved dem. Snart, om en liden stund, skulde han selv fare herfra; men da vilde han ikke være alene om reisen, da vilde hun derhenne møde ham hinsides graven, og haand i haand skulde de vandre for Herrens trone. Ja, tanken lagde sig saa nær ind til hans hjerte, at der begyndte at gry som en længsel. –

[29] «Er det du, far?» spurgte Lil-Anna, og den gamle kunde ikke svare med det samme.

«Nu vil jeg sove lidt,» sa hun.

Men hun sov ikke. Hun laa og tænkte.

Saadan havde det været: Nu skal du se det blir bedre – havde doktoren sagt. Idag og sidst og gangen før det igjen. Men hun blev ikke bedre, bare mer træt for hver gang. Saa træt, at hun hørte duren fra maskinerne og jenternes latter og hui, og det skar i hende, og hun kunde ikke blive lyden kvit. Det var bedre hun var død –.

Saadan havde det været: om lørdagen lagde hun sig, for hun ikke kunde mer, og om søndagen laa hun og tænkte, at nu var det slut. Men naar mandagsmorgen kom, husked hun paa ugelønnen, og naar det ringte, var hun paa pladsen i salen – og saa gik ugen paa et vis. Til det blev midtvinters, og hun stivned til og blev liggende – til det blev vaar, og hun mygned op igjen. Det var bedre hun var død.

– Og hvem skulde bekoste brændselen i kammerset, hvor varmen gik ret ud gjennem piben, og kulden slog op gjennem gulvet? Kanske det blev de sidste spareskillingerne efter Olaves det. Hun skulde ind i himmelsengen og have det godt – mor havde sagt det og baaret hende ind – men hun vilde ikke være der – det var bekostning nok som det var, om hun laa i kjøkkenet –

[30] «Far,» sa hun og aabned øinene og lagde hænderne ovenpaa tæppet, «jeg vil tilbake igjen – det kan være det samme, jeg vil ind i sengbænken igjen.»

Han reiste sig og gik hen til sengen og trak det sribede omhæng tilside og satte sig paa sengekanten.

«Jeg er saa træt, at –» sa Lil-Anna, og hun smaaynkede sig.

Peder-Lisas satte brillerne bedre paa og vikled forsigtig skeen ud af tørklædet, og Lil-Anna fulgte hans bevægelser, og da hun saa, at det var den, skatten, skalv der et øieblik som et smil over hendes ansigt.

«Den er pen, far,» sa hun.

Nu havde han den fremme – han putted tørklædet ind paa brystet, tomme for tomme, mens han holdt den hen mod hende.

«Jeg tænkte du kunde ha denne at ligge med, barn, – jeg tænkte det kunde være som lidt hyggeligt for dig.»

Han lagde træskeen paa tæppet foran hende – lige op til hendes tynde, hvide haand. Hun tog skeen og saa paa den.

«Skal jeg *faa* skeen?» spurgte hun langsomt.

Han nikkede flere gange itræk, altid smilende – men da han saa den forandring, som kom over det blege ansigt paa puden, begyndte hans hode atter at dirre.

[31] «Saa ja, barn, saa ja, barn,» mumled han og strøg forsigtig nedover den ubevægelige arm, som laa ham nærmest.

Lil-Anna holdt fast om skeen; hun vilde slippe den, men kunde ikke; hun kunde ikke røre et lem og ikke flytte blikket fra farens ansigt, hvor taarerne kom frem under brillerne og drypped ned i skjægget. Hun bevægede læberne, men der kom ingen lyd.

– De havde flyttet hende ind til solen og blomsterne og den brede sengen for at –

Hun fik lukket øinene. Det sved under laagene.

Den gamle mand lagde sin haand over hendes haandlede, snudde sig mod vinduet og kremted:

«Det blir kort – det blir yderlig kort, saa kommer vi efter. Vi blir gamle.» Hans bryst hæved sig i pludselig stærk bevægelse, og han gik tilbage til pladsen i sofaen

og satte sig, mens han forsøgte at dæmpe sin hulken. –

Hun skulde dø. Det var derfor –.

Stuens vægge blev borte, rummet om hende udvidedes, blev stort og øde. Og hun krøb frysende sammen, og laa længe stille og turde ikke tænke og kunde ikke graate.

Da kom der en lyd til hende langt borte fra, en som hun kjendte bedre end al anden: dampfløiten fra fabriken. Nu var de middagsfri. – Taarerne trængte sig frem under de [32] lukkede øienlaag. – Hun skulde ikke mer komme paa fabriken. Ikke mer høre støien af maskinerne i salen – støien, som var blet stilhed for hende og alle de andre, som leved i den, slig at luften fyldtes af alslags uro og forvirring, naar den tystned. Hun skulde ikke høre den mer –.

Med ét syntes hun fabriken var det kjæreste. Det kjæreste, hun havde vidst af. Hun skalv af ømhed – hun tænkte paa snellerne, som snurred og fyldtes og slap og trilled ned i kurvene, fuldnøstet af blank traad; og hænderne længtes efter at føle dem. Hun tænkte paa jenterne – og graaten strømmed over hendes ansigt. Jenterne, naar de kapstred paa salen om at greie den bedste akorten – jenterne, naar de lo og laved musik med kaffespand og mundharmonika – eller naar de kom sammen om sommerkvelden oppaa pladsen – det var liv det. Ikke vilde hun bytte arbeide med nogen. Nei ikke med hverken tjenestjente eller sypige eller nogen anden. –

Alt hun skulde miste, samled sig.

Og om lidt gled hendes tanker ind i et minde – et minde om en sorgløs dag, livet havde skjænket hende.

Lil-Annas bror havde seilet hende og den pige, han var glad i, helt til skjærene længst ude. Og mens de to andre laa i vindstille under land med baaden, havde hun gaat [33] rundt øen og fundet kløften med blomsterne.

De grodde i stor mangfoldighed mellem stenene, fremmede og kjendte blomster om hinanden. Saa mange, at hun blev forvirret af det og siden bedrøvet – fordi hun ikke kunde tænke sig at lade én bli staaende. Da hun var begyndt at plukke, havde glæden gaat hende til hodet, som vin; hun lagde sig paa knæ paa en liden græstue og samled alt hun kunde naa, blade og blomster, op i fanget, et for et og en for en. Og imens sang hun og lo indimellem.

– De ropte til hende, at hun maatte komme; men hun kunde ikke. Hun var i paradiset have, syntes hun. Og over hende fløi englene. Det var hvide sjøfugle, som hun fulgte med øinene, til de blev til prikker af sølv langt inde i solskinnet – eller til deres vinger rørte vandet lynsnart.

De ropte til hende, at vinden kom som en blaa strime over sjøen, men endnu reiste hun sig ikke. Hun ordned blomsterne, saa ingen skulde fortrædiges, – og hun satte sig paa græstuen og saa paa hver eneste blomsterklynge, og strøg over berget, som var lunken varmt, med haanden.

Hun havde ikke været saa langt ude hverken før eller siden. Men hun husked altsammen, altsammen, som saa hun det *nu*. –

Da de seilte hjem, laa hun i bunden af ^[34]baaden med alle blomsterne op til sig; hun hørte vandet riple og risle lige indved sig; og naar broren bøied sig over hende, han var glad i, gjemte hun ansigtet og lo af glæde. –

Helt siden havde hun levet med den tro, at der kom flere slige dage – naar hun gav taal. Det havde været som en kjær hemmelighed, hun gjemte vel. –

Lil-Anna lagde lagenbremmen over øinene.

Saa laa hun, da mor Lisa kom ind. Mor Lisa satte sig paa stolen ved sengen og slog skjørtet, hun bar opheftet, ned over benene. – Alt kjøkkentøiet var stablet paa trappen færdigt til vask; hver krog i kjøkkenet havde hun været over med grønsæbe og klud; nyt vand havde hun sat paa. Nu vilde hun ta sig en liden hvil. –

Hun saa paa Lil-Anna. Herregud saa stiltfærdig hun laa i sit hvide tøj; men øinene havde hun gjemt. –

«Det blir godt at fare, barn – det blir godt at fare og være med Jesus,» sa mor Lisa med sin dybe røst, – «og Herren er naadig, som løser op for slikkene som dig.»

Hun rysted paa hodet og saa en stund i taushed paa datteren.

«Har far din læst for dig, barn?»

«Nei, mor.» Lil-Anna sa det uden at røre lagenet, som dækked øinene.

«Jeg tænker du faar gaa efter bibelen, ^[35]Peder – jeg skal læse for dig til kvelden, Lil-Anna, naar jeg er færdig derude,» – hun stopped og vented, at Lil-

Anna skulde spørge lidt om rengjøringen. Hun vilde gjerne forklare hende, hvor vel hun mente at gjøre det i hver krog for hende. Men den syge spurgte ikke.

Peder gikk stille ud, og mor Lisa lagde sin ru, fugtige haand paa datterens pande.

«Er du træt, stakkarn – har du lyst for en draape kaffi?»

Lil-Anna snudde sig og saa paa moren.

«Mor, tror du der kommer krans?» spurgte hun.

«Ja vær du sikker, der kommer da! Ja, det er dem, som mener, at formand Hansen vil sende krans, Lil-Anna.»

Den syge blev rød.

«Tror du det, mor?» hvisked hun.

Mor Lisa trak de buskede bryn i veiret.

«Tror? Ja saagu! Du har havt en skrøbelig helse, barn – men det skal vise sig, at du har vær't et retfærdigt menneske al din tid, Lil-Anna, det er vel kjendt i Brugsbyen – du har opretholdt vors, som er gamle, med arbeid den gangen, det trængtes som mest, og det skal ingenting bli spart, men du skal komme pyntlig i jorden, barn, – eller jeg heter inte Lisa i Bakken!»

Hun reiste sig og blev travel i øinene.

[36] «Og huggen kjole og pude ska' du faa og det ska' ingenting bli spart.»

Mor Lisa nikked alvorlig. Og Lil-Anna, som havde beholdt farven i kinderne, rakte haanden ud.

«Tak da, mor,» sa hun. Og hun holdt mor Lisa fast ved skjørtet, da hun vilde gaa.

«Det er en tingen, som er hemmelig, mor,» sa hun, «men jeg vil tale om'n for Tinka Laurisen» –, hun pusted med vanskelighed, og ordene kom et for et – «jeg vet om en flæk i Vestaasen, dér konvallen gror – de'r ingen som vet af 'n foruten jeg – han er saa ilde godt gjemt – jeg vil tale om'n –»

«Du maa vende dine tanker mod de tilkommende ting, Lil-Anna,» sa mor Lisa alvorlig, «be til Vorherre, barn.»

Og da Peder kom, hjalp hun ham med bibelen og slog op apostelen Paulus for ham. Saa strøg hun Lil-Anna over haaret og glatted lagenet og gik. –

Sandet skreg under skurebørsten derudefra. Men endnu læste Peder-Lisas¹³ ikke i bibelen.

Han sad og fortabte sig i skeen, som Lil-Anna vendte fra den ene side til den anden og tilbage igjen. Priklet og brun som en fuglunge laa den mellem hendes hænder.

Han satte brillerne ret.

«Ska' vi begynde Lil-Anna?» spurgte han hviskende.

[37] «Ja læs du far.»

Endnu dreied hun den; snart var bladet op og snart skaftet.

«Du er ikke god for at faa magen til den i hele Brugsbyen,» sa han og folded hænderne over bogen; men Lil-Anna svarte ikke, og han begyndte ilfærdig at læse:

«Saaledes agte hvert menneske sig som Christi tjenere og husholdere over Guds hemmeligheder.

Iøvrigt kræves af husholdere, at de findes tro. Men jeg agter det for saare lidet at dømmes af eder – –»

«Far!» – sa hun.

Brillerne faldt fremover, og han saa over dem hen paa hende. Nu havde hun lagt skeen fra sig, og hun vendte ansigtet mod ham.

«Far, de kommer til at glemme graven.»

Han saa forvildet paa hende.

«Naar du og mor er døde, saa glemmer de den.»

Han tænkte en stund. –

Jeg skal gjøre dig et kors, Lil-Anna, jeg har fine materialier i boden, du skal faa kors, barn» – han gned sagte haandfladen mod bibelbladet, «og der skal ikke bli finere kors i sit slags paa kjærregaarden.»

«Med hele navnet, far.»

«Anna Marie Olsen,» hans stemme skalv af lykkelig bevægelse. –

[38] Men der kom støi fra køkkenet nær døren, og hans blik fandt det opslaaede blad igjen, og han læste videre:

«Thi Guds aand bestaar ikke i ord, men i kraft. Hvad vilde I? Skal jeg komme til eder med ris eller med kjærlighed og sagtmodigheds aand?»

Der blev stille rundt om ham og i ham.

«Amen,» sagde han sagte og føied til, «det faar bli sagtmodighed, ja sagtmodighed.»

Lil-Anna rakte ham haanden, og han tog den i sin og holdt den paa sit knæ, og stilheden varte.

Solen skinned gjennem ruderne, og de røde geranier med de saftige blade smøg sig tæt til vinduet og dugged glasset med sin levende aande, og saften gik gjennemsigtig i stilkene, og nye skud svulmed.

«Far!»

Han bøied sig ned over hende, og hun hvisked:

«Jeg har slig lyst for livet.»

Hans haand famled langs sengens kant efter støtte – den fandt skeen, som var gledet ned mellem tæpperne.

Herre, miskunde dig –!

[41] Hun var fra en liden husmandsplads oppe i skogen, Vestbraaten, og hun hed Tora.

Tidlig om vaaren var hun kommet til Brugsbyen og havde straks faat arbeide paa fabriken. For hun var stor og legemsfør og havde et alvor i øinene, som loved godt. Og ufortrødent og ihærdig havde hun tat fat. Men nu, det led langt paa høsten, var hun ligevel ikke kommet længer end til at passe den ene maskinen. Hun var ikke god for at faa hænderne med sig.

Naar formanden paa salen stansed og betragted hende, blev han sørgmodig i ansigtet; mage til kropsbygning og armkraft havde han sjelden set; men laget var ustøt som en barnunges. – Han satte Tinka til at retlede hende, men det blev ved det samme. Ja, det gik heller et gran mer bagvendt de dagene, Tinka stod ved. Og han sendte Tinka tilbage til de tre maskinerne, dem hun greied som en leg med de rappe hænder.

Tora sveded og gjorde sit yderste. Hun havde ment, hun kunde med væving og det, [42] som did hørte, og i den tanke havde hun tat sig plads paa væveriet. Men det var andre sager, end hun havde trod. Hundrede vævstole i samme rum, hundrede vævskeer, som slog til paa samme gang, og en larm saa vældig, at hun ingenting kunde sanse. Alt, hun tog paa, risted og dirred, og gulvet, hun stod paa, skalv og leved under fødderne. Selv risted og dirred og skalv hun allesteds, og hodet værked.

Hun skjønte, en helst maatte være født i Brugsbyen og oplært fra en var liden jentunge, paa fabriken, om en skulde drive det til nogenting. Men ligevel blev hun ved.

Det var ilde at tjene knapt sytti øre dagen; men det var mer end ingenting; og et sted maatte hun være. Fortjenesten rak til mad og logi; klæder havde hun bra, og støvler vilde de skikke hende fra Vestbraaten, naar hun trængte. Den ældste bror var skomager og sydde rundt paa pladsene. Og folkene, hun bodde hos, vilde ha

taalmødighed, til hun kom sig op i fortjeneste, havde de sagt; men det kvædde hende, at det ikke gik likere nu, hun snart havde arbeidet halvaaret.

Alligevel havde hun det bedre end den første tiden ved fabriken og bedre end i sommer. For den første tid havde hun haft ondt, ilde ondt, for at trives med de andre jenterne.

[43] Og siden, da varmen kom i veiret, havde hun faat det med tryk for brystet sliq, at hun sommetider syntes, hun ikke kunde faa pust inde paa arbeidssalen. Da var alt det med Ola kommet for hende igjen, og der kunde gaa døgn, da hun ikke havde ro for de tankernes skyld.

Men naar en blev vant ved jenterne, var de mestendels snille. Mens hun endnu var rent ny, *spurgte* somme af dem, saa hun undred sig, at de ikke skjæmtes – ja, det var dem, som havde spurgt, om hun havde kjærestesorg, siden hun gik saa for sig. Sig imellem var det ikke *det*, de ikke snakked om, og ikke det ord, de ikke slang frem med.

Da den første tiden var gaat, lod de hende være. Hun blev ikke veninde med nogen af dem. Det var vel en og anden, hun kunde haft lyst at følges med, naar de gik fra arbeidet om kvelden; men hun kom sig ikke til. Desforuden havde hun jo madam Steen, om nogen ting stod paa. Og Amund.

Det var ikke folk, hun trængte. Bare at faa være i fred med sit. – Hun havde ikke bedt Gud om andet i hele sommer, da hun havde haft de værste rierne. Nat efter nat havde hun ligget og slidt med tankerne, til sveden drev af hende, og bare bedt: «Fader vor, giv mig fred i mit hjerte, fader vor i himlen.»

[44] For fik hun det ikke, syntes hun, hun maatte gaa fra forstanden. Ja, der var dage, mange itræk, da hun ikke samled noget – arbeided og spiste og gik og kom, og det var mest, som en anden gjorde det, mens hun selv var langt væk – indi og opi alt det, som havde været. Og der var nætter, da hun laa lysvaagen fra kveld til morgen, hørte hver lyd i huset og udenfor paa berget – hørte smaafuglen, som flaksed i redet opunder taget og kvittred og peb – hørte musen, som skrapte indved ovnsmuren; men endda fornam hun det som var det en anden, som laa i sengen, mens hun var langt væk – der Ola var. Naar hun gik nedover veien til væveriet, og støvet reiste sig hvidt for fødderne, saa hun paa det som i søvne, endda hun ikke havde haft søvn paa sit øie siden dagen før; – og bedst som hun stod ved maskinen, saa stod hun der ikke, men var tilskogs med kuerne eller indover mod Langemyr med sauene. – Foran hende gik hænderne, stopped maskinen, skjødte

rendetraaden, satte igang maskinen – *hendes* hænder, saa bleknet de var; hun saa dem som i døs; og døsen kunde vare dagen ud.

Værst taaged det sig for hende, mens solen stod ind fra vindusraden paa salens langvæg. Alting rørte sig – hvor hun saa hen, rørte alting sig i en dis af støv. Og støvet rørte sig –.

[45] Det reiste sig i jevn røg fra vævske-slaget, bredte sig og hang og svang i luften ret for ansigtet, krodde sig i fnugg som bittefine ormer og steg og sank som streger af hvid traad; længere henne tætned det og trak sig mod den øvre væggen i en skystrime, og ved vægventilen malte det rundt, rundt; men mod taget tog det fart og føg langs remmerne; og remmerne jøg det –.

Remmerne gik om hinanden som et levende net; saa hun tilveirs, var rummet fyldt af dem, somme smekre og somme sværere, og den ene tog fart paa den anden og kaphvinte rundt smaahjulene, som sad i række i taget og skjød glimt fra staaaksen i solen.

Men saa hun frem for sig, var det ikke andet end maskine bagenom maskine og jente ved jente, og hænder som gik, og vævske som smaldt, mens gulvet gav sig som i krampe. –

Hun aabned kjolelivet i halsen. Over brystet laa loen hvid i store tufser, – og hun fik haanden fuld af den, naar hun strøg haaret og tørklædet, hun bar; men fra læben tog hun støvet alt i ét med tungespidsen. – Og hun saa ned, bare ned paa de tre hovlerne, som spratt, og paa de bleknede hænderne, som greied maskinen. Hun blev virren i hodet og syntes, hun ikke længer kunde staa i det –. Til tankerne kom sigende fra dengang, Ola Vennerød var i skogen –.

[46] Hele sommeren havde han været i skogen.

Om vaaren havde han været med i mærkingen og ved Sankt Hans laa han og fisked i bækkene. Hun gjæted og sanked bær; ledte efter sau; og de mødtes.

En dag havde de gaat sammen langs Braatenaen; ret som hun stod og saa efter fiskesnøret, som drev nedefter, gav Ola hende en tryk, og hun røk langt ud i bækken og blev blød til høit paa læggen. Da havde Ola maattet lægge sig paa ryg for latter.

En dag havde det smaaregnet, og de krøb ind under høistakken, som de paa Braaten havde oppe i udmarken ved Dagkjern. Den dagen fortalte Ola hende om

det gilde hjemmet, han havde nord i bygden, og om faderen, som var den krappeste mærkeren, bruget eide. –

Men den sidste kvelden, de var sammen, havde de ligget opi lyngen, og Ola havde været fuld af spil og spilop; han havde hivd kongel og rask paa hende, til hun bad for sig. – Da var han blet mer stille, og havde lagt sig ind til hende og havde stukket haanden ind paa brystet hendes og tat om det venstre brystet. – Som var han ræd, tog han om det. Og holdt det en liden stund. Og slap det. –

— — — — —

Naar dette kom for hende, slog hjertet [47] haardt, og der var ikke den ting, som ikke rørte sig, rundt om hende og indi. –

Men om kvelden, naar arbeidet var slut, og solen var nede, og luften laa og dised langs aaserne, og hun gik hjemover til Steens hus, var det sommetider, som vilde ikke benene frem. For endda hun saa vel vidste, at Ola var ringforlovet med datter til lensmanden paa Sva, syntes hun, det var hende, Tora, som skulde ha ham.

*

Steens lille hus laa i Vestaasen, lige ovenom kjøreveien. Det havde som alle huse der i aasen en vældig høi grundmur mod veien og saagodtsom ingen mod fjeldet.

Steen havde gjort alt arbeide med huset selv – naar han undtog fremkjøringen af materialer og stenen til grundmuren. Og den dag han og Amanda flytted ind, var den lykkeligste i begges liv. For til huset havde de sparet i alle aar, og havde Gud en mening med at gjøre dem børnløse, saa var det vel den, at han og Amanda skulde faa et hjem, som var deres; og det var stort saa. Aarene i brakken havde været onde og svære; saa havde livet været der, at de, som ikke var befæstede i Guds kjærlighed, idelig maatte henfalde til ondskab og trætte. For det er en daglig prøvelse for de svage at leve isammen paa trapper og ganger [48] og kjøkkener med alleslags familier, ja, at ha urensligheden udenfor sin stuedør; og de bestaar ikke.

Paa sine knæ havde han og Amanda sammen takket Gud for, at han havde givet dem helsen saa de havde sluppet at røre bankbogen for sygdoms skyld – og for kraften han havde givet dem til at forsage alt det, som ikke var nødvendigt til livets ophold.

Men huset var endnu ikke helt deres som det stod; de havde hypotek i det. Og hjertens frydefulde blev de først den dag, da de kunde med sandhed sige, at hver nagle i væggen, ja hver tomme jord er vores egen.

Steen tog som hidtil alt det ekstraarbeide, som faldt, ved tømmerrenden og andensteds. Og Amanda sydde linsøm for præstens og doktorens og andre bedrestillede i Brugsbyen. Med dette og en logerende kunde de lægge sig lidt til bedste.

Siden i sommer havde de Amandas søstersøn i huset. Han laa i køkkenet og betalte ti kroner ugen. Tora Vestbraaten betalte nok knapt det halve, men det var i aftalen, at hun skulde gjøre arbeide for det manglende, naar det faldt sig – opvasken om kvelden og gulvskuring lørdags eftermiddagen. Hun var af de støe, stiltfærdige; og Amanda likte at ha hende om sig. Ja, da de var blet bedre kjendt, kunde hun rent sidde og stunde paa, at Tora skulde ^[49]komme hjem om kvelden og give hende en haandsrækning baade med det ene og det andet. Det var en mærkværdighed at se det mennesket arbeide – Amanda kunde fortabe sig i synet, naar til eksempel Tora om lørdagen kom op for berget med vandbøtterne, de største bøtterne, saa fulde de lod sig bære; og knapt hun pusted mer end som ellers, naar hun var oppe med dem. Amanda maatte si det:

«Dere er rent en kjæmpekvinde, Tora.»

Og da hun sa det, bøied mennesket sig og tog hende om hofterne og løfted hende paa arm som et barn.

Hun kunde ikke bli sint, endda Amund kom med det samme; hun skjønnte det var ment som en venlighed; og hun var venlig igjen og forsøgte at komme indpaa Tora, naar de sad sammen om kvelden. – Naar Steen var hjemme, læste han et gudsord for dem, før han gik ovenpaa, hvor han og Amanda laa, og det blev mindre med samtale. Men naar han havde vagt eller natarbeide, sad de tre gjerne inde i kammerset, hvor Tora laa, en time eller saa før sengetid. Kammerset var lidet og lysmalt, og der lugted en liden lugt af kaal og poteter fra kjælderen. Amanda syntes den var god.

Hun og Tora sad paa hver sin side af klaffebordet og sydde. Og borte ved ovnen sad Amund og gjorde ingenting. Og sa ingenting. Bare glante. Amanda maatte sommetider ^[50]se bort paa ham, naar det længe havde været rent stilt. Men lige vidaaben var han i øinene; han gjorde bare et kast med dem, naar hun saa paa ham; – og saa lig far sin var han, at hun syntes det var en uhygge.

Amund skulde tilsjøs til vaaren; som faren havde været det. Og hun skulde ikke undres, om han blev som faren. De havde *det* med sig begge, som fik hende til at tænke paa havsens bund. Og stum som en fisk var Amund – saa for den sags skyld –

«Naa skal vi ha os en hyggelig prat,» pleied Amanda at si, naar hun havde slukket i kjøkkenet og satte sig til inde i kammerset med et eller andet smaatteri, som ikke ledte paa øinene, stopping eller sligt. Men det blev smaat stel.

Tora snakked ikke, uden hun blev spurgt. Det eneste kunde være, naar Amanda fortalte om sin barndom, dengang hun bodde paa øen og havde en saueflok borte paa smaaøerne i det ytre sundet. Da kunde Tora fortælle et og andet om dyrene paa pladsen, hun var fra, hun ogsaa. Men hun lytted paa det, Amanda sa, det gjorde hun; og naar Amanda talte om Gud og dengang hun blev hans barn, fik Tora sommetider blankt blik og lod sømmen ligge. Hvordan det havde sig med Amund, vidste Amanda ikke; men det skjønte hun, at paa Tora var Guds aand begyndt at virke; og hun [51] talte kveld efter kveld om livet blandt de vakte paa øen, der hun var barnefødt; og hun fortalte om uveir og vrag og om lig, som drev til stranden. Men mangan en kveld havde hun lagt ud om dette, før det kom frem, at Tora aldrig havde været ved sjøen, aldrig set en tremaster, aldrig gaat i baad. Om det saa var Amund, saa sa han: «Det var fanken.»

Og saa maatte Amanda til at retlede hende om det rent almindelige derudefra – om fiske og baadbygning; om sjøfolket, som kom hjem, og om emigranterne, som reiste ti og tolv i følget hver evige vaar. Og *det* kom frem, at Tora aldrig havde tænkt at reise over Atlanteren, at hun ikke havde lyst for Amerika. Amund spytted og gren. Og Amanda gav sig rent – over det var det første menneskebarn, hun havde raaket paa, som endnu aldrig havde havt *den* lysten.

«Dere tænker rent for lidet over livet, Tora,» sa Amanda, og hun syntes synd om Tora, som var død og sløv i sit aandsliv.

Hver søndag gik de i kirke, til høimesse; og om kvelden til opbyggelse i bedehuset; Steen var præstens medhjælper, og de havde sin plads nær præstefruens; præstens pige Fia, det var Amandas bedste bekendt.

Tora fulgte altid begge steder; men Amund var træg. Naar de søndags formiddag kom hjem fra gudstjenesten, laa han oftest og sov i [52] sengbænken i kjøkkenet. Og alt det de styred med kjørler og bøtter – lige fast sov han.

Amanda og Tora stod sommetider og saa paa ham; mage til uforstyrrelighed havde de ikke set. Han laa med aaben mund, men han snorked ikke; pusten kom og gik langsomt over de røde læber; rødere end andres syntes de, fordi han ellers i ansigtet var gulagtig bleg; over den rette, store næse voksed øienbrynene svarte sammen til ét. Som havde en skøier slaat en sodstreg langs den brede panden. –

En dag de stod og saa paa ham, spurgte Amanda lavt:

«Liker Dere han, Tora?»

Tora rysted paa hodet og blev rød. Men hun blev rød for mindre. Amanda skjønte, hun var nærtagendes; men hun trodde, det blev bedre, naar Tora fik mer tanker og forstand.

Naar Amanda blev ivrig, stod hun op fra stolen for at komme nærmere Tora, mens hun talte, og naa hende med haanden. Da blev hendes øine store og stive, og hun væded læberne med tungespidsen. Tora saa aldrig paa hende da. For da likte hun hende mindre end ellers.

Rigtig godt likte hun hende ingen gang. Hun syntes, hun var saa rap og ude om sig, hvergang det var noget at høre eller faa rede [53] paa. Og hun var ræd hende. – Grisk paa penge var hun ogsaa, havde hun lagt mærke til; og snaal med maden. Hun var snil paa sin vis; men hun var rent for stormodig i egne tanker, mest naar hun snakked om, at hun var et Guds barn. Tora betragted hende nøie og grunded over det hun saa. Men kom sig ikke til at like hende. Naar Amanda saa paa hende og lagde hodet paa skakke, saa den ene gulddobben i øret hang lang og løs i luften, og spurgte: «Naa kan vel *Dere* fortælle mig lidt da, Tora,» saa var hun ikke god for at finde den ting, hun syntes, hun vilde resikere sig frem med. Endda hun syntes, hun kunde forskyldte Amanda at fortælle et og andet ogsaa. Det kunde jo være nok, at én sad og tværsad og aldrig mælte et ord. – Forresten tabte hun lysten ogsaa til at snakke, fordi Amund sad der og blinksed og tidde. Men da det led paa, fik hun fortalt madam Steen et og andet – om sine søskend, at de var ti ialt og den mindste knapt aaret; om faren, som var blet lidt underlig efter et slag, han havde faat i hodet en julekveld af den ældste broren; de havde havt lidt paa. Det ogsaa fortalte hun Amanda; det kunde ellers let komme fra andre.

Og fordi faren gik og var tungsindt, blev de let for mange hjemme; hun var den ældste af jenterne, saa det var rimeligt, det blev hende, som tog ud.

[54] Men da Tora havde fortalt dette, syntes hun, hun havde frid sig. Og alt det Amanda siden spurgte og gik forstandig tilværks, saa kom der ikke mer.

*

Høsten og høstmørket laa over Brugsbyen.

Jenterne paa fabriken var faldt til ro efter sommeren. Og Tora forstod dem bedre nu, de gik mer stille og ikke havde saamange paafund længer og ikke saa meget at hviske om. Mesteparten af dem smaahangled med forkjølelse og hosted, og Tora havde selv en hoste, som skrapte og sved i brystet og holdt paa til ind mod jul, før den gav sig. Men hun arbeided jevnere nu, kjøligheden var kommet i luften, og formanden paa salen sa opmuntrende ord til hende. Sommetider snakked hun ved en og anden af jenterne ogsaa, før de skiltes ved broen om kvelden – de sa, hun var blet mer tynd og lig en brugsbyjente af ansigt; det kom sig af, at solen snøt mer skinned paa hende.

En kveld, det var stummende mørkt paa veien langs Vestaasen, gik hun ende paa Amund.

Han stod midt i veien – hun syntes, han skjød op af jorden, da hun var lige indpaa ham; og ingenting sa han, saa hun sansed ikke, det var ham, før hun tog for sig og skreg til:

[55] «Men i Jøsse navn.»

Og han svarte:

«Godkveld»

«Staar du her?» sa hun og blev staaende. Men da hun gik igjen, fulgte han hende.

Og siden mødte han hende paa det samme sted hver kveld, og de fulgtes hjem. Sjelden sa han noget; men han gik tæt indpaa hende og sukked.

Da hun blev vant til, at han var der, snakked hun til ham om et og andet fra fabriken. Han kom ikke med nogenslags bemærkninger og formaninger som Amanda. Men helst havde hun villet, at han skulde gaa ud i mørket, der han kom fra, naar de var fremme ved Steens bislag. –

Da det var lige under jul, spurgte madam Steen hende, om hun vilde reise hjem juleugen, mens fabriken stod.

Nei, hun vilde nok helst bli. Hun hadde tøy at bøyte; og føret var ikke til det – i Brugsbyen var det bare isen, men i skogen lå sneen høi. Og det var ikke sagt, vinterveien til Vestbraaten var brøten; hesten på Vestbraaten var med føl, saa hun fikk gå hele veien, om saa var.

«Ja som Dere vil, Tora,» sa Amanda og blev stram om læberne, «men Steen og jeg skal ud på Øen juldagene, og Amund skal sagtens hjem, saa Dere blir selv tørst.»

Til Steen sa hun, at saanne som Tora [56] trængte at lære det fjerde bud i sit hjerte. Men altid var det godt for noget – saa fikk myrten og fuksiaen vand de dagene ogsaa. –

Juledags morgen reiste Steens. Amund stod færdig til at gå på samme tid; vadsækken hadde Amanda pakket for ham, og den stod på dørhellen. Selv hadde han pjekert og lue på. Men da kjerren med Steens blev borte i veisvingen, og Tora kom op fra berget, hvor hun hadde stået og viftet med forklædet, var Amund væk.

Han sad ved ovnen inde i kammerset. Pjekerten hadde han hængt fra sig, og vadsækken stod i sengebænken; han sad og spikket flis af et vedtræ.

Tora gav sig noget at gjøre i kjøkkenet. Om en stund spurgte hun mod kammersdøren:

«Ska' du inte gå?»

Der kom ikke noget svar, men hun hørte flisene sprætte over gulvet. Saa gikk hun ud i gangkottet og hentet hat og kuffe; da hun var klædt til kirkegang, gikk hun frem i kammersdøren.

«Dersom du slaar over, saa faar du sætte på poteterne, naar det li'r på,» sa hun.

Amund saa lynsnart op og kasted med det venstre øiet, saa det skar et grønt blink.

«Ja vel,» sa han.

Da Tora var ude af døren, gik han til vinduet.

[57] Derfra kunde han se hende veien nedover – og igjen, naar hun kom frem paa broen. –

I kirken sad Tora og tænkte paa Ola. Og da hun et par bænkerader foran sig saa en mandsnakke, som hun syntes ligned Olan, skjød der en strøm af varmt gjennem hende. – Haaret var af samme lét, ja kanske var Olan lysere, men det skilte ikke meget.

Under prækenen sad hun og stirred paa nakken, og tankerne gik og kom i halvbevidste ryk, mens præstens ord flød som en jevn flom over hende. Da salmesangen begyndte, og det var en af alle de salmer, hun kunde, sænkede hun øienlaagene og vuggede langsomt med overkroppen, mens stemmen sang med; da saa hun tydelig Ola, som hun vidste han var i søndagsklær –, smal og strunk med guldkjæde i vesten – men i ansigtet laa lystighed baade hist og her. Mest i øinene; og over øinene stod øiebrynet lyst, og var en nær indved, saa en der sad tæt i tæt af blanke guldhair. I panden og nedover næsen havde han sommers fregner – men slig var hans mund: rød og fin som en pigemund med spirende skjæg paa overlæben. Og naar han smilte, saa en, han var snil; saa snil; snillere øine havde hun aldrig set. Men naar han lo, var han den galneste gutten, hun havde kjendt. –

[58] Da kirketjeneren læste udgangsbønnen fra kortrappen, retted hun ryggen og bad bønnen med med læberne for at gjøre godt igjen det hun havde forsømt.

Udenfor kirken saa hun manden med nakken ret foran sig og da saa hun, at Olan haar var mangfoldig lysere og finere i fald og blankere. –

Hun gik med bøiet hode, helt til hun var fremme ved Steens hus.

Amund saa det fra kammersvinduet.

Hun gik og tænkte: hjælp mig, at jeg faar ham ligevel, kjære Herre Gud, hjælp mig ligevel. – Som i ørske tænkte hun det.

*

Da hun havde stegt kjødet, satte hun maden frem paa kjøkkenbordet og bad Amund spise. Han stod udenfor paa berget og røgte. – Han kom og satte sig; men blev saa siddende uden at røre kniv og gaffel.

«Værsgod spis,» sa Tora og skjøv fadet nærmere ham.

Han tog pusten dybt og spurgte:

«Skal du ikke spise?»

«Jeg skal stille kammerset først,» svarte hun hurtig. Og mens han spiste, holdt hun sig i kammerset.

Da Amund var færdig, sa han tak og reiste sig. Men han blev staaende midt paa gulvet, [59] mens hun gik frem og tilbage og ordned. Han blev rødere og rødere i ansigtet, og da hun tilslut saa paa ham og sa sint: «Ska' du inte fløtte paa dig, gut?» – dukked han hodet.

Saa tog han pusten dybt og sa det, han havde tænkt at faa sagt siden morgenen af:

«Vil du gaa til sjøen?»

Tora stansed med fad og tallerken i hænderne.

«Til sjøen,» gjentog hun og sænked øienlaagene, mens hun saa paa Amund. Han stod og pirked med støvlen i en gulvspræk, og sveddraaberne randt klare i tindingen under det kortklippede haaret. Med de store hænderne trev han efter nikkeljæden, som hang ud over vesten.

«Det har jeg ikke tænkt videre over,» svarte hun, mens hun satte fra sig og gav sig til at skrælle poteterne.

Amund hosted:

«Som imorgen kunde vi gaa,» sa han, «de'r pen tur.»

«Jeg trodde, du skulde til mor din – saa sa du for Amanda.»

Amund slap urkjæden og saa op:

«Jeg har inte sagt no – inte jeg!» han blev stærk i stemmen. «Det var paafund hendes tante.»

Tora lo.

«Ja, hun har mangeslags paafund, hun,» sa hun; hun blev mildere i øinene – kanske hun [60] ikke var alene om at synes det var stilt og godt efter madamen. Og forresten kunde hun vel ligesaa gjerne gaa til sjøen som andensteds. – Hun sa det.

Amund blev slettet og glat over ansigtet og smilte, saa mundvigerne, som var brune af tobak, vided sig.

«All right,» sa han og dukked hodet. –

Om eftermiddagen var de begge til opbyggelse paa bedehuset; men de fulgtes hverken did eller hjem igjen. Og da de havde spist til kvelds og Tora havde vasket op, gik hun ind i kammerset og stængte døren og la sig.

Hun havde været saa træt, saa hun havde ingenting godt havt af opbyggelsen; ja, hun havde til og med sagt amen indi sig, naar han gjorde en stans, han som talte. Hun havde siddet og ønsket sig hjem. Men at komme hjem til fattigdommen uden en øre i lommen det var der ingen sans i. Hun havde siddet og ønsket nogen at ty sig til. – Og det var, saavidt hun ikke havde grædt, saa folk saa det. –

*

Men i køkkenet laa Amund paa gulvet indved kammersdøren og tulled sig ihop med ansigtet mod armene og gulvet. Han havde slukket lampen, og der kom bare et lidet tykt, [61] rødligt skin fra hullet i komfyrdøren. Det blev tættere og tykkere, eftersom gloen derinde trak aske over sig; gloen knepped og sprak; og saa døde lyset helt. Men op fra gulvet steg der kulde og raa lugt af kjælder. –

Amund sansed intet af det. Han laa og pusted tungt, og mens han blev hedere i hodet, frøs han paa fødderne og trak dem tæt opunder sig. Paa læberne var han tør, og han havde en bitter smag af gammel skraa i munden.

Bare ét tænkte han: Han vilde ha Tora. Han vilde ha Tora.

Tora vilde han hviske. Tora!

Men der kom ingen lyd over hans læber.

Han vilde ind til hende. Han vilde brække laasen.

Men han rørte sig ikke.

Fra første stund havde han villet ha hende. Sligt bryst havde ingen anden jente, slig gang, slige hænder. – Hun havde tat Amanda og baaret hende rundt køkkenbordet; holdt hende paa arm som en unge; og det var knapt hun gav sig i ryggen. Han havde set det. Naar hun sad og sydde i kammerset om kvelden, var hun hvid som en maageving over nakken; og haaret krølled sig paa hende.

Han hev sig paa gulvet.

Tora. Han bed tænderne sammen over navnet.

[62] Ingen havde han set herhjemme, som han havde lyst til, ingen før hende.

Men naar han saa hende, husked han den store brune, som kom til ham paa nattevagten i Rio. Som han havde villet gaa i sjøen for og rømme og bli hos. Havde ikke styrmand hindred ham. – Hun var stor og stille. Hun holdt ikke lag med de andre dokjenterne –.

Men Tora var hvid; og blaa som en blomster i øinene.

Amund laa, til han skalv af frost. Saa krøb han med klæderne paa op i sengbænken og trak tæppet over sig. Bored ansigtet i puden og stønnet.

*

Næste morgen drev det gennem Brugsbyen med regn og sneslud. Ligevel gik Tora og Amund til værftet nede ved byen, da de havde været i kirke og havde spist. Det var afgjort, at de skulde gaa, og ingen af dem tænkte videre over veiret.

De gik tause paa hver sin side af veien, hvor de vaade snefnokkerne lagde sig over lersølen, som veksled med issvul. Langs aaserne sank taagen fillet og ujevn, sommesteds med en lang graa flig, som næsten naadde elven, og sommesteds stod den mer som en dunst af væde, der lod skimte træer og huse.

Trods veiret gik der mange og drev langs [63] veien; mest unge gutter og jenter. Etsteds skulde de være. Og for dem, som ikke havde hjem i Brugsbyen, var det oftest daarligt stel med logi. De fleste bodde to og tre sammen paa kvistkammers; eller de delte soverum med familien, de logerte hos. Og da var det ligesom aftalen, at de skulde holde sig derfra, mens det var dag.

Det var fridag og høitidsdag. Men i bedehuset var det ikke aabent før fem og ikke i afholdslokalet før otte. Kafé «Sommerlyst» var aaben. Men det kosted penger.

De fleste gik i flokke paa fem og otte; jenter for sig og gutter for sig; to og tre under én paraply; enkelte, som ikke havde undseelse, sad parvis paa stabbestenene; og i en og anden sving af veien stod unge gutter i ring om en, som havde brændevin og trakerte. Det var med livsaligt, og de blaafrøse næver rakte sig indover efter flasken.

Da Tora og Amund kom saa langt, de saa husene i byen, skulde de ta af en benvei; men Tora stansed.

Hun havde mangengang havt lyst at gaa til byen, men hun havde ikke havt fremfærd. Det var to timers gang, og hun kunde sagtens havt anledning alle de søndagene, hun havde siddet i kammersvinduet hos Steens; men hun kjendte sky for de fremmede folkene dernede.

«Det var svært saa høie hus,» sa hun.

[64] Amund skuted paa skuldrene og spytted; og da de havde gaat en stund paa stien, som fulgte en pløimark, vendte han sig til Tora, som gik bag, og sa:

«Jeg har set mye større, ja ti gange –.»

Tora vidste, at Amund havde faret som dæksgut.

«Det var vel i Amerika kanske?»

«Ja.»

Saa gik de en halv time igjen uden at si noget. Indtil Amund stansed og pegte:

«Dér,» sa han.

De saa sjøen. De stod høit og nedenfor dem laa byens indre havn. Den var isfri langs landet; men et stykke udpaa havde fjorden lagt sig, og der gik det grøngraa vand i bugt og vik langs isranden, og udenfor det strakte den graahvide flade sig, til taagen tog den.

Tora saa ikke udover; vand havde hun set før; meget penere vand i de store sjøerne i bygden hjemme. Men skuter havde hun aldrig set. Og hendes blik stod forbauset mod skibene, som laa oplagte for vinteren, side om side, med nakne master mod luften.

«End saa mange!» udbrød hun.

«Dét,» sa Amund – «det er intno' mod dem paa Rio's havn –»

Han stirred paa Tora, og pupillerne i hans øine vided sig og trængte det grønne tilside, til det laa som en liden orm om et sort dyb.

[65] «Du sku' vær't i Rio,» sa han og dukked hodet og lo.

«Du sku' set skuter ifra Spanien og ifra Engelland og ifra Australien og fem fra Sverje, men bare vi fra Norge.»

«Aa er det dem har i toppen?» spurgte Tora. Og Amund forklarte om merseraa og bramseilsraa, om fokkestag og takkelage.

«Vi kan gaa nertil,» foreslog han, og de gik stien ned berget til værftet og ud paa den længste brygge.

Men da Tora hørte sjøen, og saa ned mellem bryggeplankerne, at den gik grøn og fraadende under hende, vilde hun paa land igjen. Der stod de lidt og saa opover de store skibsskrog og læste paa navnene agter.

Amund bar altid kasjetluen over det ene øre; nu skjov han den bagover, saa haaret stod stridt frem i en svart tufs over panden; der kom af og til et ryk af ord fra ham, og derimellem stod han og saa uafbrudt paa Tora og smilte, saa rækken af de brune, brede tænder syntes.

«En ta disse skal jeg hyre mig med,» sa han; og det klukked i hans hals af glæde. «Vil du væra me?» Han gjemte munden i haanden og gjorde kast i kast med det venstre øiet af lystighed.

Tora snudde sig fra ham og begyndte at gaa hjemover.

[66] Hun syntes, sjøen og skuterne og Amund var af ét slag. Og før hun vilde tro sig til nogen af dem, vilde hun lægge sig til at dø. –

Om kvelden kom Steen og madamen.

Men før de kom, fik Amund sagt Tora, at han vilde ha hende.

De sad paa hver sin side af bordet i kammerset og læste i blade og gamle aviser. Tora læste, mens hun bevæged læberne, – vendte papiret og la aviserne fra sig, eftersom hun blev færdig med dem. Men Amund sad med «Tidende» foran sig, opslaat paa første side. Og de øvre linjerne sank ned i de undre for ham, og han kunde ikke holde greie paa dem.

Eftersom timerne gik, og Steen og Amanda kunde komme hver stund, fik han en stor uro over sig – reiste sig og gik ud i køkkenet og kom tilbage igjen og satte sig som før. Flere gange havde han ordet fremme, helt paa læben, med lyd i halsen – men straks var det noget, som hindred, det spraked til i kammersovnen, eller Tora tog efter lampen, som trak sig.

Tilslut reiste Tora sig og vilde gaa til kjøkkendøren og ly efter, om der var folk i veien. – Han reiste sig ogsaa. Og da hun var lige ved ham, tog han efter hende og fik tag i armen og trak hende til sig.

Hun sled sig fri og bøied hodet og saa [67] paa ham, mens øienlaagene sank. Men han fik sagt: «Tora, du er nødt til at bli kjærest' min,» før hun gik. –

*

Det blev en lang og traurig vinter.

Og Tora blev mager og graa, saa enhver kunde se det. Men hun tjente seks kroner ugen og var glad, hun kunde betale skikkelig for sig hos Steens.

Naar det var opbyggelse, gik hun paa opbyggelse med Amanda; og naar det var fest med kaffe og julekage hos metodisterne, gik hun did alene. For der var kommet over hende en stor trang til at være der, hvor der var mennesker og lys, og hvor de sang, og hun syntes ikke metodisterne var anderledes end kirkefolket – de bad om hjælp i sine bønner de som andre. Og naar en bare fik være med paa den bønnen –.

Det var dage og døgn, hun ikke rummed stort andet i sine tanker end de ordene: Hjælp mig. – For hun vidste sig ingen raad til at bli glad mer; inde i brystet sad det onde og sved, og hun blev træt ved det og sløv. –

En maanedstid over jul kom faren indom til Steens og blev der natten over. Han skulde til byen efter mediciner til den ældste gutten, som havde fordærvet sig i tømmerhugsten. – [68] Og han sad længe inde hos Tora om kvelden og fortalte om sorgerne sine og om foderet, som vilde slippe op i marts. Han ristede paa hodet, som han havde faat for vane siden dengang, han røk i gulvet, – det rykkede i pandehuden, og øienbrynene havde aldrig ro paa sig.

«Herre, miskunde dig,» sa han for hver gang, han slutted op at snakke.

Da han slutted forgodt og gik ind i kjøkkenet og lagde sig op i sengebænken til Amund blev hun endnu længe siddende oppe; hun havde for stor tyngsel over sig til at kunne sove.

Men hun kom sig ingen gang, før han reiste, til at spørge efter Ola. Kanhænde var han gift nu for alt det hun vidste. –

Hele vinteren mødte Amund paa veien om kvelden, og de gik den beten sammen. Og naar han havde været rimelig no'en kvelder, saa kom det over ham

igjen, og han gik tæt indpaa hende og sa, hun skulde være kjærest med ham.

Hun svarte ham aldrig. For han vidste for vel, at hun ikke kunde like ham, til at hun behøved svare. – Naar Amanda var i det humøret, sa hun ham det hun. «Du er saa ulidelig med den tobakskjæften din, Amund,» sa hun, «om det saa er Tora, saa kan hun snøt greie dig!»

Men det var, som det aldrig var sagt for Amunds del. Han tyggede tobak og tied –og [69] der hun, Tora, var, der var de grønne øinene hans. Snil var han paa et vis; han smurte støvlerne hendes hver kveld, naar det var vædeveir; og han hugged og kløvde al den ved, Amanda brugte.

Sommetider om natten kunde Tora høre ham indved kammersdøren; han tog i laasen og forsøgte. Men den var stængt; og naar hun ligevel la hænderne sammen over brystet og bad til Gud, at han maatte hjælpe hende, saa var det ikke, at hun var ræd, men for de tankernes skyld, som kom. Hun havde saa svær en længsel –.

*

Da det led udover vaaren, fik hun Amund til at fortælle et og andet derudefra – han havde set mangeslags ting. Hun spurgte om menneskene, han havde set – om de havde været overhændig mange, og om de havde været overhændig glade. Og han svarte med at fortælle om elefanter og abekatter paa menageri, om abekatterne, som havde gjort svære bøks efter nødder, han hev til dem. Alle, som havde set paa, havde sprækt af latter. –

Havde hun havt et sligt sted at gaa hen. Ja, hun vilde gaat did, om det saa var med Amund. Hun vilde gaat did for at faa høre folk le. Hos Steens lo ingen; og selv lo hun sidst af alle. Paa fabriken kniste jenterne– [70] og nede fra smaaskogen langs veien hørte hun sommetider latterhvin – men det var ikke det, hun stunded efter. En havde hun hørt le – en, som kunde!

«Vil du gaa paa dansesalen?» havde Amund spurgt hende en søndagskveld. Hun havde bare set paa ham – hun vilde vel ikke gjøre synd! Men mens hun sad i bedehuset med Amanda, tænkte hun paa det, Amund havde spurgt om. Hun havde hørt, der skulde være drik og fyld paa dansesalen og ikke til at være for den, som vilde holde sig god. Men sagtens var det trækspil dér; og glade folk –.

Amanda sad ved siden af hende, mens de sammen vugged i salmesangen; hun stak sin haand indunder Toras og hvisked: «Kom til Jesus, kom i kveld.»

Toras læber skalv, og hun bøied hodet. Det var nok langt fra hende til Jesus; hun maatte sætte al sin vilje paa ikke at graate, saa Amanda saa det.

*

Til paaske fik alle jenterne paa fabriken nye hatter, og da var det vaar.

Der kom andre toner i snakken og ropene ude i gaardsrummet, naar jenteflokken stod samlet om en eller anden, som fortalte – øiekastene [71] blev muntre, og baade svenskejenterne og de fra Brugsbyen fik nye hemmeligheder.

Tora blev vaagen og var; og følte, at hun var alene.

Kveldene var lyse; og ingen la sig mer til rimelig tid.

Tora og Amanda sad oppe i kammersvinduet og saa baade den ene og den anden og dem, en sidst skulde trod det om, ta nedover veien og bli borte paa stierne i smaaskogen i halvmørket. Og madam Steen forarged sig og spaadde det værste; men Tora saa taus efter dem.

Ude paa dørhellen sad Amund hver godveirskveld og røgte; det var tidlig og mild vaar, og ret nedenfor berget stod en siljebusk seilende fuld af graa gaasunger. Tora kunde se Amund fra vinduet; han sad og stirred ned i siljebusken; bare en og anden gang dreied han hodet halvt mod kjøkkendøren. Han sad og ventet. –

Ofte blev hun saa ilde ved af at se paa ham, at hun gik og la sig tidlig paa kvelden.

Men hun sov ikke, for om hun la sig.

Nu var det snart et aar, siden hun kom til Brugsbyen; og hun begyndte at faa underlige tanker: Om hun skulde bli brugsjente for godt, og om aarene skulde gaa slig som dette, det ene efter det andre. Ikke én glad dag havde hun havt. Nei, ikke én. Hun [72] husked de gladeste – juletræfesterne, Amanda havde tat hende med paa – den for søndagsskolen og den for de kristelige kvinder og den for fattighuset; hun havde set fine damer fra byen gaa i ring om træet med de rent simple jenterne; og hun havde hørt Amanda si, det var stort; men var det nogen forskjjel for hende, saa var det den, at hun havde følt sig et gran mer uglad end før. –

Siden gik den ene dag som den anden. Hun vidste ikke skillemerke paa dem ugen lang.

– Om hun skulde ta arbeide paa en gaard –. Plads som fjøs jente eller kjøkkenjente. Naar hun tænkte paa det, kom alt det, hun trivdes ved, for hende – skogen og kreaturerne og det. Men saa igjen husked hun mest slidet og værken i ryggen, naar hun havde maaget fjøset vinterdag, og frosten i fødderne. Da syntes hun, salen paa fabriken var lun og god at ha til værendes sted.

Hun sov skralt om natten. Trosten begyndte at styre udenfor i buskene ved tidligste gry, og hun laa og hørte paa den, til kraaken kom skvatrende, og den tystned. Hun satte sig overende i sengen, men kjendte, hun var sigende træt; la sig paa ryg, men syntes, hun laa daarligt; kasted og hev sig. Hørte som i døs, at Amund tassed ude i kjøkkengangen; ikke han heller sov. –

[73] En og anden kveld gik hun nedover veien med Amund; de andre jentene hadde følge, og hun vilde ikke være den daarligste. Men hun gik aldrig i skogen med ham og ikke længer, end hun kunde se hjem. – Han hadde tat sig hyre til første mai; og siden den dag han hadde forhyrt sig, var de ingen stund alene, før han spurgte hende, om hun vilde huske paa ham. Hun bare lo til ham; men mage til menneske hadde hun ikke set; det var mest som det ikke skulde være andre jenter i Brugsbyen. – Det sa hun til ham; han bare gren, og rundt det svarte i øiet laa der som en lysende orm. Saa stygge øier hadde hun ikke set. –

«Vil du gaa paa dansesalen?» spurgte han igjen en kveld, de stod nede ved broen. Steen og Amanda var hos præsten i mission; Tora hadde ikke lyst at gaa hjem heller.

«Nei vel,» sa hun og snudde sig som for at gaa, «jeg er vel ikke fra mig.»

«Det er ingen, som er nødt for at danse,» sa Amund om en stund; «det kan være snodigt at se paa.»

Det kunde det vel altid.

De stod og læned sig mod brorækværket, og der gik to gutter forbi og opover mod huset, der dansesalen var.

«De'r musik af fele,» sa Amund, «violin.»

I det samme syntes Tora, hun fik lyst. Aldrig [74] hørte hun andet end orgelspil og salmesang. Ikke et trækspil hadde hun hørt skikkelig, siden hun kom til fabriken.

«Det er to, som spiller, og en, som blaaser fløite,» sa Amund.

Hun begyndte at gaa. Men da de kom op mod huset, og hun hørte klemtet af instrumenter, som blev stemt, syntes hun, benene hang igjen i bakken. Hendes far var religiøs, og hun havde aldrig været til dans; kunde ikke danse heller. Hun stansed og vented paa Amund, som var efter.

«Det er vel ikke sagt, Amanda vil like det større,» sa hun.

«Det er vel ingen, som har tænkt at bry hende med det,» grinet, som var smil, kom i Amunds mundviger.

Han gik foran ind og betalte indgangspengene. Tora blev staaende ved døren. Og der stod hun den stund, hun var der. Hun trev til Amund med armen, da han vilde ha hende ud paa gulvet. Hun var vel ikke fra sig heller –!

Mange dansed, og mest en gut, som var halvfuld. Han var rødflammet over ansigtet og havde lyst haar ned i panden, luen hang bagpaa hodet, og han holdt jenten, han dansed med, om halsen. Sommetider faldt hodet hans indtil hende, og hun lo, lo, saa hun gabte, med hvide tænder og rød gane. De svinged inderst [75] i ringen af dem, som dansed, de to. Kom sig liksom ikke af flekken, bare rundt, rundt.

Tora kjendte jenten; hun arbeided paa fabriken; hun var ingen daarlig jente, det Tora vidste; rent blottendes ung var hun; Tora fik ikke øinene fra hende; sagtens var hun glad i gutten, siden hun lod ham –.

Da Tora laa, og det var nat, tænkte hun i ét paa den jenten. Den havde ledd, den!

Det snøred sig til indi hende, haardt, saa hun maatte ta sig med hænderne under hjertet. – Ikke le og ikke graate mer – bare gaa og gaa – uden ende og begyndelse og mening. Træt var hun. Kjød var hun. Aa, kjød. Træt af at grunde paa al ting. Om det saa var Ola, hun tænkte ikke større paa ham mer, syntes hun. Hvad skulde hun gjøre det efter? – Hun tænkte paa ingenting. Og indi øienhulerne sad øinene og brændte, af det der ikke var taarer igjen. Hun vilde hverken hid eller did. Ingensteds vilde hun. Om det saa var Gud, syntes hun ikke, der var større trøst ved ham.

«Hjælp mig – hjælp mig.» Hun kasted sig i sengen i kvide.

Den sidste søndag, Amund var i Brugsbyen, gjorde Steen og Amanda det hyggeligt for ham. De gjorde tur op i Vestaasen med [76] ham og Tora og præstens Fia og endda et par af Steens venner. De havde kaffekjedel og bagværk med, og Fia havde guitar. Oppe i bakkehellingen, hvor det var lunt, og der de kunde se ud over dalen og elven, gjorde de sig det hjemligt med granbar paa stubberne at sidde paa og med en liden varme og kaffekoging.

Mens kaffen kogte, sang Fia. Hun havde guitaren i et grønt baand om halsen, og hun tog hatten af, saa solen skinned paa hendes haar, som var gult og smaakruset.

Amund betragtede hende. Hun var ikke andet end en gammel smaapige, liden og tuslete og med fingre saa spæde, at det var rent stygt at se paa. – Fra hende saa han fra siden af hen paa Tora – dukkede hodet og saa paa hende uden ophør. Hun sad lige ved ham. – Brystet var stort og rundt, og i nakken laa haarfletningen sammenkveilet som en tjæret taugende – fast og brun og real. Og nakken var hvid og fin indunder. –

Oppaa Toras haand, som laa i lyngen, smøg Amunds sig, – tung og haard; klemte hendes fingre ned i lyngtuen; blev tyngre og tyngre.

Tora svælgede, men sa ikke en lyd. Rørte sig ikke og forsøgte ikke at dra haanden til sig. Hun sad og stirrede paa præstens Fia, som sang om kjærlighed.

[77] Da de gik hjemover om kvelden, gik Tora sidst og Amund paa siden af hende ude i lyngen. Han snubled og maatte ta for sig mod træstammerne alt i ét; for han saa ikke andet end Toras hvide ansigt. Og da de var ved bakken, der skogen sluttede, sa han to gange tæt paa hverandre:

«Aa glæde er det du har da, siden du ikke vil?»

*

Om torsdagen skulde Amund reise, og onsdags kveld var det opbyggelse hos Steens. Det var bare for de nærmeste venner – ti eller femten, som sad rundt væggene i stuen; tæt indenfor døren, som var aaben til kjøkkenet, stod Tora. Amund sad ved siden af Amanda i sofaen; han skulde ha husets velsignelse med sig paa sjøen.

Steen selv stod ved bordet midt paa gulvet. Han havde bibelen opslaat foran sig og gjorde som han pleied ved huslig andagt – han bad Gud retlede sig til at finde de

rette ord, og slog saa op hist og her, hvor det kunde falde sig i bibelbogen, læste op et par sætninger og talte frit over det læste.

Han var en stor, tung mand med busket og meget haar og skjæg, hvor det graa laa som glitrende stive sølvtraade i alt det mørke. Han strøg sig i skjægget og tog sig i haaret, [78] mens han talte, og hans langsomme grove røst lød med enfoldige ord:

«Thi stor over himlene er din miskundhed og indtil skyerne din trofasthed – siger – siger David. Og dermed saa ved vi, kjære venner, at som himlen rækker sig over sjø og land, saa er Gud vor faders miskundhed med os, enten vi farer paa sjøen – ja, paa sjøen, eller vi ogsaa er paa landjorden i vort daglige virke, saasandt vi ikkun holder os til – ja, ham, som er himmerigs og jorderigs herre visselig –»

Tora hørte, at det banked sagtfærdig paa kjøkkendøren; men hun ændsed det ikke. Hun stod og saa paa Amund, som sad med armene langs efter laarene og hodet bøiet frem over hænderne – slig at hun bare saa det tætte haaret og ryggen.

Naar han var væk, blev det ligevel ødsligt; han havde været snil med at bære ind vand for hende og med at smøre støvlerne; han kunde ikke hjælpe, at der fulgte som utrivelighed med ham; han var vel født slig. –

Steen bladed i bibelen og læste:

«Og paa den dag, Herren skaffer dig ro for din smerte og for din angst og for den haarde trældom – siger profeten Esaias. – Trældom, ja, thi vi skulle ikke glemme, kjære venner, at den, som træller her, han skal ingenlunde glemmes hisset, ingenlunde glemmes. [79] Naar han ikkun er ydmyg og taalmodig og ikke trodser, men holder sig til Guds ord og sakramenterne.» –

Det banked stærkere, og madam Steen hørte det og trak brynene i veiret og blinked til Tora. Tora gik baglængs ud mod kjøkkenet og paa taa for ikke at forstyrre; men Steen skjød brillerne ned og saa mod kjøkkenet, og et par langs væggen pudsede næsen.

Tora aabned udgangsdøren. Det var hendes far, som stod udenfor. Hun saa straks, at han var drukken, og at han var stygt forslaat. Blodet randt paa siden af ansigtet, og halsekluden var rød langs halsen.

«Er det du?» sa hun og vilde trække døren igjen efter sig. Kanske hun kunde faa ham bort i boden saalænge.

Men Siver Vestbraaten havde tag i dørlaasen og vilde ind – han jamred sig og smaagraat og sa: «Hjælp mig, aahaahaa, hjælp mig.» – Og det blev uro i stuen, og Steen og Amund og flere til kom ud. Siver tog efter dem, eftersom de kom, og vilde næves med dem, mens hans store hode virred værre end før.

«Slepp mig ind, kjære dere,» bad han og hiksted – «je' har slaat me' mest ihel – je' har slaat me' – herre miskunde dig.»

«Saanne sluskær er inte berre værdt,» sa en røst fra kjøkkenet.

[80] «Hyssj,» sa Amanda, – «de'r far til hende, som logerer hos vors.»

«Ikke bær dig slig, far,» sa Tora – nu jamred han for hesten og læsset, han havde mistet. Tora tog ham under armen og saa paa Amanda, som kom frem i døren.

«Kan je' ta'n ind?» spurgte hun – «som han er, kan'n inte greie sig.»

«Se her, se her,» – Siver tog med fingrene op i saaret og viste blodet og graat.

«Du faar vel det,» Amanda skjød underlæben frem – var det ikke for det, Tora havde git hende en og anden haandsrækning – saa aldrig i verden!

Alle var nu rundt dem, og et par hjalp Siver af med jakken – lersølen laa tyk paa den. Han havde kjørt velte. –

Da Tora støtted ham ind, snudde hun sig til Amund:

«Du faar se efter læsset,» sa hun. – Amund gik.

Inde fra kammerset, hvor hun blev alene med faren, hørte hun dem snakke i kjøkkenet, og Amanda, som jamred sig over det nyskurte gulvet. – Saa sang de en salme. Og saa blev det stilt. –

Om lidt kom Amanda ind og hefted op ærmerne og hjalp hende at vaske blodet af ham; – det var en stor skrape i tindingen, og de bandt et haandklæde om.

[81] Siver jamred sig og snakked tull; Amanda sa ingenting, men hun sukked i ét.

«Det er det, at dem støt spenderer paa'n,» sa Tora; «han er ikke slig, at han tar sig til det sjel.»

«Aanei,» sa Amanda, «for den, som er svag, ska' det vel inte stør'e til.»

Straks Siver laa overende, sov han – snorked og gurgled, som fulde folk i søvn gjør. Amanda stod og saa lidt paa ham, før hun gik; hun blev strammere om munden, som hun stod, og hun sa:

«Det er fælt, naar folk gjør sig til dyr.»

Tora var glad, da hun gik. Nu vidste hun, at hun aldrig kunde ty sig til en som Amanda. Men Amanda gløtted paa døren igjen og stak hodet ind:

«Du faar tørke op svineriet herude paa gulvet, før det størkner til,» sa hun – «du faar ligge i sengbænken, saa faar Amund finde sig noget at ligge bortme' komfyren paa.»

– Som om det nogetid havde været andre end hende, Tora, som havde brugt sand og børste paa Amandas gulve!

Da hun havde ordnet i kammerset, satte hun sig ved sengen. Han, som laa der, saa sliten ud; han var blet fælende mager. Mager blev folk i skogen efter vinteren; men hun syntes, han var mer end vanlig. Hun kunde se ben og knoke i hele ansigtet, der han laa og sov [82] med munden aaben. De sidste tænderne i overmunden var gaat ogsaa, saa hun –.

Let som en husmand om vaaren, havde én sagt, han hopped skigarden paa Vestbraaten. Hun husked, hvem som havde sagt det, og hvem som havde ledd. Hun lo ikke nu.

Saa undred hun, om Amund fandt hesten. Den var foletung, og det vilde være mer end ilde, om den var kommet til nogettinging.

Hun undred hvem som havde traktert faren.

Om broren, han gjorde sidste bytur for, var god igjen i benet.

Hun bøied sig frem og rørte armen, som hang langs sengesiden.

«Far,» sa hun.

Siver hvæved paa sig og aabned øinene halvt.

«Far,» hun tog ham under nakken og strøg haaret fra forbindingen.

«Far,» hun bøied sig helt over ham og spurgte: «Er Ola Vennerød gift ivaar?»

Siver Vestbraaten reiste sig halvt i sengen, virred med det store hode paa tynd hals og smilte med smal, tandløs mund:

«Jagu er'n gift, ja,» – han spærred øinene op, «jagu –» han smækked med tungen, «det var mærkeren sjel, som spenderte,» mumled han, mens han sank bagover.

Tora rørte sig ikke, der hun sad yderst paa sengkanten.

[83] Hun hørte Amund komme op for berget. Han tog i kjøkkendøren og lukked stilt. Gik over gulvet. Tog i kammersdøren. Midt paa kammersgulvet blev han staaende og se paa Siver.

«Stakkarn,» sa han.

Tora reiste sig og gik forbi ham ud i kjøkkenet. Amund kom efter.

«Luk døren,» sa hun. «Fandt du mærren.»

Ja, Amund havde fundet hesten og læsset. Det var foderlas, og de havde tat det og mærren i forvaring hos kjøbmanden ved broen.

«Du faar ha tak,» sa Tora; hun gik hen til sengebænken, «jeg sku' si fra madamen, at du fik finde dig noe at ligge paa – jeg fik ta sengebænken, sa hun. Men du kan ta det du vil tur bænken, je' trønger inte tæppen.»

Amund gik hen til hende.

Det var stille i huset.

Fra kammerset hørte de tung pust, og ovenpaa i Steens sengerum var der nogen, som snudde sig i seng, som knaged. –

«Tora,» hvisked Amund, han tog om hende.

«La' bli!» vilde hun si; men læberne størkned, syntes hun.

Hun stemte haanden mod ham; da kjendte hun, at han tog hende om brystet, det venstre.

Og indi hende svulmed og steg og vided graaten sig, trængte i halsen, sprængte i hodet, [84] sved og stred i øinene, løste sig, brændte, strømmed over ansigtet – endelig.

Hjælp mig, sa det etsteds.

«Luk øinene,» hvisked Amund.

Hun lukked dem.

*

Amund var reist.

Og Amanda saapevasked sengbænken og lufted klæderne efter ham og bar paa loftet og var vel tilfreds.

«Gud lønner vors nok for det, vi var gode med ham, stakkarn, ska' Dere se, Tora,» sa hun fornøiet.

Den morgen Tora vaagned og vidste, at Amund ikke mer var i huset, følte hun en stor lette. Og eftersom dagene gik, tænkte hun mindre og mindre paa det, som var sket. For synden, hun havde begaat, bad hun om tilgivelse baade hjemme og i kirken. At det var synd mod budene, vidste hun vel. Og hun bad om tilgivelse for den og for alt andet, hun gjorde af synd og misgjerning.

Hun trodde sommetider, hun havde faat tilgivelse ogsaa. Hun sov om nätterne, og med arbeidet paa fabriken gik det bedre end før.

Amund var reist, og Ola var gift. Gift og bosat med datteren til lensmand paa Sva. Siden hun vidste det, bad hun ikke mer saa [85] sansesløst efter hjælp, naar de tunge tankerne kom. Naar en arbeided og gjorde ret for sig og ikke glemte bønnen og paakaldelsen, saa blev en tilslut et sandt Guds barn, sa Steen. Tora vilde det.

I mai og juni maaned holdt hun paa hver godveirsdag efter arbeidstid med Steen og madamen ude paa «støkke» – en jordflek nedenom veien, som hadde fulgt med hustomten i kjøbet.

Hun haandterte greb og spade som en kar, og ret som det var maatte Amanda staa opreist og se paa hende.

«Det er næsten en forsømmels', at Dere inte er blet mandfolk, Tora,» sa hun.

Tora likte, at hun sa det, og smilte, mens hun bøied sig og grov med hænderne dybt i mulden efter sten. Likte ogsaa at kjende jord og trevler mellem fingrene og likte lugten, som kom stram og sød fra birk og blomstrende hæg nedenom «støkke». De kvelder, hun arbeided slig, sov hun, straks hodet kom paa puden.

Om søndagen sad Steens og hun ude paa berget og saa udover og snakked mod folk, som gik forbi nede paa storveien. Og da det blev hedt veir, fulgte Tora jenterne, som søndagseftermiddagene drog i store følger opover langs elven for at bade i kulpen ovenom Øvrefossen. Selv tog hun af sig strømper og sko og vassed langs bredden. At klæde af sig saa nogen saa det, var det sidste hun kunde [86] tænke sig. De andre jenterne lo af hende; men de mente ikke større med det; og snakken og gjønnet gik lige godt, om hun var med dem; de var blet vant ved hende og til, at hun mest tied.

Saa kom juli maaned med svær varme, og Tora mærked, at hun ikke var frisk.

En dag hun stod ved maskinen, stupte hun forover, og det var akkurat, at hun greied sig, saa ingen trodde andet, end at hun havde bøiet sig; saa braat blev hun svimren. Siden var hun ikke som før og forstod, hvad det havde med sig.

Andre forstod det.

En kveld, hun havde lagt sig, kom Amanda og satte sig paa sengkanten og saa paa hende og spurgte:

«Dere smager inte mad mer, Tora – aasdan, er Dere inte rigtig frisk?»

Tora snudde sig mod væggen, og der kom ikke et ord fra hende. Amanda blev siddende; hun sukked tungt. Saa tog hun Toras haand, som laa stor og klam ovenpaa tæppet.

«Dere har naa vel inte gaat hen og gjort en uløkke paa Dere, Tora?»

Tora skjøv puden frem for ansigtet, og i skuldrene og ryggen under nattrøien sled og rykked det.

Og madam Steen bøied sig over hende og hvisked:

[87] «Gud hjælpe og trøste vors alle, det er vel inte Amund, som har vær't ute?»

Tora vendte hodet halvt, og med mund fuld af graat, sa hun:

«Inte ta Dere sorj for min skyld, Amanda – det er inte fa'ligt.» Straks hun havde sagt det, gjemte hun ansigtet, og graaten tog hendes legeme, saa sengen skalv.

«Og je', som har trodd Dere saa vel, Tora,» sa Amanda.

Næste dag gik hun lige til præsten.

*

Hele verden laa i sol den søndag i juli, da præsten kom op berget til Steens hus.

Han stansed og retted brystet for at faa bedre pust efter den bratte stigning, støtted sig mod stokken og saa ud over Brugsbyen.

Det var, som havde et barn, et kæmpebarn, lagt i denne dalkløft og blet kjed sin leg, før den var omme! Barnehænder havde sat de smaa gule huse over i Østaasen – en skjæv rad af bittesmaa huse; barnehænder havde stillet de store murbygninger om hinanden ved elven, to store, to smaa og atter en stor; og mellem dem en fabrikkpipe, en gul og latterlig pipe, der raged op, alene og overvældig paa siden af et forliden hus med et eneste vindu i. Men ude i selve elven havde barnet stillet sit pindespil, omhyggelig [88] og smukt; korsvis og regelmæssig ude i det brune vand, som bredte sig over de flade berg; det var brugets tømmerrende – skrøbelig og tyndlinjet tegned den sig nedover stryket. –

Præsten skygged for øiet.

Hvor var dog det hele tilfældigt. Der stod hans kirke, med det ene vaagne øie, sit hjulvindu, vendt mod de ubeboede skogtrakter; der stod den, netop hvor den ikke skulde staa, oversunget af fosseduren og overstænket af elvesprøiten i vaarens stærke dage. Og bag den præstegaarden, med det hvide stakit i skjæv vinkel og med façaden mod nord – mod nord!

Hans blik fulgte elveskrænten – uryddige ras af jord og sten og høvelspaan, lange huse med skrøbelige trapperækker kravlende langs ydervæggen, barakke ved barakke, af disse med menneskevirvaret og den megen kvindeforvikling –; og saa nogle træer, skrantende furutrær med slidte, sortladne stammer mod slidt, sortladen jord, træer fra barnets Noasark; oplag af bord under gisne tag, en forladt grundmur og atter bord og planker og atter barakker og skjæve udhus. –

Præsten tog sin storbremmede hat af og strøg sin hvide smale pande med sin hvide smale haand.

Og i al denne tilfældighed leved menneskene [89] deres alvorlige liv – deres ofte saa sørgelige, saa svage liv. –

Han stod lidt og saa did, hvor smaaskogen tumled frem og tog elvebredden i besiddelse. Saa gik han ind til sin medhjælpers hustru.

Da Amanda kom ind i kammerset og fortalte Tora, at præsten var ventende, syntes Tora, hun maatte gaa – straks. Men ligevel blev hun siddende, der hun sad – med hænderne i skjødet; og da hun hørte præsten komme ind hovedveien og ind i stuen, flytted hun ikke en finger og rørte ikke et lem.

Hun sad med hænderne i skjødet; af og til trængte der sig en liden jamring op gennem brystet; men den naadde ikke frem. Af og til bevæged hun læberne; hjælp mig, kjære herre, sa læberne uden lyd.

Haaret var strøget stramt tilbage fra den blanke pande, og øinene syntes større end før. Læberne var store og tørre, og da præsten kom i døren, skilte de sig.

Præsten hilste og saa paa hende. Der var beskeden enkelhed over hendes skikkelse; nu, det burde han maaske ventet af en pige i Steens hus.

«Sæt Dem her hen ved bordet, vil De ikke?» sa præsten venlig; Tora saa ned i sit skjød.

Saa læned præsten sig frem mod hende [90] over bordet. Et øieblik strøg de hvide hænder hinanden nervøst, og han begyndte at tale.

Madam Steen havde jo fortalt ham dette sørgelige – at synden atter havde vundet en seier. Og derfor var han idag kommet – ikke for at revse, Gud var den, som dømte; men for at tale til en betrængt søster.

Tora saa hurtig hen paa ham; hans stemme var meget mild.

Han vidste, hvad det var at være ung og at elske. Han vidste, at der for de arbeidende var mange fristelser og farer, og at maaske dette – dette lykkelige, som følger et kjærlighedsforhold, blev større, blev mere tillokkende, end naturligt var, fordi de arbeidendes liv jo ikke – jo ikke egentlig bød paa saa meget andet, der kunde lede tanke- og følelsesliv paa bedre, mer samfundsgavnlig veie.

Tora sad og saa paa ham; hendes øine var forundrede.

«Hvis De angrer, kjære ven,» sa præsten, «og jeg har forstaat det som --

Tora saa atter ned og lagde hænderne tættere i fanget.

«Saa maa det jo bli en sag mellem Dem og vores alles Far, hvorledes De herefter bedst vil kunne sone for Deres synd.»

Det fyldte varmt under hendes sænkede øienlaag.

[91] «Og – og,» præsten blev famlende og misted ordene og kremted.

«Jeg har forstaaet Deres værtinde saa,» sa han, «at den unge mand, som ivaar reiste ud i verden – at han er – ja, at han er –»

Rødmen jog over hendes ansigt. Præsten reiste sig.

«Jeg har allerede tilskrevet ham, kjære ven,» sa han hurtig og gik hen og lagde sin haand let paa Toras arm, «og jeg anser det som utvilsomt, at det kan bli ordnet.»

Han gik i værelset.

«Efter hvad jeg hører om ham, vil han ikke fragaa sin forpligtelse. Han har en bra mor. Men – men han kan vel neppe være tilbage saa snart?»

Det var begyndt at suse for Toras øre. Først langt borte som sum af et fint insekt en sommerkveld; saa nærmere som af en stor flue indved hodet, en hun slog efter og ikke blev kvit; og pludselig smeldte det til i stærk, skingrende dur, som braged mod hende. –

Præsten saa hende sige langsomt forover. – Men i det samme han rørte ved hende, kom hun til sig. Reiste sig og gik usikkert over gulvet til sengen. Der satte hun sig og læned hodet mod væggen og lukked øinene.

«De er daarlig.» Præsten stod uviss. «Stakkels ven,» sa han, strøg hendes haand, som hang over sengens fodstykke, og gik. –

[92] Da han en halvtimes tid efter stod uden for paa berget i det flommende solskin, saa han grundende ned for sig.

Havde han ikke hørt hende si et eneste ord?

*

Natten efter at præsten havde været hos hende, gik Tora hjem.

Hun pakked det lille, hun eied af tøj, ned i kisten og laaste. Kisten kunde de hente ved leilighed. Og hilsen og tak til Amanda skulde hun sende med budet. Paa bordet lagde hun indbrættet i avispapir det hun havde af penge. Saa aabned hun kammersvinduet. Hun vilde hjem.

Hun kløv op i karmen og heiste sig ned paa berget, som var lige under vinduet. Paa hoselæsten gik hun ned for berget; ved storveien tog hun støvlerne paa, og saa gik hun veien fremover, til hun var ved jernbanelinjen, der hun skulde over, og fik Brugsbyen bag sig og skogen foran.

Ikke en eneste gang snudde hun sig. –

Det var en stille, varm julinat. Ikke mørkt og ikke lyst. Paa kjøreveien laa støvet over grøftekantens græs og over porsens smaa tætte blade, der dusked sig mellem lyngtuerne. Tora gik paa veikanten, som løb nedtrampet og haard langs diget, saadd af fjorgammel furunaale [93] og let for foden. Hun gik og saa ret frem for sig paa veien, som lyste som et bredt baand fremover furumoerne, og hun gik paa; nu vilde hun væk fra de fremmede, fra dem, som gik Amunds erend og vilde gjøre hende evig ulykkelig.

Da hun kom ind paa skogveien, som tog af til Vestbraaten og nabopladsene, pusted hun dybt.

Furu og gran stod lige indpaa; hun tog med haanden efter grenene, de smaa kviste gled gjennom fingrene og stak. Ved bækken bøied hun sig, fyledte vand i haanden og drak – holdt begge hænderne nedi og strøg haandfladerne vaade over ansigt og haar.

Ved den første myren satte hun sig og hvilte. Ind gjennom skogen laa halvmørket – hist og her hvidned det i en bjerkestamme, ellers kunde hun ikke skjelne trærne; men udover myren var det lysere, hun saa torven, som var hivd op, og diget, som gik bredt og brunt tvers gjennom hele myrlængden; sommesteds laa der som klatter af hvidt – det var myrulden, som stod i bunker mellem røslyng og stargræs. – Mens hun sad, hørte hun det tusle etsteds; hun holdt pusten og lydte – det smaarusled i lyngen, og en gren knak. Saa blev det stille igjen. Det havde vel været hare eller ræv. Kanske maar. Hun lagde hodet bagover og saa op; og mens hun sad slig [94] og saa mod himlen, som var graa og jevn, og mod de nærmeste trætopperne, som lignet et sort spind, faldt det en lunken vanddraabe paa hendes pande og en til. Det begyndte at regne. Varmt og tyst, med smaa smeld mod ore- og bjerkebladene; da hun igjen gik fremover veien, saa hun en og anden draabestrime, som faldt; men stien var smal og skogen tæt, saa hun blev ikke vaad saa det gjorde noget. Det havde længe været tørke og opholdsveir, og eftersom væden naadde dem, begyndte bjerke og pors at dufte.

Da hun var ved le'et paa toppen af bakken, som bar ned mod Vestbraaten, skræmte hun en røi. Den bruste op lige ved veien; øh – øh – øh – snøvled den, rapt og bekymringsfuldt; øh – øh – øh – vared ungerne. Hørtes langt indover berget, længe.

Tora blev staaende med haanden paa lestolpen. Tro sauerne er ude, tænkte hun. Tro smaalammene er med. Og hun fik en svær længsel efter at stryge med hænderne i lammeulden, efter at sidde med en lamunge i fanget.

Veien ned mod Vestbraaten var stenet, og der var dybe render i den efter vand, som havde skaaret ud gule og gulbrune sandstrimer med løs sten, som trilled for foden. Hun gik langsommere og langsommere, og ved den sidste furustubben satte hun sig. Den stod yderst ved jordekanten – og jordet med stort potetesgræs [95] laa nedenfor hende. Regnet havde git sig igjen, men potetesgræsset var lunkenvaadt, naar hun strøg det med haanden.

Nedenfor jordet laa husene; det begyndte at dages i øst, og en rad røde tagsten paa udhustaget søp lys til sig; stuen var, som den pleied; men Tora saa, at de havde faat fler kuber til bierne – tre stykker, som stod uden for kammersvinduet paa et hvidt, nyhøvlet bordbræt.

Indi kammerset sov de sagtens endda – faren og moren og veslegutten; og i kjøkkenet sov ungerne.

Hun blev siddende og tænke paa dem, som sov; og paa, at nu blev der en mund til at fø; og naar det led paa, to. Men hun skulde arbeide og gjøre ret for sig. Hun skulde slide og hænge i og saavist ikke holde sig for god til noget. Bare hun fik være.

Det blev lyst; solen randt ikke rød, som hun havde set den saa mangfoldige gange over Kjernaasen; men ligevel kom lyset sigende stærkere efterhvert, og hun saa tydelig hver ting paa gaarden; inde fra fjøsbingen gol hanen. Hun maatte smile; det var gammel-toppen, som gol; hun kjendte ham da!

Lidt efter skreg det i kjøkkendøren, og moren kom ud paa hellen og saa paa veiret, tog vasbøtten, som stod indved væggen, og gav sig ivei til brønden. Hun var barbent og havde [96] kort graa stak og nattroe. Haaret var flettet sammen i to smaa fletter i nakken – det var rent hvidt ved ørene. Hun gik smaat og tungt. Hun var ikke andet end en gammel kjærring. Tora saa det og blev kjed. Hun havde ikke

husket moren netop slig; mer som hun sad paa dørstokken om kvelden, helst om søndagen, flidd og med en unge ved brystet.

Hun reiste sig og gik ned mod huset og mødte moren, da hun kom bøiet og nedsegen med de fyldte bømmerne.

«Jeg ska bære for dig,» sa hun og tog bømmerne.

Birgitte Vestbraaten stod fælen.

«Men i herrens namn er det dig, som er ute og gaar,» sa hun, og hun slap ikke datteren med øinene.

I kjøkkenet satte hun og Tora sig paa hver sin krak og begyndte at smaasnakke; og efter som de snakket, vaagnet barneflokket i de to sengbænker, reiste sig overende, gned sig i øinene med smaa svarte næver og stirred; tumled saa frem paa gulvet og stod og stirred. Til de yngste fik vide af de ældste, at det var søsteren, og vaaged sig nærmere. Tilslut helt nær og vilde ha noget. Men Tora havde ingenting til dem – de løste knyttet, hun havde baaret med sig, men fandt ikke andet end strømper og brystnaal og salmebog. Tora tog dem i fanget eller strøg dem over [97] haaret; det var seks fra ottearsalderen og nedover, og hun saa stor forandring paa dem alle.

«Saa du har begit fabriken da?» sa moren for anden gang.

«Ja, det ble' slig daarlig fortjenst,» svarte Tora.

«Aaja – aaja,» Birgitte strøg hænderne over hinanden; men det forundrede laa i øinene.

«De'r vel mange om 'et?» spurgte hun.

Tora nikked.

Men morens lyse, trætte øine gik opefter og nedefter datteren, og om lidt sa hun:

«End at du ble' lei aat arbe' saa hastigt da?» og stemmen spurgte.

Idetsamme kom faren; han havde ligget i kammerssengen og hørt paa dem.

«Guddagen,» sa han og gav Tora haanden, stilled sig op med ryggen mod peisen og stopped snadden. Tora syntes, han virred mindre med hodet end vanligt,

og hun tænkte sit ved det. Han grunder, hvorfor jeg er kommet; det er det, han grunder paa, tænkte hun. Om lidt sa han:

«Du faar vel gi dig udfor igjen – du esler dig vel inte til aa stane hime?»

Tora svarte ikke. Tidsnok fik de vide det.

*

[98] Præsten drog selv til Vestbraaten.

Da han heller ikke fik svar paa sit andet brev, bestemte han sig til det. Det var mer end en forretningssag for ham, dette; det var en samvittighedssag, en æressag. Han havde allerede én gang i Brugsbyen oplevet, at en falden pige havde vægret sig for at gifte sig med barnets far – efterat han i aarevis havde arbeidet for at faa rede paa manden, og havde sat al sin evne ind paa at overbevise ham om pligt og ansvar. Sligt kunde ikke opleves to gange. Ikke af en sjælesørger. Det vilde han ikke haabe.

–

Han gik hurtig, saa hurtig, som det ujevne jordsmon lod ham; og han gik foran manden, som fulgte ham gjennem skogen; paa hans snakkesalige spørgeren svarte han kort eller ikke.

Om pigen vidste han, at hun var alvorlig og rettænkende. Det havde Steens hustru sagt ham. Og dette, at hun ikke var kommet til ham, det kunde bunde i sendrægtighed, i mangel paa fremfærd, i skyhed, – ja, i beskedenhed. Ogsaa det. –

Skogen stod rimet og dryssed hvidt over præstens hat og skuldre, og naar en gren strøg hans kind, lagde den en vaad strime efter sig paa den fine blege hud.

Imellem saa han op – og alt det sorte og hvide og brune og alt det falmede grønne [99] stemte ham trist og øged hans længsel efter at naa frem. –

Det var i november, og i luften laa der kuldegysning; skyerne, som pakked sig sammen henne over skogranden, samlede til den første sne, og de graa bergflader, som stak nakne frem hist og her mellem stammerne, havde som et udslet af sivaade mosedotter. Paa myrene laa et langt, grovt græs dødt og halvraaddent over tuerne, som bulmed op mellem brunlige vandpyss, og den eneste lyd, han hørte, var et stygt, iltert fugleskrig, som imellem skrattede gjennem skogstilheden. Han var i det fremmede og likte det ikke. Han saa paa sit ur. Og han regned ud, at han, selv

om han blev færdig med pigen paa mindre end én time, kunde han ikke være tilbage ved storveien, hvor giggen ventede, før ved femtiden. –

Paa Vestbraaten var Tora og moren alene, da præsten kom. Tora pleied at gjemme sig paa loftet i denne tid, naar der kom fremmede tilgaards, og da hun nu saa to fremmedkarer ved leet, gik hun til loftstrappen. Men der blev hun staaende, for om hun skulde drage kjendsel paa dem, før hun gik op. Og saasnart præsten var i bakken, saa hun, hvem det var. Hun slap taget, hun havde i loftsstigen. Birgitte stod og ælted brøddeig ved peisen.

[100] «Mor, det er præsten,» sa Tora.

Birgitte Vestbraaten seg i knærne. Og mens hun i al hast fik sat trauget med deigen tilside og lagt dynen over og brettet trøieærmerne ned og strøget melet af sig, mumled hun uafsladelig:

«Aa Gud trøste og berre vors, aa Gud trøste og berre –.»

For naar præsten selv kom lige ind i vilde fjeldet, da maatte det vel være nogentingens overhændigt. –

Hun tog den mindste af vuggen og havde ham paa armen, da præsten kom – hun syntes, det var lettere da. Og da præsten og Tora gik ind i stuekammerset, som var koldt og uhøfset, fulgte hun efter med et glas melk, som hun satte paa bordet ved præsten; henne ved døren blev hun staaende og høre paa det, han havde at si Tora. – Sig imellem havde hun og Tora ikke nævnt noget; men at Tora var med barn, det stod nok ikke til at skjule for nogen mer. Og til den ældste jentungen havde Tora sagt et og andet, saa de skjønte, det var en bykar og en, det ikke var større at staa efter. Men Birgitte havde tænkt, at det blev vel en raad – –

Nu kom præsten og bød Tora lysning førstkommende søndag. Gutten var villig, sa præsten. Han ventede ikke paa andet end at komme til Vestbraaten og tale med Tora, sa præsten.

[101] Birgitte graat i forklædet.

Men op mod væggen, der præsten sad i sofabænken, stod Tora. Det var ikke andet at se paa hende, end at hun blev mer rød over ansigtet, eftersom præsten talte. Hun svarte ikke med et ord; men da præsten slutted og sa: «Saa lyser jeg for Dem paa søndag,» rysted hun paa hodet.

«Tora,» hvisked moren, «besinde dig!»

Ude i køkkenet larmed det med træsko. Det var smaasøskendene, som havde set de fremmede, fra der de gik og sanked kvist, og nu kom de. Døren til stuen gled paa gløtt, og ansigterne skifted i sprækken.

«D'er ikke noe aa besinde sig paa,» svarte Tora.

Præsten reiste sig, gik hen til hende, tog hendes haand og holdt den mellem begge sine:

«Det er ét, du maa betænke foran alt andet,» sa han – saa stansed han og saa mod døren, hvor sprækken var blet stor og havde sluppet to gjennem, som nu hang i Birgittes skjørt. Han slap Toras haand.

«Kanske De vil lade hende og mig være alene et øieblik,» sa præsten.

Birgitte skyssed de smaa foran sig ud; selv stansed hun med haanden paa dørklinken.

«Han er kansje en flinkanes gut?» spurgte hun hviskende med bønlig øine paa præsten.

Præsten strøg sig over ansigtet.

[102] «Han er stor og arbeidsfør,» sa han, «stor og arbeidsfør. Med en ærlig vilje, saavidt jeg har forstaat. De kommer ikke til at ligge nogen til byrde,» han vendte sig mod Tora, «her er nok, ser jeg.»

Birgitte stak forklædesnippen i munden, strøg sig med den over ansigtet, som var blankt af sved.

«Ja, Gud bedre,» sa hun, «og han er skral, manden – han er inte det, han var. Du faar huse paa far, Tora,» hun begyndte at smaagraate og gik stille ud og lukked døren efter sig. –

Præsten havde talt længe, alvorlig og mildt.

Han havde faat Tora til at sætte sig ved siden af ham paa bænken.

Han sa:

«Og du vil ikke gjøre det lille levende væsen farløst,» og han sa, «det blir bedre, naar du imorgen faar talt med Amund.»

Han sa du til hende, fordi han følte hendes hjælpeløshed, og han strøg hendes haand, som en far vilde stryge sin datters haand.

Tora trak haanden til sig:

«Je' blir saa ilde ved, bare jeg tænker paa'n,» mumled hun.

Præsten reiste sig. Noget indi ham op rørte sig. Han gik i det lille rum. Skrøbeligere end halm – skrøbeligere end halm, sa det indi ham. Det var hans medhjælperes ord [103] om de kvinder, hvis tanke først vaagner, naar den onde gjerning bærer syndens frugt. –

Men som han gik, blev det atter stille i ham. Hun havde ikke negtet at se sit barns far; tvertimod. Intet havde hun negtet. Og hendes stemme var sagtmodig.

«Farvel, Tora,» sa han, «saa hører jeg fra dig. Gud styrke og lede dig.»

«Tak,» sa hun og lagde sin store haand i hans som en ting, der ikke hørte hende til.

Ude i kjøkkenet takked ogsaa konen præsten:

«Præsten faar ha saa mangfoldig tak,» sa hun – «det blir nok, som præsten vil, naar jentungen faar besinda sig. Hu' har vaagt hos en ta kuerne inat, saa hu' er som lidt ugrei.»

Hun fulgte efter præsten helt ud og bad med øinene om godt for datteren.

Inde i stuen stod Tora og saa de to mænd gaa op for bakken. Det var begyndt at sne; sneynen drev med stærk vind; og øverst ved grinden saa de to fremmedkarer ud som skyggen af noget levende, skogen tog.

Hendes hjerte slog, saa hun kjendte det som en kvælning i halsen.

*

Inderst i sengbænken laa hun. Indved hende laa den ældste søsteren og nede ved fodenden de to mindste gutterne. Alle tre sov, [104] og i søvne trak søsteren i tæppet, som var knapt, og vilde ha det til sig. Tora holdt igjen med den ene haand.

Det var koldt i rummet, og vindstødene kom med kraft ned skorstenen og hev sig mod peisespjældet, der gav sig med en lyd af menneskeynk. Sommetider klasked en skyl vaad sne mod ruden, saa hun hørte glasset dirre.

Hun laa vaagen, laa paa ryggen med aabne øine; af og til strøg hun sveden af panden, og af og til tog hun taarerne nedenfor næsen med haandbagen. Læberne bevæged sig imellem.

Imorgen kom Amund. Saa nu var der nok ingen hjælp mer. Men ret som det var, folded hun ligevel hænderne og bad:

«Hjælp mig, kjære fader, hjælp mig.»

For saa stor synd havde hun ikke tænkt at begaa som at gifte sig med en som Amund. Det maatte Gud i himlen vide; det havde hun ikke. Hun havde ikke villet ha nogen anden end Ola. Naar hun tænkte paa Amund, da frøs og skalv hun; men naar hun tænkte paa Ola, randt taarerne varme ned gjennem ansigtet.

«Du har syndet mod Guds eget bud,» havde præsten skrevet i brevet. «Men Gud har tilgivelse for dig.»

Ja, hun havde syndet. Hun havde været i en stor vildelse og havde ladet Amund faa [105] sin vilje. Men om tilgivelse havde hun bedt. Ja, hver dag. Og hun vilde ikke synde mer.

«Gud i himlen se ned til mig, jeg vil ikke,» sa læberne.

Hun havde trodd, at han havde tilgit hende. Men nu vidste hun ikke –.

Da smaaruderne borte paa væggen blev graa og synlige, laa hun lige vaagen som om kvelden, da den sidste glo paa peisen slukned. Det havde tat af med vinden, og det snedde ikke mer. Men bakken var hvid. –

Nu var det dag, og Amund kom.

Det jamred inde i brystet og vilde frem. Hun reiste sig tungt og besværlig i sengen, blev siddende med tomme øine, mens overkroppen vugged frem og tilbage; fra halsen kom der lyd af et lidet skrig, som ikke naadde længer.

*

Da Siver Vestbraaten kom hjem til middagen, sad der en fremmedkar i køkkenet. Det var vel kjæresten, kunde han tænke.

Konen havde sat frem mad for ham, og nu gik hun og stelte og smaasnakked om veiret, og ret som det var gløtted hun paa døren og saa efter Tora, som var gaat til Braaten med væren. Men nu skulde hun være her hver stund. –

[106] Siver spiste sammen med Amund. Ingen af dem sa stort; men fra siden saa Siver paa den anden mellem hver mundfuld, han tog; han var svær over ryggen, og digre næver havde han. Men i panden stod haaret som manen paa en unghest. –

Da Siver havde læst fra bordet, spurgte han, om karen kunde ha lyst til at se folungen. Det havde han.

*

Siden da Siver gik tilskogs, samlede han paa det, karen havde sagt om folungen. Og paa det, andre havde sagt, og paa det, han selv havde tænkt og gjort.

I juli maaned havde mærren føllet. Men saa stor var folen af vækst, at det var dem, som tog den for en halvaaring. Det havde han igjen for foderet, han købte. Dyrt var det, men vel kom det med. Ingen skulde si, at mærren havde lidt nød san.

–

Han hiksted en liden kort latter, der han gik skoglængs med øksen over nakken.

Det var nok inte en og hver, som var fora som mærren paa Vestbraaten, ikke! Staat havde hun, og trind og blank i haarlaget var hun blet, og forstandig og fint havde han kjørt med hende til enhver tid, og god behandling havde hun faat, saalænge hun gik foletung – bare ruslet saa smaat med vedlas og sligt. Ja, ungerne og kjærringen og han, [107] de havde været som én om at stelle hende fint, og da hun fik folekrypen den syttendes juli, var den mindste jentungen rent som ustyrendes af glæde. Han huste det da!

Siver virred med hodet.

Om det saa var Gammel-Hans Braaten, saa havde han ikke set mage til folunge der paa trakten.

Men sku' en ikke stelle pent med dyra? Det havde en igjen for! –

Han var ved kjernet, der han havde sin hugst, og han satte øksen i stokken, han netop havde fældt, og vrængte jakken af sig. Da saa han noget.

Han løfted haanden og skygged for øinene.

Der var fodetar paa kjernet. Spor efter et menneske henover kjernet. De var gaat i ny sneen, og vandet stod svart i dem; i en ret rad gik de, bort mod bækkeoset. Paa den anden side osset – –?

Paa den anden side osset var der ikke noget spor.

Han gik de skridt, som var ned til kjernet. Bøied sig og saa paa sporene. Retted sig og saa udover. Osset var ikke langt fra der, han stod; vandet gurgled saa smaat i strømmen fra bækken og skar sig i runding ud i kjernisen. Did gik faret – jevnt og i lige rad. –

Siver virred med hodet; han skalv paa hænderne.

[108] Kjernet laa hvidt, og skogen stod omkring; og der var ikke andet end det ene svarte at se – menneskesporet fra tømmerveien og ud til bækkeoset.

Men naar sporet ikke gik tilbage – og ikke fremefter omkring osset –?

Nu skalv han over hele kroppen.

«Herre miskunde dig!» sa han høit.

En af de gode –

[111] Tøger Reiersen gik og smaasnubled og sang.

Han snubled, fordi han var træt og veien ujevn, opkjørt af tung læskjøring, og han sang, fordi det var hans vane. Det var en sang med én strofe og omkvæd. Strofen lød:

«Nei for dett skal du aldri bry dig no' om –»

Og saa kom omkvædet:

«Hei bom, bom – bombomeli – bom.» –

Det var hans far, som hadde laget sangen, mens han gikk og bar bord nede paa tomten. Tøger hadde hørt den fra barndommen af, og brukt den, siden han var gutunge, og havt som en kamerat i den gjennom alle aar til nu, han selv var en gammel mann saa at si. Han arbeidede til sangen, og han tenkte til den, og naar verden gikk imod, og Martine fikk opposisjon i tungen, fortrøstet han seg til den, og mangt et ord, som var bedre usagt, fikk han lempet tilbake did det kom fra, naar han stemte i:

«Nei for dett –.»

[112] «Tøger Reiersen hørte til brugets gamle, faste arbeiderstok. Martine var hans kone, og Stava og Rikarda hans døtre; men bruget var hans alt.

Han gikk til kirken om søndagen; men fra kirken gikk han til fossen og holdt gudstjeneste. Traf der andre, som hadde samme erend, og sad med dem oppe paa berget og røgte og saa udover fabriken og fossen, og dalen nedigjennem. Og husked den tid, fabriken ikke var for mer end som et træskur at regne, og vandet mest greide seg selv. Husked den tid, smaafolk i byen og kjøbmænd og deslige kom op søndagseftermiddagene for at glo paa fabriken, de hadde part i – husked Gammel-

Olsen, som sad inde hos formand og delte ud lønningerne og gjerne gav en dram. –
– Væk var skuret og væk var Gammel-Olsen – men op steg bruget!

Og det var ikke længer folk fra byen og sligt noget, som havde skillingerne sine i fabriken – men det var landets rigeste folk, ja, det som mer var, det var englændere og tyskere; og ingen fan vidste mer, hvem som eiede bruget, det var som raadde bruget sig selv, og æste og vokste og tog magt fra hele trakten.

Tøger Reiersen kunde sidde og stirre paa dammene og paa fossen, saavidt den sildred over berget søndags middagen, – paa fabriken og alt, som den tillaa af stort og af smaat, [113] af bygning og rende og oplagstomt; og hans øine vided sig, og han tog pusten dybt. Bruget var som en plante, ja som planten, der grodde foran hans, Tøger Reiersens, stue. Liden og usselig stod den indunder kammersvinduet og saa mest ud til ingenting vaaren gjennem. Men saa tog den braat til at vokse, og dens vækst var usigelig. Den fik blade store som haandfladen, og det ene sprat ud tæt indved det andre, den fik stamme som en arm, og paa toppen en blomst, en eneste blomst, rund og gul som en sol, med en krans af blade som guld.

Saaledes var bruget; og som plantens blomst var kontoret. Ikke at han nogentid havde været indenfor, men sagtens sad guldet i krans der det alt sanked sig; og over skog og opland i mile og mile gik brugets rod. Men stammen – det var ham, Tøger Reiersen, det. Han og kameraterne og alt som leved af liv i Brugsbyen. –

Hvad der havde staat om bruget i bladene, han havde tat vare paa hvert ord fra første stund til nu; til udklippene havde han laget en mappe. Og generalforsamling og dividende og udbytte og kursfald, nybygning og arbeidsstansning – han kunde fortælle ungdommen fra dengang for længe siden til nu, bruget snart var det første i sit slags i Norges land. – Og der det stod, der stod det sammen med [114] ham, Tøger Reiersen, og kameraterne. Ikke saa at ungdommen i Brugsbyen havde det med fanteri og opposition; men der kunde være dem, som gik og tomled med og satte ihop af det, de læste i bøger og den slags skrifter, og kunde komme med insinuationer baade af en og anden art. Men Tøger Reiersen vidste at gi dem svar og betalt!

Aanei!

Det værste, som var af opposition, det sad nok i tungen paa Martine san.

«Men se dett skal du aldrig bry dig no' om –»

Tøgers stemme var dyb og vederhæftig. –

I bakken mod elven laa hans hjem. Han holdt op at synge, da han tog af fra veien, som gik tvers gennem Brugsbyen, og fulgte elveskraaningen. For der var stygt stenet og glat i høstvæden. Der var ogsaa gravningsarbeide. En tændt lygt hang nogle meter fra huset, Tøger bodde i, og vared for et stort nyspadet hul. Det var kommunen, som grov; den havde procedert med bruget paa det – i mere end et aar havde kloakken nedenom veien været forstoppet, og grunden ovenom de gamle brakkerne havde staat og slimet og stinket sig grøn.

Men jagu blev det kommunen, som tilslut fik ta det.

Tøger syntes, han havde kjendt som mindre [115] til stanken, siden den dagen han fik spurgt, at kommunen havde tabt. At bruget havde vundet ja – –.

Lige indved husdøren holdt han paa at stupe, og han slog i en ed. Martine pleied at lade døren fra kjøkkenet staa aaben om kvelden, saa lysningen faldt over bakken. Men i kveld var den vel tilstængt. Og indenfor stod der tæt med røg, kunde han tænke. For skorstenen røg, naar døren var stængt. – Det samled sig til sinne indi ham. Har var sliten og sulten, og kvindfolk var støt uvettige. Men før han fandt dørlaasen, kom det halvnyttet:

«Nei for dett skal du –»

*

I kjøkkenet var der ingen og paa gruen var det slukket. Væglampen lyste stille og ensformig over klaffebordet, hvor tallerkener til kveldsmaden stod fremsat; da han aabned døren, reiste katten, som laa midt paa bordet, sig og strakte sig.

Tøger stod lidt og klødde sig eftertænksomt i nakken. Saa satte han kaffespanDET fra sig og gik ind i kammerset.

Der var det fuldt af kvindfolk, men ligevel rent tyst.

«Godkveld,» sa Tøger. Det var saa halvskymt derinde, at han ikke kunde skjelne [116] nogen, men der steg et flerstemmig «hyssj» mod ham

Han sænkede røsten og spurgte:

«Aa staar paa?»

«Det er Stava,» svarte det med Martines stemme borte fra sengebænken; og kvindfolkklumpen løste sig op og gjorde plads for ham. Det var kjærringer fra nabobrakken.

«Har 'a skad sig?» spurgte han og bøied sig mod Martine, som sad paa bænkekanten og rugged med overkroppen.

«Hyssj, hun sover» – Martine skjøv ham væk – «det kom som kastende over 'a ret som hu' stod – blodbrækning» – Martines røst var skjælvende, og nu hiksted hun til – «det randt ud tur mundvigerne paa 'a.»

Hun gjemte ansigtet i forklædet og snufsed i graat.

Tøger strøg sig med ærmet over panden.

«Aa er Rikarda?» spurgte han.

En af konerne svarte, at hun var gaat efter doktoren.

Tøger forsøgte at se ansigtet paa puden; saa fandt han hen til bordet og satte sig. Da det gik en stund, og ingen sa noget, begyndte nabokjærringerne at trække sig hen mod døren; og da det gik en stund til og var tyst, sa de godkveld. Men udenfor husvæggen hørte Tøger, hvordan de tog paa at præke og regjere – til langt nedover veien.

[117] Der var ikke andet lys i stuen end det, som faldt ind gjennem ruden fra den store buelampen ved broen.

Siden de fik den ved bruget, havde de spart belysning for mangfoldige kroner i brakkerne – ja, han skulde lure sig paa, om ikke den summen kunde komme op i baade et og to hundre, om den førstens blev slaat over – *saa* for de brakkerne, som laa nærmest. Heroppe hos ham var det mer som et lindt maaneskin, men hos Peder per eksempel sad dem og læste bladene friskt væk midt i stua udover kvelden, saa længe lampen brandt – –.

«Ja naa har du igjen for taalemodet dit,» sa Martine; røsten var blet den gamle, det kunde han høre paa pipen i det sidste ordet, endda saa lavmælt hun tog det.

«Naa ligger 'a der, og Gud Vorherren ved, om hu' no'n ti' kommer paa spinderiet igjen. Saa er vi kvit de kronane me'.»

Den syge i sengbænken rørte sig, og Martine bøied sig og lytted paa pusten, som kom kort og med en slimlyd nu og da.

«Sov du Tulla mi, bare sov,» hvisked hun og glatted tæppet.

Saa reiste hun sig og gik lige hen til Tøger og knytted næven for hans ansigt og sa:

«Men naa ska' det væra slutt med aa staa for aapen dør aa koke, de'er saa mye du [118] veit det – og gaar 'nte du tel kantoret, saa gaar je'. Det heter jeg Martine paa.»

Hun rysted den lille magre haand foran hans øine.

Tøger saa stilt paa hende og drog mundvigen ind mellem tænderne og tygged. Slik var kvinfolk støt – det hændte aldrig saa liden en kontravers, straks saa sku 'n gaa til kontoret.

Jagu sa'n det!

Havde han ikke været paa kontoret hidindtils, saa slap han vel med Guds hjælp herefterdags au.–

«Eller kanskje det inte rør dig, at Stava dør emellem hända paa vors?» Martine saa ham tæt ind i øinene og læberne smaaskalv – «naa har vi mista Ola og Karoline bare for de samre tubertlerne, og naa er det vel tubertler i Stava au – men like store er sprækkane rundt væggane og like sæl er du. Bruket er vel inte Vorherre heller.» Taarerne tog til at rinde igjen – sad han ikke der og tygde og svarte ikke det skabendes ord! «Gud trøste dig den da'n regnskapen ska' fram, Tøger,» hiksted hun.

Tøger lagde hænderne tæt sammen mellem knærne.

Slig endte det hver evige gang – fik ikke hun ham did, hun vilde, saa var det at ta til Vorherre og den yderste dagen da. –

Men før indtraf den yderste dagen end den [119] han, Tøger Reiersen, gik til bruget, med tull og tøis og kvindfolkepaafund. –

Doktoren kom.

Og der blev tændt lampe, og den syge blev vækket. Og alt mens doktoren bøide sig over hende og lydde paa pusten, saa snakked Martine – og det hjalp ikke alt det doktoren bad hende være stil, straks paa minuttet drog hun paa igjen med dem, som var døde, og med gruen, som ikke trækte, med mindre døren stod aaben ud til vinteren, og om sprækkane i stuevæggen – ret som tuberklerne sad i de uskyldige sprækkane – akkurat som frisk luft var af det vonde! – Og paa'n igjen – om gruen, som ikke trækte og dem, som var døde. –

«Vil De tie stille et øieblik,» sa doktoren.

Tøger gik ud.

Paa trappen udenfor huset blev han staaende og tændte snadden. Det var ligt med at faa lus paa sjæla at høre paa slikkene kvindfolk. –

Han knapped jakken til over arbejdsblusen og beredte sig til at ta doktoren, naar han kom ud. Han skulde forklare den unge brugslægen om dengang, han forløfted sig som rent ung gutunge nede paa bruget, og spydde liderlig med blod og ikke havde andet mén af det, end at han var lige god næste Sankte Hans. Saa [120] kunde det vel bære til med en anden au. Stava havde aldrig feilet noget, det han vidste. Hoste og forkjølelse af og til var vel for nogen hver. –

Da lægen kom, tilbød Tøger at følge over den værste gravningen.

Men da de var bortom hushjørnet, fik lægen Tøger fat i jakkeslaget og sa, han havde et alvorligt ord at si ham.

Tøger tog snadden fra munden.

Og den unge brugslægen drog paa at snakke om Stava og om sygdommen hendes og om, at han, Tøger, maatte skaffe hende tættere hus og sundere bolig, dersom hun skulde leve. –

Tøger lukked munden igjen og sa ikke det, han havde lagt over med sig selv at si. For naar et mandfolk lar sig oversnakke af kjærringer og kvindfolk, da kan en spare sig. Og da doktoren gik, letted han ikke mer end nødvendigt paa luen. Nei saagu! –

Han stod lidt og saa efter lægen, før han rusled ned igjen – der kunde en se, aa langt studeringer og lærdom hjalp en mand –!

Da han gik tilbage, slukkede de det elektriske lyset; det blev stummende mørkt uden netop der, hvor lygten hang over jordhullet. Tøger bøiede sig mod lygtelyset og saa paa klokken. Nu var det tredje kvelden, de snød sig til ti minutter over tiden. Det var ikke saa nøie for slikkene folk som dem deroppe paa lysværket – bruget betalte!

[121] Han blev saa harm, at tobakken ikke smagte længer.

*

Gudherren var hans vidne, at han ikke gik godvillig.

Men for hver gang han vilde snu og stod lidt, kom Stavas øine frem for ham. Og han tog paa at gaa igjen.

«Er 'et saa, at du au vil ha mig aa'sta, Stava?» havde han spurgt, da Martine tog pust. Og Stava havde set paa ham og svaret lavt, saa han fik bøie sig for at høre: «Jeg vilde nok gjerne freskne til, far,» havde hun sagt, «inte vær kjed paa mig, far,» havde hun sagt. Og hun havde tat efter ham med haanden.

Da havde han gaat ind efter jakken og de svarte bukserne med en spænnanes gang. –

Men Gudherren var hans vidne, at det var for Stava, han gik. Og for de syge øinene hendes, som ikke slap. –

Han sank krummere i ryggen, des nærmere han kom byen. Saa var den dagen kommen, Tøger Reiersen skofta midt paa blanke torsdagen. Ikke unders folk saa rart paa ham. –

Han gik paa, saa det slog smaa smeld i støvleskaftet, som stod stivt opunder vadmelsbuksen, og han holdt sig paa den siden af gaden, der det ikke var stenlagt, saa han slap at ha folk ret i synet paa sig.

[122] Fremme ved Storgaden i byen stoppede han og tog en oversigt over bukserne. Det var ikke frit for søleskvæt havde skjæmt baade hist og her, og han tog lommetørklædet og gned af langs bukselæggen. Saa gav han filthatten en omgang med trøieærmet og satte kurs for stengaarden, – den eneste treetages stengaard i byen – kontoret med hele navnet, limited, over døren i guldbogstaver.

*

Der var skridt og penneskrabing og rasl af papir og korte stemmer, som spurgte indover, og korte stemmer, som svarte udover, i de tre, fire lysmalte rum, hvis høje smale døre stod aabne i rad.

«Det er en, som vil tale med disponenten.»

«Disponenten er optat, vis ham ind i mødeværelset.»

«Det er en af arbejderne.»

«Vis ham ind i forværelset.»

«Værsgod, denne vei,» sa den unge fyr til Tøger, og Tøger snudde sig og fulgte og snubled i tærskelen og vendte sig og bukked med hodet mod dem, som sad ved pultene. Saa skifted han hatten over i den anden haand og gik indover den lange mørke gang. Den unge plystred.

«Værsgod, vent her De.»

Den unge fyr aabned en dør, slængte benene om hverandre og var væk.

[123] Tøger blev staaende, der han stod, lige indenfor døren.

Det var et stort brunmalet værelse med to høje vinduer ud mod gaardspladsen. Han kunde se tømmerrenden og lastetomterne paa den andre siden elven fra der han stod. Og eftersom han saa paa renden, fik han samlingen igjen.

Jøss for folk han havde set indover i de andre rummene; pult ved pult. Paa høie krakker. Søn til Gammel-Olsen og brorsøn havde han set; og fuldmægtig Gundersen med hænderne fulde af skrevet papir –.

«Guddag Tøger,» sa det lige ved.

Han kvap, saa tænderne smalt ihop.

Var her folk?

«Du ser nok hverken til høger eller venster, naar du er i pudsen, du,» sa det og lo.

Det var en kone nede fra værftet. Han kjendte hende da – hun var barnefødt i Brugsbyen – ung, pen kone, konen til Emmanuel Syversen, som fór med «Allida».

«Nei guddagen,» Tøger og hun tog i haanden, og han satte sig paa bænken ved hende. Der hang frakker og plag paa væggen over, og hun sad helt indunder, liden og mørkkledt.

«Jeg sansed ikke her var folk,» sa Tøger og lo stille, «neimen gjorde jeg ikke da.»

Og de begyndte at snakke sammen.

[124] Konen havde ogsaa et erend til disponenten. Ja, for det var vel disponenten Tøger med—?

Tøger svarte ikke større paa det; men Emmanuels kone fortalte videre om sit, — det var tull og vanskelighed med trækket, og det blev ingen greie at faa, før en havde faat sætte disponenten ind i det, kunde hun tænke — han skulde være en godslig, snil mand, disponenten?

«Ja, jeg kjender 'n da,» sa Tøger — «jeg kjender 'n da. Jeg har set 'n flerfoldige ganger oppe paa bruget. Og forresten saa har jeg snakket ve'n au.»

Han vilde fortælle om den leilighed. —

Og eftersom han fortalte, retted han sig, mens han uafsladelig betragtede Emmanuels kone. Hun var opmærksom og stille.

— Det var dengang de nye turbinerne skulde prøvegaa. Vandet blev slept paa, og direktion og disponent og ingeniør og formand stod sammenstilt og venta. Men ingenting rørte sig. Remmer og hjul og hele apperaten — rent urørlig, mens vandet fossa og fór indi turbin.

«— Den lille insjenøren, som havde stelt til alt ihop, blei som fra se', og snurra som en top og mumla og svor: naa var 'e noe gæli, det gaar jo ikke, det gaar jo ikke, sa'n, fan ossaa, skreik 'n. Og disponenten blei rød og vendte sig til direktion og sa: Ja, saa er det vel ikke no at staa her for, mine herrer, sa'n, men han var stærk i røsten og [125] sinna. Je' stod bortme' turbinrøret, je', — og jeg snudde paa hue og sa til formand: det hænder, vandet iser turbin, med det samre det kommer paa 'n, sa jeg, en kal' dag, sa jeg. For kaldt var 'e. Og inte før hadde je' sagt dem derre ora, saa smelder det til me' en faderlig dur i hele fabrikken, og remmer og hjul tar til aa sveive rundt-rundt.»

«Du havde nok ret, du, mand min,» sa disponerten, og tog mig paa skuldra.
«Men den vesle insjenøren, han graat han, stakkarn, saa reint gla blei 'n.»

«Saa jeg kjender da disponerten,» sa Tøger, og tog sig i at ville spytte paa kontorets gulv, men reiste sig og gik med haanden for munden hen til spyttebakken, som stod i ovnskrogen. Han lod skraaen gaa – for alle tilfældes skyld.

Og han kjendte sig rent oplagt til en prat med et mandfolk.

«Aassen gaar det han Emmanuel, skikker 'n sig?» spurgte han borte fra ovnen, med hænderne i bukselommerne.

Før har fik svar, gik det i døren.

Det var fuldmægtig Gundersen, – han kom stikkende i fuldene fart, med brillerne yderst paa næsen, og de skrevne papirer holdt han, som var han ræd, nogen skulde stjæle dem –.

Men da han fik øie paa Tøger, stopped han.

«Nei, er det dig, min kjære Reiersen,» sa han, «er du paa disse kanter?»

[126] Han stirred gjennom brillerne.

«Det er vel ikke noget galt paa færde?» spurgte han og stirred vidaabent.

Tøger smilte og klødde sig i nakken, og kjendte med tungespidsen efter skraaen, som var væk.

Fuldmægtigens øine vaagned bag brillerne.

«For jeg tror saa sandelig, det er første gang, jeg ser dig paa vort kontor, min kjære Reiersen,» sa han, «eller hvordan – eller hvordan?»

Tøger maatte svare. Han kremted og tog efter bukselommen.

«Det er saa det ja,» sa han, «det kunde være rart aa se lokaliteterne – da.»

Fuldmægtig Gundersen lo og blev blid og glat over øinene, mens den lille latter klåpred inde mellem de mange løse tænder.

«Det skal du saa sandelig, det skal du, min kjære ven,» han gramsed med den ledige haand rundt i sine graa haartuster, «jeg skal sende dig en af vore folk, jeg

selv har det jo travelt, en del travelt,» sa han, og han blev stirrende i blikket og nikked og tog om papirene og gik videre med smaa, ilfærdige skridt.

«Mange tak,» sa Tøger, «Dere skal ikke gjøre Dere bryderi for min del, Gundersen, endskjønt –»

Han fik sagt det, før Gundersen var helt ^[127] ude af rummet. Og han saa bort paa Emmanuels kone, og farven steg endnu i hans ansigt; det pirred i hagen, der han nys havde barberet sig. –

Døren ind til næste værelse var blet staaende halvaaben efter fuldmægtigen. Og Tøger og konen blev stille.

Derinde gik en mand op og ned paa gulvet, som var tæppelagt. Han holdt en silkehat paa ryggen, og der kom cigarlugt ud til dem.

De'r handelsreisende, tænkte Tøger, som skal gjøre forretning med vors.

Han retted sig.

Han derinde kunde s'gu ha stunder til at vente. Som om disponenten ikke havde andet at ta sig til end at præke med supplikanterer og denslags folk.

Tøger saa pludselig bort paa Emmanuels kone som havde faat røde pletter paa kindbenet.

Vanskeligheder med trækket – det var ogsaa en tingen at gaa ende frem til disponenten med. Sku' 'n hørt paa magen –!

Han spytted og tog op tobaksrullen, og skar sig en real buss.

Aanei san, det var nok ikke alle givet at ha som en indsigt i, aa han sad i, en mand som brugsdisponenten. –

Tøger fordybed sig, med ryggen mod væggen og hænderne paa ryggen. Da kom den ^[128] samme unge fyr, som havde fulgt ham ind, vinked i døren, og sa med lav røst:

«Jeg har ordre til at vise Dem huset.»

«Javel,» Tøger nikked til konen, «se til at pel' Dere hjem, madam Syversen,» sa han, idetsamme han var ved døren, «de'r snart middagstier.» –

Han fik se huset. Høit og lavt fik han se, arbejdsrum og toiletrum og direktionstværelse, med malerier af cheferne paa væggen i guldramme; konsulen med ordener. Det var, som det skulde være. Konsulen var mye til mand, kjøbte Øvrefossen, la an den tredje saga. – Ilægget i kjælderen fik han se, der varmen kom ind, og der den gik ud i rør og store beholdere. – Han sveded og lod sveden rinde. Og da det var slut, og han stod alene i gangen udenfor værelset, han var blet tilsagt at vente i, summed det i ham af indtryk.

Det var blet sent, kunde han tænke. Han tog efter uret.

Da gik døren fra forværelset op, og disponenten stod i døraabningen. Han havde hat og frak paa og en cigaret mellem læberne. Tøger bukked sig, og disponenten hilste med haanden til hatten.

«Men er det ikke – er det ikke en af vore gamle fra Brugsbyen,» sa disponenten.

Tøger smilte.

Jo, det var nok det. Saa disponenten drog kjendsel paa ham –?

[129] Disponenten tændte cigaretten og saa paa Tøger gjennem røgplaffet.

«Vent lidt,» sa han. Og pludselig: «Det var Dem, som var saa gløg dengangen – med turbinen! Ser De,» han klappede Tøger paa ryggen, «navnene greier jeg ikke, men jeg tar mine folk ligevel!»

«Mit navn er Tøger Sebastian Reiersen,» sa Tøger.

«Reiersen, ja saa De,» – disponenten saa et øieblik distræt ud i luften, «hør¹⁴ De Reiersen –» han blev høi og besluttet i stemmen, «jeg har det travelt, og det har formodentlig De ogsaa – men jeg skulde ligevel ha lyst til at vise en af dere gamle deroppefra noget, jeg netop har faat – det tar et par minutter.»

Han rørte ved Tøgers arm.

«Kom med, denne vei,» sa han. –

De stod i disponentens rum.

«Der,» sa disponenten og pegte.

I sofaen, ret foran Tøger, var opstillet et stort fotografi. Det var netop udpakket – papiret laa ved siden.

Tøger gik lige indtil, og da han saa, hvad det var, tog han billedet med begge hænder og holdt det i arms længde fra sig. Og glemte kontoret og disponenten og bøied sig forover og lo i stor glæde.

«Jagu,» sa han.

[130] «Jagu er det dér da!»

Øvre og nedre brug, øvre og nedre foss – fabriker og lysanlæg og turbinhus og sauger, – kontorbolig og formandsbolig – dammerne og tomterne og kirken og barakkerne. –

«Der bur jeg,» sa Tøger og satte fingeren paa fotografiet – «og der har jeg bud i tredive aar, og far min før mig, disponent!»

Han skalv paa hænderne og satte fotografiet varlig paa plads.

Saa snudde han sig og rakte disponenten haanden.

«Det skal Dere ha tak for,» sa han, og taarerne stod ham i øinene.

Disponenten havde staaet med hænderne indunder den aabne frak og betragtet manden. Nu gik han hen til bordet, tog en cigarkasse og bød:

«Tag Dem en cigar, min ven.»

Tøger tog cigaren og bed forsigtig spidsen af.

«Disponenten kan tru de'r sked store forandringer ved bruget i den ti', jeg har arbeid i brugets tjenst – det blir fem og firti aar til marts maane'.»

Disponenten tændte hans cigar.

«Ja, De hører til den gode gamle stok, Reiersen,» sa han, «Gud give vi havde mange som Dem.»

[131] Og han gik foran Tøger ud af kontoret. Men før de skiltes ude paa fortauget, sa han, at han vilde tænke paa at la nogle eksemplarer af det fotografi uddele blandt de ældste arbeidere deroppe. –

*

Tøger vandred hjemover.

Han gik ustøt det første stykke – som havde han tat sig en rus.

Cigaren lod han slukne. Karred forsigtig asken af den og stak den i lommen.

Indtrykkene steg og sank i hans tanker, skylled over i hinanden og blanded sig til en stor spraglet drøm.

Nu havde han faat det, han kunde fundere paa resten af sin levetid. – Bruget. – Begyndelsen og enden. Nu havde han dem begge. Og han kunde sidde hver evige søndags eftermiddag oppe paa berget ved Øvrefossen, og se op efter og se ned efter, og i det han saa og i det han ikke saa var der intet skjult for ham. For naar han og disponenten gav hverandre haandslag, da skulde han ha lyst til at se det, som kunde forbli skjult eller komme derimellem. –

Oppe i veien kom der et kvindfolk.

Tøger skjøv hatten paa side; og et eller andetsteds indenfra flød det frem og nynnede:

«Nei for dett skal du aldrig bry dig no om.»

[132] Han tog øinene fra støvlerne og saa fremover igjen.

Kvindfolket var Martine. Nu stod hun stil og ventede.

Tøger stansede.

Satan til kvindfolk.

Nu kom hun.

«Er det du?» sa han og gik midt ud i veien, i dybeste lersørpen.

«Naa?» spurgte hun og saa paa ham. Blev lidt blegere.

«Har du været der?» spurgte hun.

«Aa skulde jeg ellers været?» Tøgers stemme dirrede.

«Aa sa'n?» spurgte Martine.

«Aa'n sa?» Tøger stirrede paa hende. «Han sa – Gud gi vi havde mange som dig, Tøger, sa'n – vil du endelig vite det!!»

«Aa sa'n om *brakka*?» spurgte Martine, hun gik ud i lersørpen til ham.

Tøger tog i lommen og fik tag i cigaren.

Han rakte den frem mod hende.

«Her,» sa han, «ser du, aa disponenten ga' mig, da vi gik isammens ud.»

Martine saa paa ham – saa slog hun til Tøgers haand, saa cigaren fór ud i sølen.

«Staar du her og holder mig for nar,» brød hun ud – «du – –» mælet svigted hende.

Men da greb vreden Tøger.

«Trur du inte, disponenten og je' har andet ^[133] aa gjøre, naar vi er isammen, end aa præke om tull og tøis og kvindfolkepaafund,» skrek han – «vi' du se til at komma dig hjem og inte staa her midt i veien og sjikanere manden din.»

Martine løfted armene og saa paa ham. Og uden et ord snudde hun og gik hjemover.

Han stod lidt og saa efter hende. Han skalv.

Saa kremted han for at klare stemmen.

«Nei for dett skal du –».

Han kremted paa nyt.

«Nei for dett skal du –».

Stemmen vilde ikke.

Saa gik han langsomt hen, fandt cigaren, tog op lommetørklædet og tørred den forsigtig af.

Tinka

[I]

[137] Kjøbmand Laurisen stod udenfor den store fabrikbygning med de mange lyse vinduer og ventede paa sin datter Tinka. Han stod med hænderne dybt nede i dybe lommer og med ansigtet vendt op, saa lyset faldt klart og tydelig paa hans store næse og flade kindben, hans blege hudfarve og ubarberte hage. Alle kunde se, at det var kjøbmand Laurisen der stod, og ingen kunde tage fejl. –

Men alligevel gik trafikken i den smale gade ham forbi uden at ændse ham, sneslapset skvat om traskende fødder, som ikke stopped op ved ham – og portneren, der skulde aabne de store porte for strømmen, som paa slaget otte vælded ud af fabriken, stod lige ved ham uden at sige saameget som: godaften, Laurisen.

– Og han, Gabriel, var ikke den, som holdt sig selv fremme eller gik nogen iveien. Men naar han, som nu, stod lige i synet paa en mand som Peder Olsen – en mand, som han havde betjent med godt maal al den tid, han havde havt handelen, saa syntes han –

[138] «Godaften,» sagde Gabriel Laurisen og skjøv med to fingre skindluen op i panden.

«Godkveld.»

Portneren skuttede sig, spyttede forsigtig og flyttede sig over paa den anden side af den brede port.

– Neinei. Neinei.

Der gik et rapt blik fra de smaa øine under luebremmen did, hvor Peder Olsen stod i skygge af det høie gjærde og smaaplystred. og de brede kjæver knækked

noget mellem tænderne. –

– *Han* gik ikke nogen for nær; han hilste paa folk; og den, som hilser igjen, gjør skyldighed. – Forresten var det knapt ugedagen, siden han hjalp Peder Olsen op af rendestenen. Og han vilde se den mand, som turde fordriste sig til at sige, at han, Gabriel, nogensinde var set fuld paa offentlig gade!

Han klemte armene tæt ind til siden og løfted overkroppen lidt i veiret, mens hans rastløse blik flakked fra det ene lyse vindu til det andet i den store bygning.

– Ikke fordi han vilde gaa i rette med en mand som Peder Olsen – han var i den stand og stilling, at han kunde have anledning til at drikke sig drukken og være lige god. Men – den dag kunde komme, da han, Gabriel, ogsaa havde sin plads i folks omdømme, en plads, Peder Olsen fik tage hatten af for. Der ^[139] mangled ham ikke andet end midlerne – og blandt alle livets udveie fandtes der vel en, som ogsaa han kunde slippe frem gjennem.

– Javel havde det gaat skidt med bedriften – skidt. Med ægteskabet til en begyndelse, med handel og indkomst til fortsættelse og slut. Men – havde nogen set Gabriel Laurisen give sig over? Havde nogen set Gabriel i Kleven give tabt? Han vilde se den mand, som fordristed sig. – –

– *Bøiet* sig havde han – det var han ikke alene om! Der var flere end ham, som luded under fattigdom og slid. Men *givet* sig? Han turde nok sige og staa ved, at han havde vovet sig længer i kamp mod overmagten end de fleste af Per Olsens kaliber!

– Overmagten var skjæbnen. Naar skjæbnen var imod, hjalp det ikke, om Vorherre selv var med.

– Men midt i skjæbnen stod Tinka. –

– Havde Tinka villet hjælpe dengang – han skulde have vridd halsen om paa hvert ildesindet rygte, der det fløi husimellem! Han skulde have aabnet efter konkursen med en akkord, som skulde gjort ham til formuendes mand paa mindre end tre aar! For der var ingen, som havde saameget som det mindste levende kryp til vidne paa ham! Der var ingen, som havde vidne paa, at Gabriel Laurisen havde stukket noget unda for loven!

^[140] – Men Tinka vilde ikke. Og det endda han skulde sværge sig ind i hede helvedet paa, at hun ikke havde ringeste nys i det, folk satte ud om ham

dengangen.

– Tinka vilde ikke.– Vilde ikke staa bag disken og hilse kunderne, som hun havde venskab med, som hun kjendte hver evige én, som skulde flokke sig ind gjennem døren og fylde butiken for at handle med Tinka Laurisen, som de var ven med. Bare *staa* der – bare staa der! Det var ikke andet, han bad om! Arbeidet skulde han selv besørge – hvert evige gran – udveining og indpakning!

– Vilde ikke tælle op af pengeskuffen, naar dagen var slut og lugerne fore – tælle op og glæde sig sammen med ham, faderen! Lod ham heller staa alene og vente paa det, som aldrig kom – i boden, som var mørk og utrivelig, hvor varerne mugned og dørbjelden rustned og de, som fandt veien ind, støt blev færre. Vilde ikke. –

Han lukked øinene.

– Var han nu der igjen – var han nu der igjen! –

Og han blev urolig, gik et par skridt, men betænkte sig og stod næste øieblik atter paa sin vante plads ved lygtestolpen. Og tænkte de samme tanker.

For dem var der ingen vei omkring for ^[141] Gabriel Laurisen. De bodde i hans hjerte og leved sit liv i hans uredige sind fra uge til uge og aar til aar – de tumled ham ved dag og ved nat, de ulmed med evig uro bag hans daglige gjerning og de blussed op og tog ord og form saasnart anledning gaves – saasnart Tinka var ham nær. Og ét lyste redigt og sikkert over fremtiden: Tinka var maalet – side om side med Tinka, da var han fremme!

Lys i haaret og blaa i øinene, rank af vækst og med latteren rede, flink til læsning og stærk til arbeide havde Tinka vokset op i al omskiftelsen og tat som godt humør af det altsammen. Da afholdskaféen stod i sit første flor, gik hun for præsten – da de aabned med «øl og mad» i kjælderen, blev hun konfirmeret. Hendes smil var en gave til alle, som saa det, hendes stemme havde en tone, som gav humør, og hendes skridt fristed til at slaa følge. – Og hun var høivokset og velskabt, Tinka, – velkjendt og velset! Men hvad hun var, det var hun i kraft af sig selv – *han* havde ikke været med paa at skabe den stilling, hun indtog for Gud og mennesker. Det vidste Gabriel Laurisen – det vidste han og sagde sig selv hver time paa dagen; og naar natten kom, græmmed det ham dybest inde, hvor hans ærgjerrighed trods modgang og prøvelser arbeided med alleslags planer og projekter – græmmed ham, saa søvnen veg fra hans øine. –

[142] Hver aften i denne mørketid, naar fabriken gik til otte, pleied han at hente hende og følge hende hjem – «forat du ikke skal gaa alene nu, han Harald er paa sjøen, Tinka». Og naar folk hilste den høie, lyse pige, hvis øine skinned muntert under sjalet, som hun holdt sammen over brystet med den ene haand – naar de hilste venlig med et høit: godaften, Tinka – godkveld, Tinkamor – da letted kjøbmand Laurisen paa skindluen og besvarte hilsenen med sin sprøde stemme: at de kunde vide, han var far til Tinka Laurisen i Kleven.

Hver aften hentet han hende – hver aften stod han ved den samme lygtestolpe i de samme tanker. Og lyset faldt klart og tydelig paa hans store næse og flade kindben – og paa den dybe bekymringens rynke mellem de smaa, plirende øine. –

Dampriben paa fabriken tag sendte med et skjærende kvin sin hvide røgsky tilveirs, Peder Olsen vendte skyndsomt skraaen og tog med begge hænder fat i den store jernhave paa dobbeltporten – og endnu mens han stemte fødderne i jorden for at faa det svære bæst paa gab, hørtes tramp af mange mennesker i jerntrapperne derindefra.

De kom strømmende, alle «jenterne» – stemmerne lød skarpe og latteren klinger i den stille luft, somme sprang, andre puffed, alle [143] vilde først gjennem porten og i hui og løssluppen glæde tumled de unge skikkelser, alle med sjal eller tørklæde trukket frem over hodet, ud mod Gabriel. Hans rappe øine greb og slap, greb og slap hoderne, eftersom de kom ud af portskyggen i det sterke elektriske lys, og den graa, ensfarvede flok drev ham forbi, uden at han rørte sig.

– Endnu var hun der ikke. Blandt de hundrede graa tørklæder skulde han kjende hendes om det ogsaa skjulte ansigtet – kjende det paa kastet og, naar hun kom nærmere, paa den røde kant; den laa indtil haaret, og hun havde syet den paa det graa plag den første kveld, hun kom fra fabriken – den røde kant, den var hun alene om.

«Godkveld, Tinka.»

Hun nikked til ham, og han gjorde et par klodsede sprang for at komme i skridt med hende; for hun stansed ikke farten og hutred lydelig inde i sjalet.

«Ja, det blir vinter igjen – det fryser paa til natten, Tinka, hvis ikke søndenvinden tar paa.»

Hun svarte ikke – hun havde travelt med at rope til kameraterne nu, hun skiltes fra dem – og da Gabriel var trang for pusten, blev han efter hende i den lille bakke,

som bragte dem paa høiden.

«Naa faar du komme, far.»

[144] Hun stod og smaatramped og smaanynned, mens hun vented. –

– Imorgen fik hun ugelønnen, imorgen skulde far ud med det, han skyldte hende, imorgen skulde hun til byen og købe sig jakke med knapper af perlemor. –

«Naa har de lagt paa tyve øre, far – det blir én krone og sytti det for den, som kan arbeide,» sa hun, da de sammen gik veien indover til Kleven – «jeg sa det til formand i forrige maaned, jeg, at det er usselt de ikke kan lægge paa akkortten for os, sa jeg, ti øre i det mindste, sa jeg – og idag kom han og sa, at herefter skal dere faa tyve øres paalæg, jenter, sa'n – ja, vi paa væveriet da» – hun stak hagen ned i sjalet og lo i glæde.

«Og det synes du er nogetting for en som dig, Tinka!»

Kjøbmand Laurisen sukked og tørred sig under næsen med sin sorte, strikkede vot.

«Er noget – for en som mig! Haa – det er ikke mer end Julie – og saa Asora nede fra værftet, som tar mig paa akkortten, far – endda jeg er blandt de yngste i salen.»

«Det er ikke det, Tinka, det er ikke det» – Gabriel forsøgte at dæmpe stemmen, som gjerne vilde op i diskant, – «det er vel ingen, som tar dig, naar det kommer an paa. Men det er ikke *arbeide* for en som dig, Tinka!»

[145] Hun saa paa ham – han gik lige indpaa hende og talte, og hun mærked, at hans læber skalv.

«Du skal ikke gaa og fundere paa mig, far – jeg har det godt – jeg har det slig, jeg helst vil ha det» – hendes stemme blev mild, mens hun saa paa ham, – og Gabriel fik mod:

«Du kunde gjøre saa meget for mig, Tinka – du kunde tjene saa store penge baade for dig selv og far din.»

Hun trak sjalet tettere om sig og svarte ikke. Hvorfor skulde hun svare? Hun havde ikke andet at sige ham, end hvad hun havde sagt ham – igjen og igjen: hun

vilde ikke hjælpe ham med handelen; hun kunde ikke staa paa butiken. Og det havde faldt hende let at sige det. –

Men ikveld saa hun, at han var gammel og sliten. Og det maatte saa være: alt han satte sin fortrøstning til, bar overende for ham – og det ene, han bad hende om, det maatte hun negte ham. –

Hun begyndte at smaaspringe, forat han ikke skulde se, at hun tog sig over øinene med sjalet – men han stansed hende:

«Du faar ikke være kjed paa mig, Tinka – men dersom du vilde høre lidt paa far din, saa kunde det blive en forklaring mellem os angaaende butiken, Tinka, som du har faat saa rent imod.»

[146] «Nei far,» sa hun – «nei far, det er ikke det» – hun stopped pludselig. Og atter lukked læberne sig over de ord, som hun uklart følte, vilde krænke faren. Lidt efter sa hun:

«Jeg synes saa synd om dig, far – du maa ikke tro, jeg ikke vil hjælpe dig, far – jeg synes, jeg kunde vaage hvad det skulde være for dig, far – bare du slutted med – med at be mig om dette med butiken.»

«Jeg har ikke andet at be dig om, jeg, Tinkamor.»

Nu skalv hans *stemme* ogsaa. Hun gik ind til ham og lemped sin gang efter hans.

«Naa skal du høre, at naa har de fundet ud, hvem som stjal Søren Eggas høne her om dagen, far –»

Han tog hende forsigtig i armen.

«Tinka – end om du fik staa i fint lokale da, Tinka, ikke i Kleven, Tinka, men fremme ved broen – end om vi begav kolonialen da, Tinka, og tog paa med galanteri?»

Galanteri. Hun sagtned sine skridt og keg fra siden paa ham.

Galanteri. Det Ord havde en farlig klang for Tinka Laurisen, det var i slægt med sjalets røde kant, med sølvnaalen, hun havde tusket sig til af en af jenterne, med alt det, hun hemmeligst længted efter.

[147] «Men pengene da, far – til lokale og til –» pludselig brast hun i latter og stak sin arm ind under hans – «end som du gaar og laver ihop, Tinkafar» (det var Gabriel Laurisens kjæreste navn) – «du faar først betale mig det du ved da, far, – og siden faar du sælge al den bedærvede kaffen da, far – og siden saa faar du vinde i lotteri da, far – saa flytter vi, og saa skal jeg staa og sælge silkebaand for dig til alle jenterne, jeg!»

Hun lo og gav ham en puf. Men Gabriel la læberne tæt sammen, som om han knækked noget mellem kjæverne.

«Du skal faa igjen pengene dine, Tinka – du skal ha tak, du forstrak far din dengangen, han skal ikke be dig oftere.»

Hun strøg sjalet bort fra panden og saa paa ham – sligt pleied han ikke sige – ikke til hende. –

«Jeg mener du er slig, jeg, far – jeg havde vel ikke brug for lønnen min dengangen.»

Hun sa det freidig, men der faldt som en skygge over hendes blik – det var jakken med knapperne, som svandt – og da hun saa som et slags smil i farens ansigt, føied hun raskt til:

«Men naar det træffer sig saa, at du har –»

Smilet bredte sig i det flade ansigt med den store næse, og før Tinka fik sagt sit ord om jakken, udbrød han:

[148] «Men i galanteri vilde du staa – om du fik lokale, som passed for dig, Tinka Laurisen!»

*

Det var stille i Kleven om kvelden. Der gik bare et par katter og strøg sig langs husvæggen og mjaued og skjød ryg. Der var stille om dagen ogsaa, gudbedre, nu, siden folk faldt fra. Men saa rent øde for menneskelige lyd som nu var det ikke. –

Madam Laurisen aabned butikens dør paa gløt, langsomt og lirkende, forat ikke bjelden skulde klingre. Det kunde være tungt nok, som det var, om den ikke skulde klingre i utide. –

Hun lytted udover, om hun skulde høre skridt i den vaade vei, eller stemmer. Men alt, hun fornemmed, var søndenvinden, som kom sagte strygende over berget – og alt, hun til en begyndelse turde se, var den bratte, stenede sti, som smøg sig mellem husene.

Hun pleied ikke at gaa udenfor huset – og aldrig længer end ud paa trappen. Hvorfor skulde hun det? Menneskene var onde, det var bedst ikke at kjende dem. De vilde gjøre hende ondt, ligesom de gjorde Gabriel ondt, og ligesom Gabriel – – nei, nei, med Gabriel kunde det være det samme! Med Gabriel kunde det være det samme!

Hun blev staaende og stirre ned i veien ^[149] – i lysstrimen, som blinked blank tversover fra gløttet i døren, og som hented frem vægfarven og de grønmosede, fugtige plankeender paa naboens – hus og pludselig sank hendes magre, tyndklædte skikkelse ned paa huk, hun strakte armene ud i mørket og lokked sagte:

«Kom pus–ii, mi–in pus–ii –.»

Det rørte sig henne over veien, hvor lyset fra den halvaabne dør mødte nabohusets stenmur – en sten løsned sig ud og rulled langsomt langs væggen, gjorde et sprang – og madam Laurisen fanged en stor, graaspraglet kat i sine arme.

Hendes kinder fik farve, hendes rødkantede øine blev blanke, og da hun reiste sig med det varme, purrende dyr tæt trykket ind til brystet, løfted hun langsomt blikket og saa ud over Brugsbyen.

Der laa den, verden – med lys ved lys, lys i skiftende farve, store og smaa lys. – De høie, hvide, som gjorde dag omkring sig, som skalv og flammed og frøs i sine runde kupler og som aabenbared den inderste mursten i den inderste krog i fabrikkens store, øde gaard – de mangfoldige, stille smaa, som blinked gullig fra «boligernes» lange vindusrækker og fra smaahusenes enkelte rude – og dybest nede ved elven gløden fra trækulmilerne, der brændte og ulmed som den evige ild, blev borte i store plaf af sin egen hvide røg og atter gløded ^[150] rødt frem i skyggen mellem aaserne. – – Men allerdybest, allerlængst henne, hvor himmel og dal og aas flød sammen i det store mørke, der laa byen.

Og madam Laurisen skjærmed med en hurtig, lyssky bevægelse for øinene, mens hun stirred did. – Længst nede, hvor dalen slutted, laa byen. – Og udenfor byen, værftet. – Og udenfor værftet havnen. – Og udenfor havnen selve sjøen med

de lange bølger. Bølgerne kom sivende og sukkende ind under sjøbod og brygge – og ude ved bøierne laa seilskuderne og dasked. –

«Pus–ii – pus–ii» – hvisked madam Laurisen og strøg kinden langs kattens pels. Saa bøied hun sig for at sætte den fra sig paa trappen; men den mjaued og det blev for meget for hende; hun gjemte den i forklædet, listed lydløst ind i huset, gjennem butiken og ud i køkkenet, hvor hun satte sig paa Tinkas seng. Frem og tilbage rugged hun med katten i armene – kjæled den, strøg den og lagde sit hode ned til den – slig en pels – slig en liden, vaad snude – slig en murr og knurr og summing lige ind til kindet. – –

Da syntes hun, det pusled udenfor. Ansigtet med de store, fyldige læber og de urolige øine stivned i skræk, og hun slap katten. Den strøg sig ind til hende – og med en lynsnar bevægelse gjemte hun den under skjørtet. – [151] Lidt efter spredte en stærk rødme sig over hendes hals og pande – hun blev meget modig, for hun havde hørt feil; og hun tog atter katten op i fanget og kjæled den og hvisked:

«Lad ham bare komme, lad ham bare komme – jeg passer pu–usen jeg, pu–usen.»

For havde hun ikke lov til at være god mod dyrene?

Hun reiste sig, og mens hun rørte i en gryde paa komfyren og satte forskjelligt til aftensmaalet frem, bar hun stadig katten med sig – «grød skulde han faa – grød med melk, sta–kars pu–usii.»

Det gik i døren til bislaget og nogen hosted. Gabriels skridt og Gabriels hoste.

Hun tumled, snubled og vælted en stol for at naa kammersdøren tidsnok – hun tog sig til hjertet i rædsel, da hun havde faat vinduet op og katten sat ned paa skraaberget udenfor.

Men da mand og datter kom ind i køkkenet, stod hun ved komfyren og rørte i gryden – og hun stod og tænkte: Gud straffe ham, som ikke taaler katter – som ikke er god mod dyrene og ikke mod noget levendes væsen uden én. – Og hun smaaskalv over hele kroppen. –

«Er det grød ikveld?» spurgte købmand Laurisen, idet han passerte sin kone; og hun svarte uden at se op:

[152] «Hvad skulde det ellers være?»

Nei, hvad skulde det ellers være?

«Grød er godt, og en Guds gave, Kristine.»

Hans stemme var straks blid og lavmælt, og mens han tog af sig sine vaade støvler, bad han Tinka være moren behjælpelig med at øse grøden op. Saa tog han ogsaa jakken af, hængte den omhyggelig fra sig over en stol, idet han retted først det ene, saa det andet ærme ud – gik ind i siderummet, hvor han og konen laa, og kom tilbage med sine broderede tøfler i haanden. Idetsamme klingred bjelden inde i butiken.

«Skal jeg gaa, far?»

Tinka stod med en bredfuld tallerken i haanden, og hendes øine gik længselsfulde til skeen og smørret henne paa bordet.

«Nei, nei.» – Gabriel banded aldrig, men han knækked noget mellem tænderne, da han sjokked ind i butiken. Grød – sveden grød, han havde lugtet det – kold grød – kogt paa vand, fyfan. –

Tinka satte sig vel tilrette ved bordet, fyldte skeen med grød og tømte den hurtig – fyldte igjen, dypped i smørøiet, som laa og flød midt i fadet, smagte og blev rød af glæde.

«Naa har du kogt grøden paa melk, mor, han er saa fin som silke paa tungen!»

Madam Laurisen havde sat sig paa kanten af sengen og stukket hænderne ind under forklædet – [153] hun bevæged overkroppen umærkelig til siderne og hendes store, rødkantede øine var fæstet paa datteren.

«Men skal du ikke spise, mor?»

Nei, madam Laurisen skulde ikke spise –hun blev svagt rød og fik som et slags udtryk i de glas-blaa øine, mens hun tænkte, at Tinka skulde spørge mer, skulde spørge, hvorfor hun ikke vilde spise.

Men Tinka spurgte ikke. Tinka sad og ordned foran sig paa bordet med den ledige haand, glatted dugen, trak farens tomme tallerken nærmere og lagde hans ske tilrette; hun spurgte ikke, for hun var saa vel oplagt til at kose sig, til at spise magelig og længe med køkkenvarme om benene og grødvarme indvendig – og hun havde historien om Søren Eggas høne at fortælle faren, naar han kom tilbage. – Da det sukked tungt fra moren, overlagde hun et øieblik med sig selv, om hun skulde

fortælle moren den først. Men den var ikke for hende – det var faren, som skulde gotte sig over den, gnide sig i hænderne og sige: der ser du, Tinka, aasdan det gaar, naar folk er dumme til at stelle sig. –

«Jøss som du spiser, barn.» Madam Laurisen lagde hænderne med de blaa aarer ovenpaa forklædet.

«Ja, grøden er god den, mor.»

[154] Madam Laurisen flytted sig fra sengens fodende op til dens hovdegjærde, nærmere bordet.

«Det har tat paa med den su'ingen for brystet, Tinka – det har tat paa igjen.» –

Nu var det to ting, Tinka kunde spørge om. Den unge doktor og den gamle medicin. Madam Laurisen havde svar til dem begge – lange svar, som hun havde grublet sammen og hobet op gennem dages ensomme timer, svar, som rummed baade brugslægens og medicinens feil og mangler. Hun fæsted sit blanke blik paa Tinka, og Tinka sa:

«Har du hørt det, mor, at naa er det sikkert, at «Haabet» kommer til marts?»

Ansigtet, som et øieblik havde baaret forventningens præg, faldt og blev langt i rynkerne fra næsevingerne ned til de store, blaalige læber. – Og mens Tinka fortalte om «Haabet» og Harald, om Haralds søstre og Haralds venner, om dagens nyt i Brugsbyen, hvor folk lugted hinandens gryderøg og kjendte hinandens sorger og glæder – lagde alt det usagte sin vægt paa madam Laurisens sind, hvor saameget tungt og usagt laa og trykked fra før – fra aar og dag tilbage.

Gabriel kom ind fra butiken.

«Det var Olsen,» sa han, «de er aldrig ude i tider, for fem øre kandis og snak for en krone. Nu lukker vi, Kristine.»

Han lagde femøren paa bordet, hvor Tinka [155] sad, og haanden, som skjøv den ind over den rødmønstrede dug, dirred.

«Men grøden, far – han blir kold» – historien om Søren og hønen laa hende paa tungespidsen og gav hende ikke fred – «du far –»

«Der er brev til dig, Gabriel.»

Tinka lagde skeen fra sig. Der var brev. Hun behøved ikke mer end ordet – hun behøved ikke engang at se den gule konvolut – hun vidste, at *det* var der, som skulde tage baade historien og hyggen og den varme melkegrøden. Nu var det slut med at kose sig. For det var vekselen, som laa i den gule konvolut. Fra vekselen eller om vekselen. Vekselen, som blev betalt og betalt – som skrabte huset for hver skilling, men som kom igjen ligefuldt. Som havde taget hendes ugeløn – to gange; men som vilde have mer – mer – som vilde have alt, de eied! – Nu skulde faren tage kniven op af bukselommen, saa skulde han aabne og læse – saa sætte sig ned og stønne, til sveden brast paa panden. Hun behøved ikke mer. Der var brev. Hun vidste, hvad der kom.

Langsomt skjøv hun femøren, som laa paa bordet, tilbage mod Gabriel, der stod og veied konvolutten i haanden.

«Tag til dig femøren, du far – ligsaagodt–.»

Det var ikke ordene – det var stemmen, som skar tvers gennem Gabriel og hans læber [156] lagde sig tæt sammen som i smerte, mens han saa fra pengestykket til datteren. Men madam Laurisen retted sig op, og alle hendes ord havde rygstød da hun sa:

«Det er, som Tinka siger, Laurisen, for skal du ud med penger nu igjen, saa ved jeg ingen raad, for – for skal du sælge klæderne af kroppen paa vors, som sidst, Gabriel, saa kan du ta mig, som jeg er, og la dem by paa mig med det samme, Laurisen!»

Gabriel saa paa sin kone, til hun gjemte sit ansigt i begge hænder, mens hendes pande blev rødplettet under det tynde haar – saa stak han det uaabnede brev i lommen og sa:

«Der vil ingen by paa dig – længer, madam Laurisen! Nu lukker vi.»

Han gik foran hende ind i butiken. –

Tinka sad et øieblik eftertænksom. Saa trak hun resolut grødfadet til sig og fortsatte at spise. Hvorfor skulde hun sørge? Havde hun ikke Harald, og kom han ikke hjem til marts? Havde hun ikke ugelønnen og paalægget! Havde hun ikke paalægget! Og jakken – blaa med seks perlemoders knapper, store, var den ikke saagodtsom hendes? Hun havde set den i et vindu paa torvet i byen, og hun havde aldrig glemt den siden. Og i sengen havde hun gjemt en spændende bog – en bog om kjærlighed. Hun havde lagt den mellem underdynen og fodstykket, og hun

[157] vilde læse i den til natten; men først vilde hun skrive til Harald, og hun vilde fortælle ham om Søren Eggas høne.

Gabriels tynde stemme lød hidsig gjennem døren inde fra butikken. Hun hørte smeldet af de indvendige luger mod væggen og morens Gabriel – Gabriel!

Hun putted fingrene i ørene, reiste sig og gik hen til sengen, som stod udtrukken og opredt ved den ene væg. Og hun lagde sig godt tilrette paa den og forsøgte med foden at kjende efter, om bogen laa dernede ved enden af dynen. Saa tog hun, lidt efter lidt, hænderne fra ørene.

Nu var der stille derinde – helt stille, syntes hun; men saa hørte hun farens stemme, som talte dæmpet og uafslædig. Hun drog aanden dybt – at der var fred igjen!

– Siden dengang de bodde i byen og tog imod logerende, havde det ikke været godt mellem hendes far og hendes mor. Og det var i de første aar af deres ægteskab. Og saalangt hun kunde huske tilbage, var det, som om hun havde anet morens brøde: først som en stor, mørk plet, der lange tider ligesom skjulte hjemmet for hende – dage, da hendes far tog hende voldsomt ind til sig og hendes ansigt blev vaadt af hans taarer – andre dage, da hun blev sendt ud til morens forældre paa øen, hvor hun frøs i vinden og [158] graat sig i søvn af hjemlængsel om kveldene; – senere som noget tungt, der laa bag alt, som blev sagt og handlet mellem forældrene. Og saalangt hun kunde huske tilbage, havde hun ogsaa minder om sammenstød i hjemmet – ja, hendes første erindring var denne: Moren siddende ved et bord med hænderne foldede foran sig paa bordet, med store rædde øine og blege lukkede læber – faren i stor vrede overfor hende, tilslut tæt ind til hende og hulkende, saa det altid siden havde staat for hende, som om stuen skalv. Ved at se farens graat, uden at moren gjorde en bevægelse for at trøste ham, var hun pludselig blet fyldt af raseri, – hun havde tumlet ud af sengen, hvor hun sad sammenkrøben og lytted til alle de ord, hun ikke forstod – og hun havde stavret over gulvet hen til moren og slaat hende med begge hænder. Og moren havde reist sig og havde tat hendes hænder og havde sagt: «Ja, jeg har været styg mod far, Tulla.»

De ord havde bestemt hendes forhold til moren gjennem alle barndommens aar: moren havde forbrudt sig, og det var af farens godhed hun endnu fik lov til at være i hjemmet. – Og Tinkas ømhed for faren havde vokset sig beskyttende stor, eftersom hun blev ældre; for skjønt det var moren, som led under haarde ord, saa havde hun alligevel forstaaelse [159] af, at det var faren, som var den fattigste og

ensomste af de to. Da hun først som voksen, konfirmeret pige begyndte at skimte brødens art gennem det mørke, som havde skygget forældrene for hende i saamange aar, blev hun saa oprørt, at der gik uger, før hun kunde se moren i øinene, uden at blodet fór hende til hodet. At andre folk kunde gjøre denslags – det fik saa være; men at hendes mor havde gjort det –og mod hendes far! – Og hun søgte mer end før udenfor hjemmet – søgte glæden, som var hende saa nødvendig, og som hun fandt i de huse, hvor søskendeflokken var stor, og hvor alle samled sig om hende, fordi hun kunde le som ingen pige i Brugsbyen.

Saa var Harald kommet til. Og saa havde alt forandret sig – ogsaa forholdet til moren. – Det var nok langt fra ret, det hun havde gjort; men Tinka saa paa faren, naar han liden og smaafærdig tusled om inde i butikken – og som i taage, der letner, mindedes hun sjøgutterne, som logerte hos dem i byen.

Der var en, som havde husket hende høit i taget – der var en anden – eller det var den samme –, som tog hende og moren med i baad og lod hende lege med hænderne i vandet. –

De havde blaa klæder – som Harald; og de havde godt for penge – som han. Tinka [160] tænkte anderledes om saameget, siden hun fik Haralds ring.

Og hun begyndte at gaa imellem, naar det trak op til onde ord mellem forældrene; hun fandt det ret og rimeligt, at moren blev den, som maatte gi sig, som maatte tie og bli indom hus – for vel havde faren daarlig lykke til det, han foretog sig, men det var ligefuldt ham, som stræved og sled, og hun som havde forbrudt sig og tilmed nu var syg og kosted penge. Men Tinka talte mildt om moren til Gabriel – og naar freden bredte sig i hjemmet, kjendte hun sig lykkeligere for hver time, som gik. Naar striden brød ud, vilde hun helst hverken høre eller se den; og naar den var over, laa hendes tanker atter som et blankt vand og speiled ét: hendes egen lykke. –

Hun strakte sig og smilte – hele hendes sind vugged ombord paa et duvende seilskib. –

Lidt efter lidt kom lyd af skridt ind i hendes bevidsthed; men først da Gabriel talte til hende, reiste hun sig i sengen og skjøjte, hun havde sovet.

Han sad ved bordet og spiste grød i store mundfulde.

«Du tænker vel ikke at lægge dig, Tinka?» – hans øine gik rapt rundt værelset og stansed hos datteren – «da huser vel, det er fredagskvelden?»

[161] Ja, det husked hun. Det var fredagskveld, og hun skulde skrive til Harald. Hun sad overende i sengen og strøg sig over ansigtet og svarte søvrig; men Gabriel forklarte spøgende sin kone, at Tinka tænkte at skofte i kveld; og hans stemme var blid og venlig. Madam Laurisen svarte ikke – hun var begyndt at rigge sig til natten, og hun stod med ryggen til ham og datteren og knytted natkappen; det gik sent, for kappebaandene var lange og tynde, og madam Laurisens hode og hænder rysted.

«Nei far, jeg narrer nok ikke.» – Tinka kom hurtig ud af sengen. – «Jeg laa og tænkte paa jakken, mor, den er blaa, og vi blir lige til farve, han og jeg, naar han kommer hjem til marts.»

«Vil du ha papir, Tinka?» – Gabriel ledte i bordets skuf, men fandt ikke. – «Du skal faa fint papir, Tinka, jeg skal hente til dig fra butiken, du faar lyse mig du, Tinkamor.»

«Du faar ha godnat da, barn.»

Madam Laurisens stemme var sørgelig, og Tinka gik hen og strøg hende over det blomstrede trøieærme.

«Naar du faar sove, mor, gaar det over,» hun stansed lidt, som ventet hun, at moren skulde sige noget; men de store øine med taarepibl ved næseroden lukked sig. –

«Naar du faar sove, blir det bedre,» sa [162] Tinka, men da hun vilde stryge sin kind mod morens, bøiedes det lille hode paa den lange hals afværgende unda. – Hun aabned døren til kammerset for hende, før hun fulgte efter faren med lampen. –

Gabriel sad paa huk inde ved disken i butiken, og hans lange arme trak skuffer ud og skjøv skuffer ind, mens hans sprøde stemme nynnede en salmemelodi – der var saamangeslags i skufferne, lidt af hvert, san – blyanter fra Mortensens auktion og spillekort for røverkjøb af en omvandrende tysker, det var nok ikke udelukkendes kolonial, san – nei, nei, san – havde han ikke det ene, saa havde han det andet, og papir var det nok af, jøsses, papir til en kortevareforretning!

«Det skal være af et bestemt slag, Tinkamor, ret nu finder jeg det – det skal være af dem med en fugl paatrykt – jeg har dem, naar jeg kommer did, dem er» – han trak skuffer ud og ind, vendte og veiede et og andet i haanden og nynnede igjen.

Tinka satte lampen fra sig og hjalp ham at lede – hun vilde gjerne ha papir af det bedste og med en fugl paatrykt. Hun kunde et vers om en fugl, og det vilde hun sætte til paa slutten af brevet. –

«Her har jeg dem, Tinka» – han holdt en haandfuld ark i veiret – «fransk papir, Tinka, men bare skriv du, skriv du, barn, blir [163] det dobbelt porto, saa betaler far din, Tinkamor» – han blev rørt, og hans læber skalv.

Da han havde givet hende papiret, løfted han lampen, saa lyset faldt paa hylder og vinduslemmer i det lille rum; saa gik han foran hende ind i kjøkkenet. –

Og da han sa hende godnat, var der endnu noget udvisket blødt i hans stemme og blik, og Tinka beholdt hans haand i sin og sa med en bevægelse mod den lukkede kammersdør:

«Vær snil mod hende, far – hun kan vel ikke for det.»

Han trak haanden til sig.

«Aah–nei, hun kan vel ikke det,» sa han langsomt.

«Det kan bli anderledes, naar det blir bedre for os, far – naar vi faar betalt.»

Pupillerne i Gabriels øine blev borte, og hele hans ansigt fik som en skygge aføinenes graa. –

«Du mener vekselen,» sa han – og som for en pludselig indskydelse hæved han sig paa taa, saa han blev jevnhøi med datteren – og lige ind til hende hvisked han – «jeg har faat en stor bestilling idag, Tinka.»

Hendes blik blev mørkt af forbauselse.

«Har du faat en bestilling?» den gule konvolut gik som et stjerneskuud gennem hendes tanker, den forandred sig og blev noget nyt og lysende – hun saa sin far ret ind i [164] ansigtet og han vendte sig og tog et par skridt over gulvet.

«Ja, det er noget – noget stort denne gangen, Tinka,» hans stemme blev vek og graatfyldt – «staar det til mig – du maa tro det, Tinkabarn, at staar det til mig, skal alt bli bedre. Det skal bli anderledes for – for os allesammen.»

Han aabned, endnu mens han talte, døren til kammerset – men da han halvt havde lukket den efter sig, stak han atter hodet ind:

«Saa du faar fortælle Harald, at vi har det godt i alle maader – og ellers hvad du kan erindre dig, faar du fortælle, og blir det dobbelt porto –.»

Han nikked og lukked døren lydløst efter sig.

*

Hun sad fremoverbøiet og skrev med tungen gjemt i den ene kind og hodet paa siden.

I begyndelsen keg hun ud af vinduet efter skridt i kleven eller vindens sang i tagrenden – senere blev hun mer ét med sin skrivning og hørte ikke kattermjauen udenfor væggen eller vinden. – For hver stor bogstav lagde hun to gange tryk paa de streger, det tilkom, og da brevarkets første side var lykkelig tilendebragt, lod hun blikket hvile paa de velformede bogstaver og glæded sig. Saa bladed hun om og lidt nede paa anden side misted skriften sin ^[165] værdighed og holdning; hun havde meget at skrive om, og det ene vilde let tumle op i det andet.

Hun bed i penneskafte; men det fik ikke være saa nøie med bogstaveringen! Altids skrev hun bedre breve end de, hun fik! Og ligevel gjemte hun dem paa sig – ikke for det, som stod i dem, men for den store, stive haands skyld, som havde sat dem sammen. Det var seks breve – ét for hver uge, han havde været borte; og ét og detsamme stod der i dem alle: at hun skulde vente paa ham. Men hun havde mer end de hundrede ting hun skulde ha sagt *ham!*

Først om paalægget – og om jakken; men at den var blaa, skulde bli hans overraskelse til marts. Saa dette: «Fader beder mig at gaa til butikken, men jeg husker løftet til dig, Harald, og jeg negter ham, men det falder mig tungt og kanske er det uret, det tænker jeg sommetider.» Og tilslut om Gamle-Anders, som havde gjemt hønen i sengen, for han ikke turde slaa den ihjel, men hønen fløi ud gennem vinduet og blev hængende efter snoren, Gamle-Anders havde havt den i, og hønen kagled, saa hele bruget kunde høre, det var Gamle-Anders som havde stjaalet Søren Eggas høne. –

Hun skrev, at det var tilpas for Gamle-Anders – ikke at ha mod og hjertelag til at vride halsen om paa en gammel høne – –

^[166] Idetsamme for hun sammen og bed sig i tungen af skræk.

Der havde en lang time ikke været andet end hun og hendes tanker og de lige rækker bogstaver til i verden – og nu klirred en fremmed lyd lige indpaa hende –

og en til.

Atter blev alt stille. Saa stille som det blir efter en uventet lyd i natten.

Da hun kunde tænke, blev hun roligere. Det havde været et vindu. – Men da hun igjen skulde tage fat paa skrivningen, turde hun ikke – pennen skrabad og skreg, saa hun ikke sikkert kunde høre, om der ikke ogsaa var noget andet, som larmed. Og hun vedblev at lytte, med bøiet hode og vidtaabne øine, at hun ikke skulde miste noget, ikke den mindste lyd fra nattens yderste rand.

Saa fanged brevets sidste sætning hendes blik. «Det var tilpas for Gamle-Anders.» Uvilkaarlig lagde hun haanden over det skrevne. Hun vilde stryge det ud! Imorgen vilde hun stryge det ud med en tyk streg. Det kunde hænde, at Søren Egga meldte Gamle-Anders; ja, det var mange, som trodde, han vilde gjøre det. Saa kom Gamle-Anders i arresten for en hønes skyld.

Hun tog pennen, dypped med forsigtighed i det trænghalsede blækhus og satte streg paa streg over ordet «tilpas». Søren Egga havde ^[167] over femti høner; Gamle-Anders bodde paa fattighuset og havde ingen.

Der kom en lyd fra kammerset – en dyb, langvarig snorken.

Hun begyndte at le ganske stille – lyden løste op for rædselen og slap alle tyvene ud. Det var vinden, som slog i et vindu – det var forældrene som snorked. Hun satte sig godt op i stolen – nu vilde hun slutte brevet; for det hun skulde sige paa slutten var det længste – og der var desuden verset om fuglen –.

Kammersdøren gled op, og madam Laurisens natkappe viste sig i aabningen.

«Jøss barn, jeg syntes jeg hørte dig – se til at komme af klæderne, men stilt, saa du ikke vækker far din – klokken gaar til et.»

En mager haand hytted mod lyset. –

Men Tinka skrev det, hun skulde skrive paa slutten, kortere end hun havde tænkt; morens ansigt havde været hovent af graat.

[168] At der var brændt et hus i Kleven – det var ikke underligt. Sligt havde hændt før.

Men at det var Gabriel Laurisens hus, som var brændt – at det var Gabriels butik, som var blet luernes rov natten til ellefte december, det kunde der være noget af hvert at bemærke sig ved. Og folk bemærked sig.

De stod i klynger om brandtomten – naar somme gik, kom andre til; altid nye klynger, som stak hoderne sammen og hvisked. Ikke at de forundred sig! Det være langt fra, at nogen forundred sig! Dertil havde Gabriel Laurisen levet forlænge iblandt dem. Noget sligt maatte det komme til med ham, det havde de alle ventet. De havde ventet paa, at noget sligt skulde ske med købmand Laurisen i Kleven. Dertil havde han levet længe nok blandt dem!

Og de sparked til de forkullede træstykker, stak fingrene i asken og lugted paa, hvad der blev hængende ved. Den lugted ilde, Gabriel Laurisens brand. De var alle enige om det. –

Tinka havde ikke været ved brandstedet siden. – Men nu kom hun. I et laant skjørt, [169] som hang kort om hendes smale, stærke ben, og med sjal om hode og overkrop.

«Goddag!» – raabte hun, da hun var midtveis i Kleven og saa, at der var sort af folk – «naa huser jeg, at det er søndag, for nu hændte *det* ogsaa, at jeg havde glemmt det!»

Hun stansed andpusten, for hun havde sprunget; og lysten til at fortælle, spørge, høre, tindred i hendes øine – havde det ikke været for morens jammer, saa havde hun staaet her fra første stund lørdag morgen!

«End huset vort, som er brændt!» – sa hun til alle, som stod nærmest.

Den ene trak sig bag den anden, og ingen svarte.

«Men ikke sørger jeg over de gamle klæderne og den bedærvede kaffen» – hun skjød hodet ud af sjalet, saa den røde kant blev liggende som en lue, brandnatten havde glemmt, om hendes hals.

– Den bedærvede kaffen! –

Ordene flød ud gennem den nærmeste flok og bar sig fra læbe til læbe, helt til dem, der stod yderst. –

«Og ikke over nogen verdens ting sørger jeg» – hun stak hurtig haanden opunder sjalet og lod den et øieblik hvile, hvor Haralds breve laa – «skam skulde jeg, siger far, det var en Guds lykke det brændte, skrabet, – for det vandt vi paa, siger far.» –

[170] – For det vandt de paa! –

Ansigterne nærmed sig Tinka, hvis haar lyste i solen.

«Og slig som jeg skreg, da han vækte mig!» –

«Han var i klæderne, Gabriel – han var fuldt klædt, far din?»

Tinka saa ikke, hvem der spurgte – det var stemmer i flokken, som mumled, og hun svarte med et smil henover dem alle:

«Ja, han er snar i vendingen, far – og havde han ikke vækt mig, saa jeg havde kommet mig ud akkurat saavidt, saa havde væggen dræbt mig – det var i butikken, det brandt.»

Hendes smil fik refleks i mange af de lyttendes miner, og flere sa samtidig:

«Det ved vi – – det ved vi.»

«Og sengen blev knust, og jeg var ikke kommen mig længere end ind i kammerset, da den blev knust.»

En gammel mand lige ved hende sa med stærk røst:

«Fy for svarte fan!» – og vendte ryggen til hende.

Tinka nikked stolt:

«Ja, det var nok inte hyggeligt!»

«Nei, det var nok inte hyggeligt for Jens Kleva heller – havde de ikke skaffet presenning fra fabriken, saa havde nok huset hans og flere til røget med det samme.» –

[171] Det var formandens kone nede fra fabriken, som talte – hun satte hænderne i siden og rynked brynene.

«–og gamle mor Kleva ligger der hun har ligget, og det er noget alle og enhver ved, at hun kommer aldrig mer af sengen.»

Hoderne rundt nikked bifaldende til formandens kone. Og der kom mer alvor i Tinkas stemme, da hun fortsatte at fortælle om brandnattens rædsel, om vinduet, de maatte ud gennem, fordi røgen stængte indenfra og vilde kvæle. –

Hun hørte, at noget blev hvisket lige ved hende, men hun fortalte videre med et utaalmodigt blik did, forstyrrelsen kom fra – hun saa, de havde noget mellem sig, jenterne, et ord, som de lytted fra hinanden; og hun hæved stemmen:

«– og vi maatte slæbe mor udover Kleven, hun kunde ikke støtte paa benene – ja, hun kan ikke saapas naa heller, stakkarn.»

Hun brød af – ikke ét ansigt kunde hun faa tag i – ikke ét par øine var hos hende.

«Hvad er det, dere staar og hvisker mellem dere?» spurgte hun.

«Vi siger – aa, vi siger –»

En stemme bag hende brast ordene hvast frem:

«De siger, det kunde blet mordbrand, om [172] du var blet liggende i sengen over tiden, Tinka Laurisen!»

Mordbrand. Hun snudde sig hurtig rundt. Der stod en gut, hun havde gaat til præsten sammen med, og hans ansigt bekræfted ordene.

«Er der nogen, som tror, det er sat paa?» hun spurgte, saa stemmen tog de sidste ord.

Gutten spytted langt.

«Akkurat tror, det ved jeg ikke noget om – men de siger saa.»

«Det har han ikke fortalt – det har han ikke sagt et ord om.»

Det lo bag hende. Atter vendte hun sig, men alle ansigter var alvorlige.

«Haa nei – han har vel ikke» – betoningen laa der, den skulde, og Tinka hørte den.

Hun begyndte at skjælte, først i dirrende ryk nedover ryggen, saa i knærne, – og hendes ansigt skifted udtryk med en overgang, som skræmte de nærmeste; de trak sig unda, enkelte helt nedover Kleven.

«Er her nogen, som tror –» hendes blik søgte usikkert.

«Det er ingen, som tror *dig* til nogetslags skyld, Tinka – det er ingen udaf kameraterne dine, som tror det.»

Det var den samme gutten igjen, som talte, og hun skjøv et par andre tilside for at komme frem til ham; da hun var lige ved ham, knytted hun haanden mod hans ansigt, mens taarerne [173] strømmed hende uænset ned af kinderne.

«Du kan forsøge! Du kan bare! Dersom han Harald var her!» –

Pludselig dækked hun ansigtet med armen. –

«Han, som laa og sov hele natten inde i kammerset – jeg – som sad oppe – jeg – maa vel – vide det.» –

Hun hulked i ordene og fik sjalet trukket op for mund og øine.

«Hun sad oppe!»

De samled sig atter om hende.

«Hun siger hun sad oppe.»

De længst borte kom nærmere.

«Sad du oppe, Tinka Laurisen?»

«Ti stille» – skreg hun. De veg forfærdet tilside.

Det ringled og sang for hendes øren, det dansed rødt for hendes øine, og mens hun løb nedover bakken, trilled isbeter og smaasten foran hendes fødder med en lyd, som klirred.

[III]

[174] Hun laa i sengen og lytted med tæppet saa vel trukket op over ansigtet, at de rødkantede øine var alene om hele madam Laurisen.

Hun laa og lytted – efter hver lyd i det gamle hus, i trappen og i alle døre. Og som hun nu laa, havde hun ligget, siden de bragte hende hid – til gamle madam Laurisen paa fattighuset. Hun havde ikke oplukket sin mund uden for at drikke kaffe – og naar den gamle kom med kaffen, saa vendte hun sig mod væggen, mens hun drak. Der var dem, som mente, at hun havde mistet talens brug ulykkesnatten; men de fleste holdt paa, at det var andet end skræk for branden, som bandt madam Laurisens tunge.

Og naar Gabriel var gaat til byen og Tinka til fabriken, kom alle «huset»s gamle ind for at betragte ma'm Laurisen og for at trøste hende. – De satte sig rundt sengen – de satte sig tæt rundt sengen, for de hørte daarlig og saa daarlig, og de var komne for at finde ud, hvad der feiled unge ma'm Laurisen. De rugged med overkroppen og hummed og sukked, de saa paa hende gennem brillerne og [175] over dem; men lige urørlig laa hun, med de store øine paa vagt.

Saa begyndte de gamle at spørge. Og naar en spurgte, sa de andre: – jaja, jaja –, og naar en holdt op, tog en anden fat. Men hun i sengen sa ingenting.

Gamle ma'm Laurisen trakterte dem med kaffe, og de drak af skaalen i lange, slubrende drag. Det friskede dem op. De blev gløgge i øinene og mer bevægelige, og de strøg med sine skrumpne hænder henover sengens tæppe – de glatted hodepuden saa nær ind til de to graasprængte fletter, som deres stive fingre lod dem – de blev livlige og fortalte hinanden historier: Fra de tider, byen brændte og blev en askehob, som vinden tog med sig som sne henover dem, der havde mistet hus og hjem og tag over hodet. Ogsaa dengang blev der hvasket –. Ogsaa dengang var der folk, som trodde –.

De gamle lagde hænderne for munden og hummed og sukked og nikked og tyssed paa hinanden med advarende gebærder: De fik huske paa, at det ikke var hørselen, hun havde mistet, hun i sengen!

Unge madam Laurisen laa urørlig med tæppet vel trukket op over ansigtet – med de betændte øine paa vagt. Over hendes læber kom ingen lyd, før de gamle ud

paa dagen rusled hver til sit – da ynked hun sig. Men ganske sagte, at ingen skulde høre det. –

[176] De havde mødt hinanden udenfor i mørket, far og datter, og hun hørte deres skridt i trappen. Hun trak hurtig tæppet op, saa hun bare havde som en gløtluge i det mod døren.

Gabriel fulgte ivrig talende efter Tinka ind i værelset.

«–for du skal mærke dig det, Tinka, de kan ingenting faa paa os, – ikke det, som kan ligge bagenpaa en negl, Tinka – ikke det støvendes gran.»

Tinka sa intet. Hun kasted et blik hen paa sengen, hvor hun saavidt kunde skimte lidt af morens hvide ansigt under den optrukne dyne, saa gik hun ind i det lille bagværelse, hvor hun og bedstemoren laa om natten.

Den gamle sad foran en lav, toetages ovn og passed kaffekjedlen – i samme stilling som hun pleied at sidde time efter time: med de korte, tykke fingre udspilet paa knærne og hodet fremoverbøiet, med de halvsløve øine under de tunge øienlaag stivt rettet paa den lille sortsodede kjedel og med en brunbrændt kridtpibe i mundvigen.

«Godaften, bedste.»

Tinka satte madspandet fra sig paa madrassen, der tjente dem begge som leie, og løste sjalet, som var bundet tæt om hodet.

Gamle madam Laurisen trak øienbrynene iveiret og atter tæt sammen, idet hun fæsted blikket paa sønedatteren:

[177] «Er han kommet?» spurgte hun uden at ændre stilling.

Tinka nikked. Og den gamle reiste sig, slog piben ud mod ovnspladen, løfted kaffekjedlen af og satte den hen til Tinka.

«Kaffen er færdig,» sa hun – «værsgod at spise.»

Af lommen fandt hun besværlig frem et sammenrullet stykke papir med tobak i, fyldte piben, tændte den og satte sig atter paa rummets eneste stol, men med ansigt og blik vendt mod døren ind til sideværelset.

Midt paa gulvet derinde sad Gabriel og snøred sine halvlange støvler op; og i sengen laa konen og stirred paa de rappe, lysskindede hænder, som løste lidserne. Da han havde taget støvlerne af og knyttet dem sirlig sammen, reiste han sig, og idet han dreiede hodet mod sengen, sa han uden at se op:

«Det blir brandforhør til tirsdagen, Kristine.»

Idetsamme lukkedes gløtlugen, og madam Laurisen var ikke mer.

Da Gabriel havde hængt sine støvler til tørk, tog han et vedstykke frem fra ovnskrogen og spikket et par fliser, lagde dem en efter en under ovnspladen, retted og ordned dem, til de laa lige; saa rydded han mellem de klædesplag, der hang paa væggen, flytted stole ind til klaffebordet ved vinduet og – mens han [178] gjorde dette, smaanyndet han. Stødvis og ganske lavt som for ikke at vække en sovende.

Da Tinka kom med kaffen og satte brød og smør frem, nikked han til hende.

«Det er ret, barn, det er ret.»

– Og da han satte sig ligeoverfor datteren og begyndte at fortælle om dagens begivenheder, var han oprømt. – Han havde været i byen, han havde søgt og faat et laan hos en gammel bekjendt, et lidet laan, men nok til at de kunde skaffe sig tag over hodet og klær paa kroppen saalænge; og han havde forhørt sig om butiksleilighed i murgaarden ved broen, – der var tre at vælge mellem, og gaarden blev færdig til vaaren – murgaarden ved broen. – Den sprøde stemme dvæled paa ordene.

Tinka hørte paa ham, smilte til ham, spurgte om mer, naar der blev et ophold, og farens øine begyndte at flakke; da de havde spist, rydded hun hurtigt af bordet: hun havde laant naboens maskine, og hun syed hver aften til langt paa nat undertøi til sig selv og moren. Og naar maskinen dured, og arbeidet gik fra haanden, da glemte hun folks ondskab og husked, at «Haabet» kom hjem til marts, og at Harald havde lovet hende ørenringe til julekvelden. Og hun nynnede som faren.

«Ikveld faar du lade maskinen være der han er, Tinka,» sa Gabriel – «Jeg har anden ting fore.»

[179] Tinka stopped midt paa gulvet med den tunge maskine i hænderne.

«Hvad for noget da?»

Gabriel svarte ikke, men tog en liden pakke op af jakkelommen og vikled papiret af den, stykke for stykke. Det var et blækhus; og med varsomhed placerte han det midt paa bordet og blev staaende og stirre paa det. – Tinka satte maskinen haardt mod gulvet og utaalmodige tanker overskylded hendes sind: skulde hun give bordpladsen og lampelyset fra sig for en brevskrivnings skyld, hun som selv ikke havde undt sig tid til at skrive et eneste brev siden brandnatten. – Der steg et vredt udbrud i hende, og hun vendte sig mod faren – da sa han:

«Du kan hjælpe mig, Tinkabarn, jeg vil skrive det ned, saaledes som det foregik fra den første begyndelse og indtil jeg stod og saa, at komfyren blev til glo og brak sammen, og jeg selv stod og saa derpaa, og jeg skal skrive, saa det skal bli klart og redigt for enhver, og de skal ikke ha vidner behov udenom os selv.»

Han talte med høi, sprød stemme som altid, naar han var bevæget, og hans øine lyste blanke.

«Vil du det, far,» sa hun; hun løfted forsigtig maskinen, satte den tilbage under sengen og hentede sit arbeide frem. Der var [180] meget, som kunde syes for haanden, og var hun flittig, kunde hun række langt.

Men henne i den store udtræksseng gav det knæk i træværket, og da Gabriel og Tinka snudde sig, saa de madam Laurisen sidde halvrest, støttet paa armene, der dirred. –

«Du tar livet af mig, Gabriel, du tar livet af mig,» sa hun, og taarerne randt ned fra hendes store betændte øine og væded hendes mund, der laa underlig rød og fyldig i det magre ansigt.

Gabriel gik hen til sengen.

«Kristine,» sa han, og han saa, at hendes læber bevæged sig lydløst over ordene: jeg gjør det ikke – jeg gjør det ikke!

«Kri–sti–ne!» – han saa paa den rødplettede pande, paa de hvælvede, svulne øienlaag og paa mundens ubeherskede mimren – og der tændtes en lyst i hans smaa, blanke øine, som jog al farve af hans ansigt. Han løfted haanden; løfted den endnu lidt og strøg sig over pande og baghode.

«Du er syg og sengeliggende og har ingen vidnepligt, Kristine,» sa han og dreied sig hurtig rundt paa hælen – «du og Tinka har ingen vidnepligt – det blir frivillig! du gaar, om du gaar.»

De sidste ord fulgtes af et nik mod datteren, som sad bøiet over sømmen ved bordet; men hendes navn nævnte han ikke. – Hendes ^[181] hænder flytted sig over det gulhvide tøj, hendes hode bøied sig lidt dybere ned; men først da Gabriel havde aabnet blækhuset og lagt papiret tilrette, naadde rødmen hendes hals og nakke. –

Han skrev og hun syed.

Gabriel havde ingen hjælp nødvendig, da han først var over de enkelte ords bogstavering, dem Tinka staved for ham; for Tinka havde ingen hukommelse, som kunde støtte hans egen nøiagtige. – Han skrev hurtig, med stor, flydende haand, men de smaarudede ark fyldtes alligevel langsomt, da der i hver linje kom rettelser, indklamminger, overstrygelser – fordi hvert ord stod og bugned af ansvar for de urolige øine, som gransked dem.

Dybere og dybere bøiedes Gabriels hode over pennen og Tinkas over sømmen. De arbeided, som skulde pennestrøg og sting maale kræfter; og først da lampelyset blaffed og blev mat, saa de begge næsten samtidig op og paa hinanden.

«Hvem skal læse det?» spurgte Tinka.

«Læse det!» – Gabriel strøg sig med trøieærmet over panden – «det skal øvrigheden og politimesteren og alle, som forresten har lyst – jagu skal de det! Og ikke saa meget som det, du kan se bagenpaa haanden min, skal de faa at fare med!»

Han bøied sig frem over bordet og bevæged ^[182] neppe de smale læber, mens han talte og rapt strøg den ene haand over den anden. Saa reiste han sig.

«Mor,» sa han høiere end nogen af dem hidtil havde talt – «du faar fylde lampen, det er slut med parafin.»

Fra sideværelset kom ingen lyd.

«Hun har lagt sig,» sa Tinka – og idetsamme følte hun en træthed saa stor i alle lemmer, at hun knapt orked at reise sig – «jeg skal ta kammerslampen til dig, far.»

Hun løfted væglampen inde i det andet rum ned, tændte den og satte den foran Gabriel, som atter sad bøiet over papiret – sad og læste, hvad han havde skrevet, og lod pennen stoppe ved ord efter ord.

«Godnat, far.»

«Gaar du, Tinka?»

Han lagde pennen ned og saa efter hende, da hun gik hen og ordned med klæderne i morens seng; og mens han endnu kunde høre hende pusle inde i kammerset, skrev han ikke. Hun kom imellem ham og skriftegnene – lys i haaret og blaa i øinene – høivokset og velskabt. –

Da alt var stille, og han atter tog fat paa skrivningen, flød de første bogstaver ustøt i hinanden. –

Tinka lagde sig ved siden af bedstemoren paa det lave leie og forsøgte at skyve den [183] gamles svære krop ind mod væggen for at faa plads.

«Lad mig ligge,» mumled den gamle – «lad mig ligge.»

Hun blev helt vaagen og vendte sig mod Tinka, hvis lyse ansigt laa lige indtil hendes paa puden.

«Naa er det fattighus med han Gabriel Laurisen,» hvisked hun, «han tænkte snøt det, dengangen han satte mora si' ind. Tvi!» hun gjemte læberne med haanden, trak tæppet op og lukked de tunge øienlaag.

Men saalænge Tinka kunde høre for den træthed, der var saa stor, at den stred mod søvnen – saalænge lød en pens skratten, en arbejdende mands ujevne pusten og en sprød stemmes halvhøie hvisken af uskrevne ord. – Og da hun i graalysningen næste morgen vaagned hed og braat af en stærk drøm, faldt der et gult lys gjennem den halvaabne dør fra side værelset, hvor Gabriel sad bøiet tæt under den lille lampe og skrev med sveden perlende i tindingen og i pandens dybe rynker.

[IV]

[184] De havde tat ham. De havde kommet og tat ham, mens han endnu laa. Og han havde staat stille op af den store udtræksseng, klædt sig paa og sagt farvel til dem alle, og til hende havde han sagt:

«Du faar hus'e paa far din, naar du gaar alene hjem fra fabriken om kvelden, Tinkamor.» –

Hun stod bag hushjørnet og saa nedover dalen, – hun kunde se et stykke af veien, hvor den svinged bort fra elven; og hun ventede urørlig, lænet mod væggen.

– De havde sat ham mellem sig – han sad midt i slæden og de, som tog ham, sad en paa hver side. –

Hun skalv, og hendes tænder klapred mod hinanden, naar hun drog pusten; men hun mærked ikke kulden. Slæden maatte snart være i elvesvingen – og som var hun bange for at miste det øieblik, den skulde vise sig dernede mellem husene, stirred hun did med vidtaabne øine, uden at blinke.

Det begyndte at sne let; ængstelig og enkeltvis kom de første fnug og lagde sig paa hendes [185] skuldre og haar; lidt efter lidt kom der flere, de dansed i luften foran hende, og uden at vide det slog hun foran sit ansigt for at se bedre. – Men hele luften leved – det yred og myldred og vokste, husene nede ved svingen rotted sig sammen i usikre, graavide klumper, træerne laa som en taagestrime langs elvekanten – og der, hvor veien svinged, sænkede der sig en hvid væg og gjemte –

Hun mærked pludselig, at det var tæt snefok – og hun begyndte at springe, snubled og tørnede mod havegjærder og lygtestolper, fordi hun ikke turde flytte blikket fra det aabne, snefyldte rum mellem husklyngen og elven. Hun kunde ikke naa veien, men hun kunde kanske naa Søren Eggas hustrap, før de kom; og derfra kunde hun vifte – hun vidste, han vilde snu sig og se hjemover i elvesvingen, den sidste sving, som gav udsyn opover Brugsbyen. – Og idet hun naadde den lille, høie trætrap, hørte hun bjelderne.

Brat nedenfor hende laa veien med sine stabbestene og sit jernrækværk – og nedenfor jernrækværket stod orekrattet, lunt og gjemmende, alle gutters og jenters tumleplads om sommerkveldene.

Graaten sad saa tæt i hende, at den sprængte i skuldrene, halsen, hodet; og da slæden gled frem bag husene, var det ikke længer sneyret, som hindred hende i at se. Hun viftede med [186] forklædet, som hun samlede i høire haand, med den venstre strøg og strøg hun sig over øinene – og hun saa de tre rygge, den brede lavskuldrede i midten og de to fremmedes.

– Han vendte ikke hodet; han sad med det fremoverludet og med skindluen trukket ned over ørene. –

Hun satte sig paa Søren Eggas trap og gjemte ansigtet i forklædet. – Han havde været god mod hende, overvættes god. Og hun gjentog med læberne: god – god –

mens hun bevægede kroppen frem og tilbage i stille graat.

Da det gik i døren bag hende, reiste hun sig – og uden at se sig om forsøgte hun hurtigt at komme ned af trappen. Men en stemme stansede hende.

«Er'et – men er'et dig, Tinka Laurisen?»

Hun vendte sig og saa Søren Eggas sammenskrumpne ansigt med de smaa brune øine og den skarpe gulagtige næse; ængstelig og med smaa skridt kom han ned af trappen, som han stod og gik, i hoselæsten og skjortærmer.

Tinka børstede sneen af skjørt og skuldre.

«Men er'et du, Tinka – men er du ude saa tidlig da – men sidder du her paa trappen da, Tinka?» – den lille mand huggede i luften med ansigtet.

Hun strøg sneen af haaret med begge hænder; – de kunde vel lige gjerne vide det med [187] det samme – hele verden vilde vide det om nogle timer. –

«Jeg gik hid for at se han far, Søren – de kom og tog ham nu.»

Søren Egga stod og trippede paa det nederste trappetrin – hans mund stivned i et forlegent smil, og hans øine blev blanke og gule.

«Saa de har tat ham – saa de har tat ham,» mumled han, og smilets forlegenhed lagde sig over hele hans person; men da han saa, at Tinka vilde gaa uden videre, satte han den ene skoløse fod resolut ned i sneen:

«Tinka Laurisen,» ropte han, – «se indom, naar det falder sig, Tinka Laurisen, – det blir han Gabriel, som faar ta skammen, du og mor din skal være velkomne!»
–

Tinka gik langsomt opover mod fattighuset. –

Da hun aabned døren til stue no. 5, slog den indestængte, daarlige luft stærkt mod hende. Moren laa med ryggen mod døren i den store seng, og Tinka hørte, at hun graat; paa bordet stod symaskinen med det hvide lærredstykke, hun aftenen i forveien havde klippet til og lagt under naalen – det var søndag, og hun havde tænkt at bruge fridagen til søm, – ved siden af maskinen laa Gabriels pen, trækpapiret, velbrugt og sortplettet, – og de mange beskrevne ark, han ikke havde faat med sig. Tinka gik lige hen til dem, og først da hun [188] havde ordnet dem i bunke og begyndte at rulle dem sammen, opdagede hun, at bedstemoren var i stuen.

Den gamle stod paa knæ med ansigtet tæt trykket mod ruden i det borteste vindu, der vendte mod byen, – den blomstrende geranium og myrten i blikboksen havde hun skjøvet tilside og med armene støtted hun den svære overkrop mod karmen. – Tinka følte det, som om kulden udenfra havde siddet gjemt etsteds i hende og nu pludselig begyndte at strømme, iskold og stødvis, udover ryg og lænder. –

«Staar du der, bedste,» sa hun og gik hen og lagde sin haand paa hendes ryg.

Det rykked til i den gamle; besværlig kom benene ned fra stolen – og da Tinka fik se hendes ansigt, gjorde hun en forfærdet bevægelse med haanden til munden: øinene under de tunge øienlaag lyste stærkt, og munden laa skjævt trukket ned til den ene side, som i smerte.

«Jeg saa ham,» sa hun med stærk stemme – «jeg saa ham, da de tog ham» – hun stirred paa Tinka – «var'et rettens folk?»

Tinka nikked.

Da brød den gamle ud i høie veklager. Hun vakled om i værelset, løfted armene, knytted hænderne og bredte dem atter bønfoldende ud – hun anraabte og anklaged Gud ^[189] i himmelen, og ordene strømmed fra hendes usikre tunge.

Tinka rørte sig ikke og forsøgte ikke at stanse hende.

«Gutten min – guldgutten min – min unge – min unge,» jamred den gamle – og de læber, som i de mange dage, sønnen havde bodd under tag med hende, ikke havde havt andet end bitre ord for ham – de fandt alle de navne, de havde hvisket over vuggen; hun klaged som en mor, hvis hjælpeløse barn fremmede har tat.

Henne i sengen stilned graaten, og der blev hvisket:

«Tinka.»

Madam Laurisen laa og skjærmed for sig med hænderne – og da Tinka kom hen til hende, gjemte hun sit ansigt hos datteren.

«Vær ikke ræd, mor, – vær ikke ræd» – Tinka strøg moren over haaret – «det blir vel en raad.»

Og som det endelig afgjørende lagde morens famlende tag efter hendes hænder sig over hende. –

Næste dag meldte hun sig hos sorenskriveren nede i byen som frivilligt vidne i sin fars sag.

[V]

[190] Kjøbmand Laurisen kom kjørende opover dalen i trille, med vognmandsgut paa bukken, og ved siden af ham sad hans datter Tinka.

Det var en af de første, usikre vaardage. I skyggen stod kolde gufs fra fjeldvæggen langs veien og gjemte paa vinteren, men hvor fjeldet sænked sig, saa solen slap over, laa luften og drev i lunkne bølger, som gled hen over de kjørendes ansigter som kjærtegn.

Tinka sad og saa did, hvor skogen og elven gik ind til hverandre. Og skogens grønne og elvens blankblaa flød i strime og stribe ud for hendes øine.

– Nu var det slut. Nu var det slut, og hun kom hjem og fik sove. – Hun havde svaret paa alle spørgsmaal, og da hun var færdig, havde hun rakt haanden op og sagt efter, hvad han sa foran, manden i den store stol. – Hun havde reddet sin far. Hun havde reddet ham fra fængsel og vanære. Hun. Hun.

Hun holdt sig fast i vognen og forsøgte at samle, hvad det var hun saa: elven, træerne, sneflekken og de brune jorder. For hun havde [191] ret til at være glad! Hun havde gjort godt igjen paa én dag, hvad hun havde forsømt i aar, – og trængselens tid var omme. Saa lang havde den været – dage, uger, maaneder. Men fra den dag de kom og tog ham, havde hun havt én tanke, og nu var den fuldbragt. Hun havde ikke set tilside og ikke tilbage – bare frem gjennem al den skam og ulykke, som samled sig om dem, frem til den dag idag, da hun skulde staa op og fri sin far fra ondt.

Rygterne var tætnet til om dem, og beviserne havde hobet sig; men hun havde følt sig stærkere, eftersom tiden led og folks skamløshed vokste – hun havde været alene om at bære byrden, og hun havde baaret den! De havde gaat udenom hende, kameraterne – der var ingen, som fulgte hende hjem, da faren blev borte! Men hun havde holdt hodet som før – fattigvæsenet skulde slippe at sørge for hende og

moren, saalænge hun havde liv i armene! Og hun havde arbeidet. Det blev ikke Julie – og ikke Asora fra værftet, som tog hende paa akkorten nu! –

Tinka lagde hodet lidt tilbage og saa udover. Og det var lige ved, at elven, træerne og den vaade duft fra nakne jorder skulde gjøre hende glad. – Da passerte én vognen og hilste.

Det var en gut, hun havde kjendt som barn – en, som hun ikke havde set, siden han gik tilsjøs for mange aar siden. Han gik langs ^[192] veikanten og hilste, da vognen kjørte forbi. – Og Tinka saa hans blaa klær og blinket i øinene, det sjøen giver; og hun vendte sig hurtig og stirred efter ham saalænge, til en dreining af veien tog ham.

Da hun atter læned sig tilbage mod vognens ryg, havde de tanker, som havde eiet hendes sind i den sidste tid, sluppet hende. Hun saa sig om: Det var marts maaned; og solen havde allerede magt over smaabækkene, som tipled langs efter veien, og over luften, som stod stille og varmed sig. –

– Hun havde faat breve fra Harald – og ord for ord kom de tilbage til hende. Hun havde ogsaa selv skrevet, om menneskenes ondskab og haarde hjerte, men først og sidst om faren, hvad han maatte udstaa. Og Harald havde svaret hende dette ene: at hun skulde være ved godt mod og vente paa ham til marts. Men tanken paa gjensynet havde ikke kunnet naa frem til hende – nu kom den. Og hun stod ansigt til ansigt med de blaa øine og hun hørte stemmen, som spurgte –.

– Jeg hørte vinden – og far, som snorked.

Mekanisk gjentog hendes tanker ordene fra for nogle timer siden – og langsomt begyndte hendes taarer at strømme. –

Gabriel Laurisen sad ved siden af sin datter i vognmandstrillen og hans ansigt havde den ^[193] blaaagtige rødme, som bleg hud vanligvis faar ved stærk ophidselse.

Ja, han var ophidset. Og han agted ikke lægge skjul paa det. Som en fugl flaksed endnu det ene ord, der høitidelig havde seilet mod ham fra dommerens mund, om ham – slog vingerne kjælent mod hans øre, strøg alle hans tanker, sang i luften.

Frifunden. – Frifunden trods alt, Gabriel Laurisen!

Fra det ene til det andet, fra det onde i det værre, fra fattighus til arrest, – fra forhør til forhør. Men tilslut fra sne og kulde til – ja, til en slags vaar maatte han

sige, som han nu sad og saa sig om. Tilslut til en slags vaar – til frifindelse og til opreisning!

Alle smaahuse laa i solskin med blaa røg ret op mod blaa himmel; det lugted syrlig fra trækulmilen ved bruget, og Gabriel søp lugten begjærlig i sig, den han var opvokset og opfødt med, og som nu hilste ham velkommen hjem. – Bjerkene stod nede ved elven og skinned hvidt, elven havde friet sig fra isen, der laa som en skorpe langs den vaade jordekant – og i haveflekkerne ved veien lyste fjorgamle blade vaargrønt i solen.

Han skutted sig i glæde og lagde de brede hænder sammen i fanget.

– Stort havde han vovet for hende, som sad ved siden; men stort havde han ogsaa [194] vundet, og det kjendtes godt efter alle trængselens aar at kjøre seiren hjem! Hver plet, de havde sat paa ham, skulde de faa dække med seddel og krone – brand og arrest, ærestab og arbejdsforlis! Han var ikke den, som gav sig! Og naar hver havde faaet sit, og han endda havde skillingen tilovers, naar Tinka stod bag disken, og han havde trafikken saa at sige gennem lokalet, da vilde han se den mand, som ikke tog hatten af for ham – Gabriel Laurisen i Kle – – ved broen. –

«Jeg synes, de letter paa sig skorstenene, Tinkamor – de strækker paa sig for at se vors,» hvisked han, mens hans blik gik over smaahusenes tage til de store fabrikkbygninger – «de ler og lyser, vindusraderne, – de skjønner, det er slut med den tiden, Tinka Laurisen arbeided paa akkort.»

Han rørte hende i siden med albuen, og da han mærked, at hun flytted sig unda, satte han sig uvilkaarlig nærmere ind til hende.

– Det skulde bli et liv i koselighed mellem de tre nu – han, Tinka og Kristine – ja, ogsaa den gamle, den gamle skulde ogsaa faa være med. Det var slut med den tiden, da Gabriel Laurisens mor bodde paa fattighus! – Den sidste sten var væltet. Den havde været tung, men han havde tat den alene. Og Tinka sad ved siden af ham – frit havde hun kunnet vidne i sandhedens navn, fordi [195] han aldrig havde lagt sin byrde, nei end ikke den mindste del af sin byrde paa hende. – Den sidste sten. De havde været mange i aarenes løb, skjæbnen havde lagt dem i hans vei, og han havde ryddet dem alle. Ogsaa denne sidste. Aldrig havde han gaat udenom, ikke han! Og nu var striden over, den sidste strid, og veien laa aaben fremefter. – Han skulde gjøre det godt for dem alle – ogsaa for Kristine, ogsaa for hende. Han havde kraft nu, kraft til at tilgive, og det skulde være slut for Kristine med at gaa og gjemme og tie – der skulde ikke være mer af sligt, aldrig mer!

Han kjendte, at det blev ham dunkelt for øinene, og han strøg dem med haandbagen.

«Det skal far din sent glemme, at du redded ham med din oprigtige ed, Tinkamor – du stod i al din ungdoms pragt og svigted ikke far din i nødens stund.»

Han ledte efter Tinkas haand. Men da han var lige ved at slutte den i sin, trak hun den til sig.

Han saa paa hende, paa skuldrene og nakken, som hun vendte mod ham paa den lyse, blanke haarknude og den lille mørke hat. – Og Gabriel Laurisen kom til sig selv efter dagens store ophidselse. Glæden i hans øine sluktes, farven gik lidt efter lidt bort fra hans ansigt, og hans læber begyndte at skjælv ganske svagt, mens han betragtede datteren: nakken og det han kunde se af ansigtet. –

[196] «Du sidder vel ikke og graater i vognmandstrille, Tinkamor?»

Hun vendte sig mod ham og sa stille:

«Far – jeg hørte, at du aabned vinduet–»

Gabriel Laurisen sad et øieblik – saa reiste han sig hastig, tog tag i vognens forsæde og ropte til kusken:

«Kjør paa, gut, saa vi kan komme flot frem for logiet til madam Laurisen!» –

Hun aabned ikke mer læberne – men hun greb om hans arm; og vognens fart skumpled far og datter tæt ind til hinanden.

Besøg

[199] Der ligger et rødt hus paa en bakke. Og nedenfor bakken staar et gjærde, og saa kommer smaabjerken og kjernet.

I kjernet speiler det sig altsammen solskinsdage – den røde stuen, den grønne bakken og skigarden. Og aaserne med top ved top af granspir rammer ind. For huset ligger midt i tætte skogen. Bortenom kjernet og bortenom skoglien blaaner svenskelandet, med rigsgrænsen som en bred, huggen vei; himlen skimtes i gløttet paa høiden, og gran og furu staar vagt paa hver side af hugget i aaslinjen.

Pladsen heder Braaten. Og alle stuer i et par miles omkreds heder Braaten – Granbraaten og Vestbraaten og Stenbraaten «sør i halla». Men Braaten, der Gammel-Hans og Kal-Johan og Hennikke bor, er begyndelsen og oprindelsen til dem alle; hus og udhus, jordteig og stengard, indbo og redskab er det ældste der paa trakten. Er uendelig gamle. Og paa Braaten har Gammel-Hans siddet, siden mor hans satte [200] ham der – det blir treogfirsindstyve aar til Mikkelsmes – og før ham hans slægt, saalænge folk ved tilbage. «Af Braatenstammen er alt menneskeliv, som lever i miles omkreds, kommet,» siger Gammel-Hans – «det er samre stamme i alt skogens folk, for Braatenfolket har i al ti' vær't overhændig til at befolke Jordens kreds,» siger han.

*

Bærlineren er ventendes.

Gammel-Hans har styrt og rumstert huset over, som han har for vane, naar han er i humør. Det kan være lidt af hvert at stikke unda, naar det skal høfses. Han er ikke far i skogen for ingenting. Endskjønt han har git over pladsen og bedriften til Kal-Johan, er det mangengang snøt han har tid til at spise maalene; sove middag lar han de andre om. Hjul skal arbeides, og klokker skal lages – han fletter kurve, og han syr serker til Hennikke paa dobbeltraads maskin, han bøter Kal-Johans klær, og han slagter kuer i viden omkreds. Der er ikke mer end én vei fra alle Braatenstuerne, naar nogenting staar paa, og den gaar til Gammel-Hans. Jaja.

Dreierbænken, som i travl tid har plads midt i staskammerset, er tilsideflyttet, alle instrumenter og det slags er lagt indunder dobbeltsengen og kommoden og skabchatollet. Harebikja har faat nyt høi i sækken til sig og hvalpungerne. – Og Hennikke koger smørgrød.–

[201] Han staar paa trappen og skygger for brillerne – solen tar til at bli overhændig blank; det skinner og tindrer i sneen, saa det mest synblinder gammelt folk. Men han mener, kara snart skal syne sig i veisvingen, og han stirrer, til øinene rinder fulde af vand. Tar saa brillerne af og pudser dem i venstre skjortærme. Vaarvinden reiser de graa haarbuster paa det bare hode og stryger opgjennem vadmelsbukserne, som staar stiv med store knær til halvveis paa læggen – der tar Hennikkens strømpekaft fat med side folder helt ned i træskoene.

– – Naa havde han bedt Kal-Johan gaa sta' og hente Bærlineren hver evige godveirssøndag siden tidlig i høstes; men aldrig havde Kal-Johan stønner; det var det ene og det var det andre, men støt var det harajagt; og naar jagta var slut, saa aat han saa lidelig med flesk til middagen, at han blev rent for magelig af sig. Men idag. Ret som det var, havde han git sig af til Bærlin uden mere snak. Gammel-Hans skulde hu'se ham det –.

Dagen led og det kunde snart være ved den tid, kara maatte syne sig i svingen. Han saa endnu en gang did tømmerveien slidt og brunsodet fured sig frem fra bjerkesnaret – saa satte han sig paa det øverste trappetrin og tændte snadden.

Det var ikke mer end som én plads, der var omnævning værd foruden Braaten; og det [202] var Bærlin. Og det var ikke andet at udsætte paa pladsen end navnet. Gammel-Hans havde akkorderet med Pær dengang nystuen stod færdigreist – han mente paa det, at Østbraaten havde været et i alle deler sømmeligere navn; men Pær Bærlin var uendelig stivsin't og mente som saa, at den, som havde brøte' jora og reist huset, fik ha sin ret til at døbe det med. Bærlin sku' pladsen hede.

Yderst ud mod grænsen paa en liden rydning laa Bærlin, og der havde Pær og Hildora stelt kua, baaret ud møk paa jordet og baaret ind potetes i kjælderen, harvet og pløiet og saadd snart i fem og tyve aar uden hjælp af mennesker eller dyr. Saa en fik si det var et realt stykke arbeid, aarene tilsammenlagt. Men navnet, maagen havde git pladsen, det likte Gammel-Hans ydderlig daarlig – af og an tog han sig endnu som ærgrels' af det –.

Han trak lange drag af snadden, og røgen lagde sig ned om ham i solskinnet.

Og han saa ikke dem, som kom ruslende langs skigarden, før de var lige indpaa ham. Da skvat han til, slog sig paa knærne og lo op i Pær Bærkins store ansigt – og sang ud med stemmen, som hørtes vidt udover og af alle uden Gammel-Hans:

«Nei naa faar du være vælkommen da, Pær – nei naa faar du væra regtig vælkommen – naa har vi fyra paa peisen hele da'n, og [203]jagu er'n varm inde, for naa er kammerset tæt som e' potte.»

Han stavred trappen op tæt indpaa svogeren – hodet holdt han skakt for bedre at høre og haanden bag øret:

«He? Tak sjel gammeln – naa ska' du faa smørgraut, til mageskinnet dit staar som en balon, Pær – de'r letvindte greier for slikkene gubber som dig det, Pær.»

«Haa,» sa Pær betænksomt.

Men Gammel-Hans lo med latter, som havde ventet forlænge – som tumled ud og ikke gav sig, før den havde følge fra alt omkring.

Bærlinereren rysted sit store hode.

«Han er lig sig han Hans,» sa han stilt til Kal-Johan.

Og Kal-Johan ælted og vælted norsk og svensk omkring med sin vanskelige tunge og svarte:

«Ja gubben ä lik sig dä jagu sannig dä.»

«Stig paa, Pær,» sa han og gav Gammel-Hans en skubb, at han kunde rikke sig.

*

Solen skinned gjennom smaa ruder i kammerset og kasted skraa straalere lige hen paa peisen, som stod bred og gammel og spraked rødt. Det lugted tyri og ferskt lær.

Foran peisen sad Pær, og foran Pær stod [204] Gammel-Hans med bøiede knær og hænderne paa dem og betragted ham vel.

«Aasdan har du det regti' da, Pær?» spurgte han og kom tettere.

Pær smilte oppe ved den ene mundvigog smat øinene hen paa Kal-Johan og ind bag chatollet og sukked.

«Naa har vi havt skrivels fra Bina,» ropte Gammel-Hans og slog sig paa knærne og lo, «og naa kan du tru vi har faat deilig pen présent fra Amerika,» sa han og tog bort i svogeren og pegte – «snu dig saa lækkert, Pær, saa faar du'n paa kornet, gammeln!»

Pær Bærln reiste sig fra stolen. Tomme for tomme. Tog sig til munden og spytted høflig indved peisen.

«Han er lig sig,» sa han. Han blev som svirren i hode af Gammel-Hans – han var magta til at braake den karen!

Og Kal-Johan gjorde ham selskab og sa, at gubben støt havde det humøret, at han vilde prate.

Men borte ved væggen havde Gammel-Hans tat klædet af Binas present, en stor moderne kuffert. Og han vinked og lo med glimt og underfundighed i øinene og vilde ha svogeren tæt indtil.

«Her skal du se greier, Pær,» sa han, «kom an Pær!»

Pær satte sig i bevægelse over gulvet. Han [205] gik som i myr og sænkede skuldrene, saa hænderne naadde knærne – de smaa øine, som sad tæt ved næseroden, holdt udkig, og munden med stor tøielig overlæbe raaded ansigtet enevældig.

Han bøied sig over Binas present, og Gammel-Hans lukked op og løfted ud skuffer og pegte med dirrende ringer og sa:

«Sku' du ha set sligt – saa alt igjennem fin han er. Bina glemmer inte far sin!»

Og han væded fingeren og blanked papiret, kufferten var klædt med indvendig.

Pær stak haanden frem han ogsaa og begyndte at undersøge – og Gammel-Hans lod ham.

Aah nei, aahnei! Han sku'kke væra god for at finde hverken feil eller lyde.

«Han er fin,» sa Pær og gav sig.

Gammel-Hans lo, blev saa med ét alvorlig:

«Han er naa reint for fin til skogen da, Pær,» sa han, «men Bina tænkte nok inte saa,» øinene under buskbrynene blev vaade, «sendte'n over havet til Braaten,

saa deilig pen han er.»

Han lukked laaget.

«Værsgo, Pær,» sa han, «sid op.»

Pær satte sig paa kufferten og Gammel-Hans satte sig ved siden og rykked tæt indtil svogeren og bød ogsaa Kal-Johan plads.

«Je' tøks du gaar og loverer saa urolig kring væggene Kal-Johan far,» sa han, «kom an du, Kal-Johan.»

[206] Men Kal-Johan gned sig beskedent mod væggen og satte sig ved døren. Han holdt den paa klem ind til lugten af smørgrøden og kuttret af hvalperne, og da de gamle tændte snadderne, skar han sig en skraa, en stor, og stak den langsomt ind under skjægget, som grodde lyst og tæt over alt, som ikke var næse og øine og pande. Han fæsted blikket paa Pær Bærlin, og der ligesom sovned det.

«Aasdan staar det sig med henne Hildora da, Pær?»

Gammel-Hans skuted sig fornøiet og gav svogeren et skubb – naa skulde de ha sig en liden hygge.

«Aahja, hjaja,» Bærlineren sukked, «hu' ba aa hilse saa flittig da, ja hu' gjorde det,» han nikked alvorlig til Kal-Johan, «hu' sitter der hu' sitter da, ja hu' gjør det.» Han tog et langt drag af snadden.

«Kan du ingen forbedring betragte – inte den ringaste?» Hans Braaten bøied sig helt hen til piben, som hang urørlig i Pærs mundvig.

«Nei naa er det inte mer end saa hu' skimter dagen da – aa nei,» snadden vipped saa smaat – «dokteren mente paa, det vilde ta slut om e' ti' – med det au – ja. Ja. Det gaar vel tel operation, ved je!» Bærlineren spytted forsigtig ret ned mellem sine ben.

Det mørkned til i Gammel-Hans's blik.

«Du sku' ha rivi i operasjon paa henner [207] Hildora for mange aar sia, Pær,» sa han, «naa er 'et paa femte aaret, hu' har sotti i mørkret.»

Pær trak munden sammen, og med alle blide rynker gjemt i en alvorsfold ved næsen sa han:

«Saalænge Vorherre lode me' beholde hu' Andrine, mente je' paa, je' fekk trøte, Hans. Henner Hildora greidde sig fint føruten synet, saalænge vi havde Andrine iblandt vors.»

Gammel-Hans nikked. Han vilde ikke lægge sten til byrde for prøvet mand. Og han rakte haanden frem.

«Du har havt mye plunder og sørjer, sia vi raaktes sidst, gammeln, – du for ha tak for du vilde havt mig i begravels, Pær far – men de'r atalt at gaa i gravøl, naar en blir før gammal. Ja, hu' Andrine fekk vandre –»

«Aahja – hja. Det gjekk den veien ja.»

«Hu' var længen daarlig.»

«Det var paa det andre aaret ja. Det var paa det andre aaret og ille daarlig var hu' hele tia.»

Bærlineren flytted sig tættere til svogeren og tog snadden ind i haanden. Og hans røst steg i fistel.

«Det børga i magen, og sia tok det tel aa værke i brøste, og sia gjekk det ner i føtterne paa n'a. Det var blo'et, rimeligvis, som blei reint for tjukt, ta det hu maatte ligge støt. Heller ogsaa mente Svenske-Jens paa det, det var nérverne, dem kaller, som gjekk til [208] hjerte. Oioi!» Han saa bort paa Kal-Johan «det kosta mig indpaa hundre kroner, far, inna je' fekk gjort slut paa Andrine. Men væ'st er det med den nye maskin, som hu' kjøfte sig maan'en før hu' sjukna. Hu' tænkte naa hu' sku' reterert, og det var naa liksom svaarest for henner au at gaa fra maskin, dengang hu' skjønte det var slut.»

«Stakkarn,» mumled Gammel-Hans. Og Kal-Johan flytted sig i sædet.

Saa sad de to gamle en stund og rugged mod hverandre og røgte og tied. Saa lyste det til i Gammel-Hans's øine, og han slog svogeren paa knæet og ropte:

«De'r fælt godt at veta en og annen tingen, du Pær,» – han stak haanden ned i bukselommen og fandt frem en brun benknap, som han holdt foran Pærs næse med to begede fingre, – «her ska' je' syne dig en tingen, som du ska' betragte væl, Pær,» sa han; og mens han dreied knappen mellem fingrene, rystet han af gjemt latter.

Pær tog forsigtig knappen, og lagde den midt i sin flade store haand og lukked det ene øie og saa bort paa Kal-Johan, om han var obsalvert.

Gammel-Hans lo og pegte paa Kal-Johan.

«Han har da som en tanke paa 'et han au,» sa han; men Kal-Johan saa beskeden i gulvet.

[209] «Du mins je' har tala om før dig, Pær, at je' plar ha vad i bækken paa den sidste tia – og naar det lir udover vaaren og sommeren, saa tar je' ørreten saa fint saa fint gut» – han læned sig helt frem for at faa Pær midt i synet – «men nu i høstes, Pær, var det ein som havde rivve' ner hele greia for mig e' nat og kasta 'n paa land.»

Gammel-Hans sænked pludselig røsten og bøied sig tæt ind mod svogerens øre.

«Og kansje du veit, hokken je' mistænker for det derre au, Pær?»

Alle blide rynker kravled frem i Pærs ansigt.

«Aahja saamænd; – aahja» – han nikked over til Kal-Johan – «han har det fjæset med sig, han Siver Vestbraaten, at han inte er truværdig,» hvisked han. –

«Aa sir du, Pær?» Gammel-Hans trak ham i ærmet og lagde øret i beredskab. Men der kom ikke mer fra Pær – en sku' vare sig for at være høimælt her i verden. Gammel-Hans ropte:

«Je' ser du har som en tanke du au, Pær – inte har je' vidne paa 'n precist, men je' fann naa denne bukseknappen i steinen indve' va'et, som je' saa temmeli' akkerat vet er hasses, og naa har je' tænkt aa spørre dig, Pær, som har prosessert flerfoldige ganger, om du trur, det sku' gaa for sig at faa ret paa 'n med den knappen. De 'r det jeg grunner paa, Pær.»

[210] Bærlineren klødde sig i nakken. Og begge blev siddende med hoderne tæt og beskue knappen.

«Je' huser dengangen,» sa Pær Berlin og fortalte stilt og smaat og lige ind i Gammel-Hans's øre om sin sidste proces. Og om den næstsidste. –

Hennikke kom ind og bød paa grød. Men Kal-Johan trued til hende med knytnæven. Han sad med halvaaben mund og havde faat røde smaaflekke i panden. Da Bærlineren havde ropt det sidste ord vel ind i Gammel-Hans's bedste

øre, reiste Kal-Johan sig, trak buksen op og vesten ned og gik langsomt tvers over gulvet.

Midt foran de to stansed han – og sa saa høit, som hans daarlige mæle lod ham.

«Du Bærlineren, mens jag hauer paa 'et» – han spytted betænkt – «det har varit en særdeles vinter altigjønnom paa den senere tia.»

«Aa sier Kal-Johan?» spurgte Gammel-Hans. Hyggen havde bredt sig over hans ansigt, han var rød og oplivet, og i øinene lo det.

Men Pær Bærlin lemped sig forsigtig ned af kufferten og trak bukserne op og vesten ned.

«Han er nok inte til at lite paa – regtig – presenten henner Bina,» sa han blidt – «jeg mener, jeg blir for tung i sessen.»

Han seg over gulvet hen til udgangsdøren, fandt en stol, satte den op mod dørstolpen og tog plads med benene vel opunder. Gammel-Hans kom skyndsomt ned af kufferten.

[211] «Aa er 'et du sier, Kal-Johan?» spurgte han, «aa er 'et du og han Pær har fore.»

Han saa fra den ene til den anden og holdt øret frem. Men Kal-Johan skjøv ham tilside, da han vilde indtil Pær.

«Du Pær Bærlin,» sa han langsomt, «du sku' væl inte ha reda paa, om folk gaar derborte ved husa dine og skyter haran, høsbond sleppte i vaares, paa spaarsnø? Det har varit en særdeles vinter for spaarsnøjagt ivaar, si.»

Bærlineren vendte langsomt ansigtet mod Kal-Johan.

«Inte kan væl no'en væra saa forgaaendes gælen at skyte bort haran for høsbond paa spaarsnø – væl?» Det store hode lagde sig skakt, og blikket smat mellem Kal-Johans støvler.

Kal-Johan snudde skraaen og kræmted.

«Jo dä'r fa'ligt för det,» sa han betænksomt, «jag ä' som litet inne i 'et, då jag har varit flera visk i den östre skogen paa den senera tia» – han vælted sin beslutning et øieblik med tungen, saa brast den:

«Si, jag har tänkt, vi sku' faa tak paa den der rakkarn og – si saa funderte jag paa at fråge dig, Bærlinereren, om du inte sku' ville vara mig behjælpelig – för du är som bättre kjænd og hjemmestad' där borta än som jag – du kunde ha som et öga i nakken, naar du gjekk åt skogen paa morgnær'na.»

[212] Pær Bærlins hode reiste sig og øinene saa nyfødt paa Kal-Johan.

«Trænger du en ute me', Kal-Johan, saa ska'n Pær Bærlin være færdig, det kan Kal-Johan, være rent sæker paa au.» Lidt efter lagde han grundende til: «At folk kan ha løst for slikt!»

«Der växer saa mycken slaks elakhet i människan,» svarte Kal-Johan i samme tone.

Gammel-Hans havde fanget et og andet ord. Han rysted paa hodet og mumled:

«Rakkerpak – fa'n til rakkerpak au.»

*

Solen var nede og smørgrøden; og Pær Bærlin var gaat.

Gammel-Hans stod igjen ude paa trappen og saa ind over skogstien, der netop det sidste af Pær blev væk.

Han klødde sig i skjægget. Naa var den gemytligheden slut. Men nei saa pinedø' om det havde vær't gemytligt! Men haaffer sku' en fodre mer end tre mærker talg ta' en træbok? Han havde hat det me' sig paa den senere tia, at han støt vilde præke om sot og sjukdom, han Pær. – Han sku' inte budsende ham oftere. – Det var mer gemytlighet i tobaksrullen hans Gammel-Ola end i hele skrotten hans Pær Bærlin. Jagu.

Og han begyndte at fundere paa, om han [213] skulde trække ner til han Gammel-Ola og faa sig en kveldsrøik paa Stenbraaten. Da kom Kal-Johan ud paa gaarden.

En stor oprømthed laa over Kal-Johan.

Sagtens var han gla' han var kvit omsorgen for at gaa til Bærlin og hente han Pær. –

«Du ska' ha tak du gjekk sta' og henta han Pær, Kal-Johan far – det var reallt.»

Kal-Johans øine skinned.

«Ja naa har jag faat me' mig en uprivot mand til at passe op jägaren, som skyter haran indve' husa hans Pær Bærlin,» ropte han med sin høieste røst ind i Gammel-Hans's øre.

Saa satte han sig, saa trappen rysted, lagde hænderne paa knærne og lo sig sprængrød indi skjægget.

Gammel-Hans satte sig ved siden.

«Hokken mener du?» spurgte han og blev urolig i øinene.

Det varte lidt, saa kom det:

«Naa har jag gaat og si't dom store benredskapen hans Pær Bærlin følge harespaaret dit haran har havt nataatet, – naa har jag gaat og si't dom store føttane hans Pær Bærlin følge harehopp i hele vinter, – det har varit en særdeles vinter før spaarsnø, si» – latteren tog ham, og han kvælte med haanden for munden, – «men jagu ska' det naa bli endskap paa 'et, när Bærlineren sjelf ska' vara høsbond paa rakkar'n.»

[214] Gammel-Hans stirred paa Kal-Johan, som hev sig i latter. Inte kunde væl Pær Bærlin væra saa besættanes gælen, at han skjøt høsbonds ei'ne harar, inte –!

Han stirred frem for sig og udover –.

Naa syntet det sig, aaffaar Kal-Johan havde faat braat med at gaa til Bærlin og hente han Pær. –

Neinei. Inte kunde han væl fodre, at Kal-Johan sku' gaa til Bærlin enkom hans erend. Inte kunde han væl fodre det.

Han reiste sig og stavred ned over trappen.

Det var ikke mer end som én, han saa at si kunde fortrøste sig til i skogen.

Han vilde rusle ned til Stenbraaten og faa sig en prat med Gammel-Ola.

Han tog benveien, han selv havde traakket over kjernet – det var maanelys kveld.

Venner

[217] «Det er atalt at gaa i gravøl,
naar en blir før gammal.»

Gammel-Ola laa i kisten og Gammel-Hans gik efter. Veien var daarlig, hvor den ikke stykkevis fulgte tømmerdriften, og to mand støtted slæden; det var vinterveien til Stenbraaten, og den var ikke kjørt efter sidste snefald før nu. – Over skogen laa sneen svær; den tynged smaagranen ned og veied mægtig paa de store trærs grene – og sten kupled sig bag tue og tue bag sten under dens jevne dække, saalangt øiet kunde se ind mellem stammerne.

Men Gammel-Hans saa ikke did. Han holdt sig nær slæden, hvor kisten stod surret med reb og vidjer, og han holdt blikket paa den. Der var ingen i følget, som talte til ham, for hørselen var det blit daarligt med, siden Gammel-Ola fór – saa daarligt, at det var knapt en menneskelig røst kunde naa ind til Hans Braaten nu. – Og om de havde talt [218] til ham, og om han havde hørt dem – saa havde han ligevel intet havt at sige dem.

Han gik og tænkte.

– De fattige i aanden skulle se Gud – tænkte han. – Da ser Gammel-Ola ham, da ser han ham tydeligere for hver stund, som gaar! –

Og han forsøgte at udgrunde dette med Ola Stenbraaten og Vorherre i himlen; og han tænkte, saa han sveded haardt indenfor de tunge klær og uldskjærfet.

De havde havt sig mangan fundering over bibelens materier, han og Gammel-Ola; og han havde forelagt Ola tit og ofte, at det forholdt sig nok ikke i ét og alt, som det stod skrevet, det havde nok ikke sin rigtighed i ét og alt, ikke. Ikke saa at han vilde fornegte det, som stod; men han mente paa det, at det, som var sked for saa uendelig længe siden, det kunde ingen ha nogen rigtig kontrol med. Og anbelangendes det nye testamente, saa skulde han havt et ord som dette at sige apostelen Paulus: at han som enslig person ikke skulde rode sig ud i vanskeligheden med mand og kvinde, desaarsag at det var en besværlig materie for

et ugift menneske, men heller holde sig til fredsommelighed udi kjærlighed som Johannes. –

Det var mest ham, som havde talt, og Gammel-Ola, som havde hørt paa; og det var [219] ikke stort, Ola kunde ha at sige til det, han lagde ud for ham om, for Ola var lidet bevandret i skriften. Før nu i det sidste, efterat sygdommen havde tat magten med ham – nu i det sidste havde Ola ogsaa begyndt at læse i bibelen. Han havde slaat efter baade det ene og det andre; og en kveld han, Hans, havde spurgt ham, om han kunde fundere ud, hvor Kain fik kjærringen sin fra, var Gammel-Ola blet siddende og se ned i bibelbogen, som laa opslaat for ham – længe. Hans trodde da mest, søvnen havde tat ham; men da han rørte Gammel-Ola ved akselen, havde Ola set paa ham og sagt: «Akte dig, saa du inte forstør troen før mig, Hans.» –

– Vorherre maatte fare lempelig med en kar som Gammel-Ola! Han maatte ta i betragtning, at dersom Ola ikke kunde lægge tilrette for sig som fo'dringen var, saa kom det sig af, at han, Hans, havde været den, som talte, og Ola den, som for det meste hørte paa. – Men han havde nu det fortroende til Vorherre, at han vilde stille pent med en kar som Gammel-Ola. –

Hans Braaten tænkte, saa han maatte lette paa luen og gaa panden over med votten.

– Helst vilde han været tilstede deroppe, naar Gammel-Ola skulde frem – helst burde de bytte plads nu han og han Ola. For det skulde været et i alle deler pent arbeide at [220] greie op for han Ola, hvad synder og denslags anbelanger. Det vidste vel han bedst, som havde havt ham til nabo i halvtredssindstve aar og havt tømmerlag med ham i alle dem. – Ja, nok var det studsligt at tænke paa at bli alene – men studsligere var det at tænke, aasdan Gammel-Ola skulde klare sig uden ham med Vorherre. Der kunde nok bli noget af hvert til besvarelse ja. –

Gammel-Hans snød sig eftertænksomt. –

– Et havde han havt særs god lyst til at høre – aa Gammel-Ola havde at sige, naar Vorherre spurgt'n, aasdan det forholdt sig med høsbonds tiur, dengangen –

Han stirred paa kisten. Kal-Johan og Magnus gik og støttet den, og det var mærren paa Braaten, som drog. Saamangt underligt kom for ham –

– Til eksempel om Gammel-Ola skulde raake paa gammel-høsbond deroppe, aasdan han da vilde greie sig med den tiuren? Jæger var han pinedød han Gammel-Ola – jæger til krop og sjæl. Ligesaa god som nogen – ja, det var ikke meget, som

mankerte paa, at han var lige god som han Gammel-Hans sjel. Men det med tiuren, det havde de aldrig nævnt sig imellem siden. – Det var høsten 79, det var sidste lovlige dagen gammel-høsbond havde været paa tiurlek. Og saa havde det baaret saa gæli til, at han havde skjøte bort bedste spelfuglen [221] i hele leken – han havde sjel været med høsbond og ledt efter den, saalænge det var lyst den dagen. Men næste dag skulde Gammel-Ola og han gaa ud igjen og lede fra hver sin kant paa den store leken; og den, som fandt fuglen, skulde bringe den ned paa kantoret i byen. Saa havde høsbond sagt. Dermed begav det sig –.

Kal-Johan og Magnus snudde sig – det kom som en lattergulp bag dem. Men Gammel-Hans gik nærmest kisten, stivbenet og tungklædt, med hagen i skjærfet. De smatted paa mærren – døve folk slap saamangeslags lyd.

– Han kom ruslende ned paa kantoret nogen dage efter med tiuren – regtig en gammel rusk af en tiur. Og ret som han staar bortmed døren og taler om for høsbond, aasdan han havde fundet spaaret efter fuglen i sneflekken, saa lirker det ved laasen ja, og ind kommer han Ola med en bælstor tiur – han havde fundet tiuren hans høsbond, han Ola au. –

Gammel-Hans fik lyst paa en røg, for første gang siden Ola Stenbraaten lukked sine øine. Men et drag af snadden var det sidste, Ola havde bedt om, før døden tog ham. – Han fandt frem piben, karved tobakken og fik tændt. Og da han trak det første drag af sterk, blaa røg, da nikked han mod kisten: Du var en himmel-hund med børsa, Gammel-Ola, men dengangen lura jeg dig! –

[222] De naadde landeveien og rasted.

Kvindfolkene sad paa sneplogkanten, mændene stod i klynge og havde flasken og madknyttet mellem sig; og til side i veien var hesten fraspændt og havde faat hødøt; Hans Braaten satte sig paa slæden og støtted sig mod kisten; – da Magnus, søn til Ola, bød ham af flasken, rysted han paa hodet. Han taalte daarligt det sterke i senere aar. –

Langs veien kom to fremmedkarer, svensker, kjørende; det var melsække til landhandleren. De stansed, hilste følget og spurgte, hvem det var, som fór til kjærregaarden. Følgets ceremonimester, mølleren, svarte med præsterøst, at det var gamle Ole Andreassen Stenbraaten, som var ude paa sin sidste færd med sine bens levninger. De øvrige i følget holdt op at tygge. Svenskerne letted paa skindluerne, saa paa kisten, paa hesten og fra den ene til den anden af dem, som stod nærmest. Og kjørte videre.

Gammel-Hans fulgte dem med øinene. –

Den var slut den tiden, da han og Ola drog til byen for at handle og fik sig en prat med fuldmægtigen paa kantoret og en tobaksrul og en dram hos købmand. Det var nok sidste turen, de gjorde sammen han og han Gammel-Ola. Brødbeten, han netop havde tat, tog til at vokse i kjæften, syntes han – han støtted sig med næven mod kisten og reiste sig. Det kunde være paa tide –. Og [223] han tog hødotten fra mærræn og stødte hendes hode uvillig fra sig – mærræn og Gammel-Ola og han – det var slut med kompaniskabet nu.

«Naa faar du nøite dig, Magnus, hvis om atte det er præsten, som skal læse ud han Ola – han har det braatt ungpræsten.»

Langsomt blev hesten spændt for, og langsomt satte toget sig i bevægelse. Men ligevel gik det hurtigere frem end i skogen, og da følget naadde den lille annekskirkegaard, gik Gammel-Hans bagerst. Han havde tænkt, han skulde været med og løftet Ola, men ungdommen tog ham, og præsten kom skridtende mellem snehaugerne, med præstekjolen om livet, i skaftestøvler, før Hans Braaten vandt frem bag kvindfolkene. Han aabned sig vei mellem dem, og da præsten indtrængende og lavmælt begyndte, stod Gammel-Hans ham nærmest med blottet hode og den ene haand bag øret.

Men de modige, nidkjære ord naadde ham ikke; og som han ufravendt betragted præstens mund, saa lagde han sine egne tanker paa hans læber.

– Nu talte præsten om den tid, da Gammel-Ola sled som haardest for at skaffe føden til mor og søskend, den tiden før gammel-høsbond kjøbte skogen, og de fik trægulv i stuen paa Stenbraaten –

Farven steg i præstens ansigt.

– Saa berømmed han da Gammel-Ola for [224] hans store redelighed, for Ola Stenbraaten var en endefram kar, som aldrig gik nogen for nær og som ingenlunde negted den betrængte en skjærv –

– Og nu fik kanhænde præsten ind et ord, et lidet ord om jagtløsten – han havde saamangeslags humør og paafund den nye præsten, og selv skulde han være saa temmelig en harejæger – saa han kunde pinedød være kar for at sige et ord til Ola, han, fra skogen og alt, som rører sig i en – ja, og tilslut, tilslut dette: salige ere de fattige i aanden, thi de ...

Nu var det, at Hans Braaten kom til at flytte sine øine op til præstens pände og der blev var en dyb vredens rynke. – Hans blik blev uroligt – og det gled sidelangs hen paa Magnus' ansigt, hvor sveden perled i tunge draaber.

En stor mistanke steg i ham: havde ikke den nye præsten gjort ret og skjel for Gammel-Ola? Havde ikke den nye præsten ladet Gammel-Ola vederfares retfærdighed? – –

Efter forrettet tjeneste rakte pastoren de nærmeste haanden, og hans haandslag var kraftigt og hans blik lyst, fordi han var ung og modig og havde slaat et ærligt slag for den gode sag. Men næverne laa døde i hans hjertelige haandslag, og alles øine og taushed fulgte, til sakristiets dør faldt igjen efter den høie skikkelse.

Saa løste mændene sig en efter en ud af klyngen, gik til slæden og kom tilbage med [225] spader for at kaste graven igjen. Men da Magnus satte spaden i den stivfrosne jordhaug, lagde Gammel-Hans haanden paa hans ryg. Magnus retted sig, saa den gamle ind i ansigtet og vendte sig til dem, som stod omkring:

«Gammel-Hans har nok inte hørt, aasdan skudsmaal præsten gav han far,» sa han med stemme, som skalv paa sidste ord.

Da trængte de sig alle om Hans Braaten og vilde forklare, hvad præsten havde sagt om Gammel-Ola – de tunge øine blev livlige og de tause læber talende, – det, som brændte dem alle i sjælen, fandt veie ud, og de stimled om den gamle mand, som endnu stod med luen i haanden.

– Præsten havde ment paa, at Ola havde været beruset i begravelsen hendes Martine Vestgaarden ...

– Præsten havde ment paa, at Ola var af dem, som tog for mye til sig af det stærke, men Hans i Myra vilde bande paa, at Ola var bælgod til at taale mye brændevin og inte havde været set fuld i mands minde sia dengangen han tura barsel hos Per i Haugen; det blev femten aar til Sanktehans, og Per i Haugen her stod kunde vidne, eftersom han slos med ham ved samre anledning ...

Magnus sa:

«Det var kulda, som slog sig paa han far i Martines begravels – han blei skjælven.»

[226] – Og kvinderne ropte til Gammel-Hans, at det var nogen, som havde slaat i præsten en passasje om han Ola ...

Hans Braaten stod og saa fra det ene ansigt i det andet, ordstormen steg om ham, og det suste af mange lyd i hans øre. Han folded hænderne om skindluen og tog et skridt, saa han kunde se ned i den aabne grav.

«Du faar ha farvel, Ola,» sa han, – alle forstummed, og de dødes stilhed bar den gamle mands ord op i den høie luft – «fra kameraten din. Vorherre faar trøte med regnskapen. Berre kar og berre jæger har aldrig staat indfor himmerigs port, og dersom han Ola inte slepper ind, hokken skal da bestaa?»

Han vilde sige mere, og hans læber bevæged sig. Men hans blik gik did, hvor trætopperne stod tæt langs aasen, og hvor himlen laa blaariflet og skysplittet over aasranden. Han nikked ind, hvor Gammel-Ola sad hos Vorherre og saa ned i skogen, han kjendte – paa tømmerveien over myra, paa tiuren, som seiled over Dagkjern, paa elgkalven, som patted kua – paa røgen fra Stenbraaten, som steg ret til himmels ...

«Vi raakes,» mumled han, «vi raakes.»

Noter

[n1](#). Peder-Lisas] *rettet fra*: Peder Lisas (*trykkfeil*)

[n2](#). Peder-Lisas] *rettet fra*: Peder Lisas (*trykkfeil*)

[n3](#). Peder-Lisas] *rettet fra*: Peder Lisas (*trykkfeil*)

[n4](#). luften, «hør] *rettet fra*: luften,» hør (*trykkfeil*)

Nini Roll Ankers *Lil-Anna og andre* er lastet ned gratis fra bokselskap.no